

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

(частина III)

19-20 грудня 2020 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ
ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА
ОСВІТИ**

**19-20 жовтня 2020 року
(частина III)**

**Львів
2020**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти (частина III): матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 жовтня 2020 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2020. – 56 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....	5
<i>Архіпова О.В. КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я КРАЇН ЄС.....</i>	<i>5</i>
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	7
<i>Зейналова Ж.А., Назаренко І.В. РОЛЬ І МІСЦЕ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ПІДГОТОВЦІ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ.....</i>	<i>7</i>
<i>Дупинко Н., Надольська В.В. ПОНЯТТЯ ПРО ДОКУМЕНТ У ПРАЦІ ПОЛЯ ОТЛЕ «ТРАКТАТ ПРО ДОКУМЕНТАЦІЮ» .....</i>	<i>8</i>
<i>Олійник В.М. РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В АНГЛІЇ ВІКТОРІАНСЬКОГО ПЕРІОДУ .....</i>	<i>9</i>
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	11
<i>Гавриленко І.О. СОВРЕМЕННЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ВОЗРАСТНЫХ КРИЗИСАХ.....</i>	<i>11</i>
<i>Гончарова О.В. РОЛЬ ЖЕНЩИНЫ В НАУКЕ. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ.....</i>	<i>12</i>
<i>Гриценюк Д.В., Митцева О.С. РЕЗЮМЕ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ІТ-СПЕЦІАЛІСТА.....</i>	<i>14</i>
<i>Капелюш А.В. ФЕНОМЕН ХАРАССМЕНТУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ.....</i>	<i>15</i>
<i>Тарасянц А.А., Митцева О.С. ІМІДЖ КЕРІВНИКА ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖУ ІТ- КОМПАНІЇ.....</i>	<i>17</i>
ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ.....	18
<i>Розуваєва А.В. «КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ У ФАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА».....</i>	<i>18</i>
<i>Синий С.П., Шевелёва-Гаркуша Н.В. ТИПОЛОГИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЙ: «ИСТИНА» И «ЛОЖЬ» С ХРИСТИАНСКОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ .....</i>	<i>19</i>
<i>Смирнова А.С., Савош Г.П. ВПЛИВ АРХІТЕКТУРИ НА ЕМОЦІЙНУ СКЛАДОВУ ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ.....</i>	<i>21</i>
ХІМІЧНІ НАУКИ.....	24
<i>Дитиненко В.О. ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ОТРИМАННЯ ТУШІ ДЛЯ ВІЙ.....</i>	<i>24</i>
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	26
<i>Береженна О.Ю., Дяченко С.В. СУДОЧИНСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ .....</i>	<i>26</i>
<i>Габунія М.Г. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОНТРАБАНДИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ .....</i>	<i>28</i>
<i>Габунія Н.Г. «ОСОБА-ЗЛОЧИНЦЯ» ЯК ОДИН ІЗ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ .....</i>	<i>29</i>
<i>Гайдо О.В. ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ ТА МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ В СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ.....</i>	<i>30</i>
<i>Галіцька А.І. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ.....</i>	<i>32</i>

<i>Зосімов А. , Гіденко Є.С. ПРОБЛЕМАТИКА НЕОБХІДНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ В УКРАЇНІ: СВІТОВА ПРАКТИКА.....</i>	<i>35</i>
<i>Крикливець Д.О. СТАТЕВА НЕДОТОРКАНИСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ОСНОВНИЙ ОБ'ЄКТ СТАТЕВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....</i>	<i>36</i>
<i>Лазута В.О. СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЧАСОМ З АКЦЕНТОМ НА КЕРІВНИЦТВІ СУДУ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ .....</i>	<i>37</i>
<i>Липко І.В. ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ХАРАКТЕР РІШЕНЬ ЄСПЛ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ .....</i>	<i>39</i>
<i>Літнік Ю.А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ВНУТРІШНІМИ ВОДНИМИ ШЛЯХАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....</i>	<i>40</i>
<i>Ліхтченко І.Г. ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА .....</i>	<i>42</i>
<i>Макогін Н.О. ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ: ПОНЯТТЯ І ВИДИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ .....</i>	<i>43</i>
<i>Медведєв П.В. ЗАРОДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «РЕФЕРЕНДУМУ» В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН .....</i>	<i>45</i>
<i>Овчаренко А.О. БУЛІНГ (ЦЬКУВАННЯ) ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: ЮРИДИЧНИЙ СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТУПКУ .....</i>	<i>47</i>
<i>Овчаренко В.В. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ .....</i>	<i>49</i>
<i>Потапенко І.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОБІНГУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....</i>	<i>50</i>
<i>Псьота Т.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ З БЕЗПЕКИ І СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ ЯК РЕГІОНАЛЬНОЇ КВАЗІМІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....</i>	<i>51</i>
<i>Фіалковська К.О. ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА НЕТЕРПИМІСТЬ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ .....</i>	<i>53</i>
<i>Шарко А.М. ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ...55</i>	<i>55</i>
<i>Шевела В.О. ДИСКУСІЙНІСТЬ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОБСЄ: ЧИ ІСНУЮТЬ УСТАНОВЧІ ДОКУМЕНТИ? .....</i>	<i>56</i>
<i>Шевела В.О. КОНЦЕПЦІЯ ПРАВА ВЕТО ЯК ГАЛЬМУЮЧИЙ ЧИННИК ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН .....</i>	<i>58</i>
<i>Шемет У.Р. ДО ПИТАННЯ КЕРІВНИХ ПРИНЦИПІВ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....</i>	<i>59</i>
<i>Шестак Л.В. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ .....</i>	<i>61</i>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Архіпова О.В.,

*магістрант кафедри публічного управління та адміністрування
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я КРАЇН ЄС

Децентралізація процесу прийняття управлінських рішень та укладання конкурентних контрактів із працівниками охорони здоров'я з переконанням, що «невидима рука» створить підвищену ефективність, що є високим показником реформ у Нідерландах. У зворотному напрямку моніторинг використання всіх клінічних процедур, пов'язаний із фінансовим покаранням за порушення законодавства, вводить дорогу мікрорегуляцію як важку «видиму руку» в економіці охорони здоров'я таких медичних культур, як Бельгія, Франція та Німеччина, які традиційно прагнули до клінічної автономії.

У різних країнах ЄС в рамках різних культурних традицій існують різні концепції і принципи, що стосуються управління якістю медичної допомоги та відповідних реформ у цій сфері.

У деяких країнах ЄС (особливо члени із Східної Європи) існує потреба в розробці конструктивних заходів, які призведуть до того, що як керівники лікарень, так і лікарі будуть слідувати принципам забезпечення високої якості медичних послуг. Загальні принципи і моделі, що застосовуються для управління якістю взагалі, цілком можна застосувати до охорони здоров'я. Потрібно вивчати досвід використання цих методів в інших областях з метою його застосування в охороні здоров'я, хоча, звичайно, є деякі специфічні риси, які відрізняють охорону здоров'я від інших областей діяльності.

Для визначення якості медичних послуг третя сторона може провести аудит організації, яка надає ці медичні послуги. Існують міжнародні правила визначення достовірності результатів такого аудиту, які можуть бути використані і в охороні здоров'я. У Європейському союзі робота по координації принципів, які забезпечують однаковість результатів оцінки, передана Європейському об'єднанню з акредитації (European Co-operation for Accreditation). Уряди ЄС погодилися наділити ЕА повноваженнями, що дають йому право оцінювати і підтверджувати достовірність результатів аудиту, проведеного третьою стороною.

За останні кілька років Франція і Нідерланди ввели нові положення в свої цивільні кодекси і «законодавство з біоетики». У таких країнах, як Фінляндія, Швеція, Данія і, недавно, Бельгія були зроблені законодавчі ініціативи з метою визначити конкретні права пацієнтів.

У деяких країнах ЄС є закони про збитки, завдані пацієнтові. Ці закони захищають права пацієнта в разі злочинної недбалості лікаря при лікуванні хворого. Існують також закони і постанови, що стосуються фахівців, що займаються наданням медичних послуг. У цих юридичних документах йдеться про рівень компетентності та інших критеріях, яким повинна відповідати їх професійна підготовка з тим, щоб був забезпечений відповідний рівень якості медичних послуг [1].

Контроль якості медичної допомоги входить у функції Фонду медичного страхування Естонії, але його реалізація істотно відрізняється від підходів, прийнятих в багатьох інших системах обов'язкового медичного страхування. Головний інструмент контролю - проведення клінічних аудитів, тобто комплексної оцінки результатів діяльності медичних установ. Об'єкт оцінки - не окремий випадок лікування, взятий на основі випадкової вибірки, а сукупність випадків. Визначаються результати конкретних медичних втручань (наприклад, рівень лікарняної летальності, частота ускладнень, повторні госпіталізації після хірургічних операцій). Висновки Фонду по кожному аудиту - це не тільки виявлення проблем, а й рекомендації щодо їх усунення. Клінічні аудити проводяться спеціалізованими лікарськими асоціаціями на основі договорів з Фондом.

У Кодексі соціального забезпечення Німеччини викладені основні вимоги до якості, яким повинні відповідати лікарні для того щоб потрапити в лікарняний план і отримати право на відшкодування своїх витрат. З 2000 року лікарні зобов'язані мати внутрішні програми управління якістю та укладати з лікарняними касами контракти щодо зовнішніх заходів з контролю якості. Постачальники послуг зобов'язані брати участь в діяльності по контролю якості з акцентом на документальне оформлення показників у вигляді, який дозволяє проводити порівняльний аналіз.

Для стаціонарного сектора заснована незалежна організація (Федеральне Бюро по забезпеченню якості, BQS), яка допомагає учасникам контракту відбирати показники якості для спостереження і збирає дані, представляючи їх в порівняльному вигляді.

З 2002 року законодавчо встановлені мінімальні обсяги обслуговування. Партнери за контрактом, тобто Асоціації лікарняних кас, Асоціація німецьких лікарень і Федеральна лікарська плата, згідно із законом повинні випускати перелік планових послуг з чіткою позитивною зв'язком між обсягом послуг і їх якістю.

Незважаючи на те, що в Польщі офіційно не передбачено обов'язкового ліцензування постачальників медичних послуг з метою впровадження необхідних стандартів для персоналу, обладнання або інфраструктури, Національний фонд охорони здоров'я Польщі (в процесі укладення договорів) нагороджує додатковими балами тих постачальників, які отримали акредитацію і / або сертифікацію ISO9001. Кількість балів впливає на категорію клініки, а остання - на коефіцієнт для визначення вартості медичних послуг.

Польські постачальники медичних послуг взяли участь у великому числі міжнародних ініціатив і програм з підвищення якості медичної допомоги під керівництвом Центру контролю якості медичної допомоги. Були розроблені стандартизовані механізми оцінки задоволеності пацієнтів.

Обстеження стану здоров'я населення У Франції проводяться на основі захворювань, сегменту населення (наприклад, новонароджених, студентів, пацієнтів літнього віку) або теми (наприклад, харчування). Крім того, існують регіональні реєстри на основі захворювань для конкретних станів, включаючи рак, розсіяний склероз та вроджені аномалії. Когорта КОНСТАНС - це репрезентативна вибірка населення у 200 000 осіб, яка щорічно обстежується з посиланнями на національну базу даних про позови. Національні опитування, що показують регіональні відмінності у стані здоров'я та доступі до медичної допомоги, публічно повідомляються [2].

У 2019 році Національний орган охорони здоров'я Франції опублікував основані на фактичних даних основні пакети виплат для 32 хронічних захворювань. Ці пакети пільг описують усі послуги, необхідні для пацієнтів із цими хронічними захворюваннями. Подальші вказівки щодо рекомендованих шляхів лікування охоплюють хронічну обструктивну хворобу легень, серцеву недостатність, хворобу Паркінсона та кінцеву стадію нирок.

Мережі постачальників послуг, що беруть участь, обмінюються клінічними рекомендаціями та протоколами, узгоджують найкращі практики та мають доступ до загальної історії пацієнтів. Крім того, пілотні програми телемедицини мають на меті покращити координацію догляду та доступ до догляду за певними умовами чи групами населення, такими як новонароджені або люди похилого віку.

Для самозайнятих лікарів сертифікація та повторна валідація організовуються незалежними органами, такими як медичні товариства, затверджені Національним органом охорони здоров'я. Для лікарів лікарень сертифікація та повторна валідація можуть проводитися як частина процесу акредитації лікарні [2].

Лікарі, акушерки, медсестри та інші спеціалісти повинні брати участь у постійній медичній освіті, яка перевіряється кожний четвертий-п'ятий рік. Необов'язкова акредитація існує для ряду медичних спеціальностей високого ризику, таких як акушерство, хірургія та кардіологія. Акредитовані лікарі можуть вимагати відрахування на свої професійні страхові внески. Лікарні повинні бути акредитовані кожні чотири роки; критерії та звіти про акредитацію є загальнодоступними на веб-сайті Національної служби охорони здоров'я [3].

Отже, у різних країнах ЄС в рамках різних культурних традицій існують різні концепції і принципи, що стосуються управління якістю медичної допомоги та відповідних реформ у цій сфері.

Література:

1. Макаров С.И. Управление качеством в медицинских организациях Европейского союза // «Главный врач». - № 8/2015. - Режим доступа: zarubezhnyj-opyt/upravlenie-kachestvom_v_medicinskih_organizacijakh_evropejskogo_sojuz/25-1-0-30
2. Dubas-Jakóbczyk K. Building hospital capacity planning mechanisms in Poland: The impact of 2016/2017 regulatory changes / K. Dubas-Jakóbczyk, I. Kowalska-Bobko, C. Sowada // The International Journal of Health Planning and Management. - Volume 33, Issue 2. - 2018. - Режим доступу: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/hpm.2493>
3. Primary and Secondary Health Insurance. - Режим доступу: <https://www.commonwealthfund.org/international-health-policy-center/countries/france>

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

*Зейналова Ж.А.,
викладач-спеціаліст,*

*Назаренко І.В.,
викладач-методист вищої категорії.*

*Державний навчальний заклад
«Дніпровський транспортно-економічний коледж»*

РОЛЬ І МІСЦЕ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ПІДГОТОВЦІ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ

Об'єктивні процеси розвитку теорії та практики інформаційної діяльності, поглиблення процесів диференціації та розвиток наукових дисциплін, об'єктом вивчення яких є документ, актуалізували розвиток наукової дисципліни «документознавство». Особливу увагу становлять публікації дослідників, які сприяли розвитку документознавства як узагальнюючої, інтегрованої наукової та навчальної дисципліни і є системоутворюючими для розвитку предмета «Документознавство», серед них Л. Артюхова, Л. Демчишина, Н. Кушнарєнко, М. Слободяник та інші.

Основним завданням закладів вищої освіти у процесі професійного становлення бакалаврів є формування здатності до застосування освоєних знань у практичних ситуаціях, створення чіткої та точної управлінської документації відповідно до чинних стандартів, умінь розв'язувати складні спеціалізовані завдання, самостійно працювати та приймати рішення, забезпечувати якість виконуваних завдань, що відповідає поняттю «готовність» майбутніх фахівців до професійної діяльності. Саме це і зумовило **актуальність** нашого дослідження. **Метою** роботи є виокремити особливості вивчення документознавства молодшими бакалаврами.

Розвиток документознавства як наукової дисципліни, призвів до введення у 90-х роках ХХ ст. у систему освіти предмету «Документознавство», призначеної для підготовки фахівців широкого профілю для системи документно-інформаційних комунікацій. У межах спеціальності відбувається динамічний розвиток і розширення переліку кваліфікацій, які відображають широту поля професійної діяльності фахівців з інформаційної діяльності у різних сферах соціальної практики. Слід зазначити, що сучасне документознавство – комплексна наукова дисципліна, концепції якої активно формуються вітчизняними та зарубіжними науковцями, дискутуються проблеми визначення структури цієї науки, її місця серед інших наукових дисциплін [2].

Реформування освіти, в тому числі вищої, нові виклики європейського суспільства, прийняття Закону України «Про фахову передвищу освіту» та запровадження нових освітніх програм спонукало нас до дослідження системи підготовки фахового молодшого бакалавра в галузі документування управлінської діяльності. Сьогодні фахових молодших бакалаврів-документознавців, за даними порталу osvita.ua, готують 56 коледжів України. Здобувачі освіти навчаються за освітньою програмою, нормативними документами Міністерства освіти і науки України [1].

Необхідним вважається створення сучасної освітньої бази, в межах якої ліцензуються та акредитуються спеціальності та освітні програми. Оскільки сучасний ринок праці вимагає висококваліфікованих фахівців з документно-інформаційного забезпечення процесу управління, здатних до формування інформаційного простору та координації обробки інформації в установах і організаціях різних форм власності, то освітньою програмою передбачені як професійна, так і практична підготовка [2].

Високий рівень підготовки викладачів із даної дисципліни. Це вимагає підвищення кваліфікації викладачів, постійного саморозвитку. Так, викладачі циклової комісії документознавства та інформаційної діяльності щороку підвищують кваліфікацію у закладах вищої освіти за напрямками своєї педагогічної діяльності, беруть участь у онлайн-тренінгах, організованих платформами Prometheus, «Вище», удосконалюють педагогічну майстерність завдяки навчанню у Вищій школі педагогічної майстерності. Така мобільність викладачів, вміння швидко адаптуватися до розвитку технологій в освітньому процесі, сприяє формуванню професійно компетентного випускника, який не тільки має досконалі знання й навички з фаху, але й орієнтується в суміжних галузях [1].

Важливим є упровадження в освітній процес нових інформаційних технологій. Оскільки удосконалена освітня програма передбачає суттєве скорочення часу на аудиторну роботу і відповідно збільшення на самостійну, розробляються дистанційні модулі. Удосконалюються та доповнюються навчально-методичні комплекси, які містять окрім сталих складових (завдань і методичних вказівок до самостійних, практичних та контрольних робіт), підсумкові завдання у вигляді тестів, кейс-завдання.

Сьогодні заклади освіти стануть певними посередниками між здобувачами освіти та працедавцями. Існують протиріччя між передбаченими освітньою програмою та законодавством компетенціями фахових молодших бакалаврів документознавчого профілю та фактичною їхньою підготовкою. Проблема дискусійна і достатньо важлива. Зважаючи на компетенції, які висуваються до інфопрацівника, відповідно до нового Класифікатора професій та вимог роботодавців, слід розширити перелік дисциплін управлінського спрямування. Також важливими для сучасного документознавця є володіння ораторським мистецтвом, знаннями з реклами та PR.

Отже, підготовка фахівців різних спеціальностей є важливою, вона посідає значне місце у підготовці молодших бакалаврів. Саме це передбачає вивчення дисципліни документознавства, що є адаптованою до сучасних потреб формування нової генерації кадрів, покликана підтримувати розвиток інформаційного суспільства взагалі.

Список використаної літератури:

1. Андріяш Т. П. Підготовка документознавців в умовах реформування закладів фахової передвищої освіти // Роль закладів фахової передвищої та професійної освіти в системі безперервної освіти – Одеса, 2020.
2. Артюхова, Л. В. Реформування фахової підготовки інформаційних та бібліотечних працівників в умовах змін інформаційної сфери суспільства. Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Рівне. - 2016.
3. Бурківська, Л. Ю. Лінгвістичні основи документознавства: методичні вказівки для вивчення дисципліни. Івано-Франківськ: Факел. – 2008.
4. Демчина, Л. І. Документально-інформаційні комунікації : метод. вказівки до вивчення дисципліни. Івано-Франківськ : Факел. – 2008.

***Лупинко Надія,
Надольська Валентина Василівна.***

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПОНЯТТЯ ПРО ДОКУМЕНТ У ПРАЦІ ПОЛЯ ОТЛЕ «ТРАКТАТ ПРО ДОКУМЕНТАЦІЮ»

Поль Отле (1868–1944) увійшов у гуманітаристику як автор декількох сотень праць про проблеми теорії та практики бібліографії, бібліотекознавства і документації, один із засновників міжнародного бібліографічного інституту в Брюсселі (нині – Міжнародна федерація з інформації та документації).

Серед наукового доробку бельгійського дослідника, присвяченого документології, особливе місце посідає «книга про книгу» (за визначенням автора) – «Трактат про документацію» (1934), що став своєрідним підсумком його роздумів щодо змісту науки про документ. За визначенням П. Отле, «Трактат про документацію» присвячено «загальному викладу понять, що належать книзі чи документації» [1, с. 187].

У своєму «Трактаті про документацію» П. Отле вперше використав комплексний підхід до типологічної класифікації документів, де врахував зміст і форму документа. Всю сукупність документів учений поділив на три основні класи.

Перший клас склали бібліографічні документи (тексти, які традиційно вважають творами писемності і друку). Серед них: брошури, монографії, нарис, трактати, керівництва, енциклопедії, словники, періодичні та продовжувані видання (журнали, газети, щорічники і т. д.). Крім перерахованих, до бібліографічних документів було віднесено й тексти особистого походження (листи), офіційні повідомлення та облікові (реєстраційні) книги або журнали, а також знаки – вивіски, гасла, квитки та інші проїзні документи.

До другого класу вчений відніс інші графічні документи (нетекстові: картографічні, образотворчі, нотні). Серед образотворчих: іконографічні, що містять друковане зображення (гравюри, поштові листівки та ін.); фотографії; документи, що сприймаються через проєкційні пристрої (у т. ч. мікрокопі). Як особливий різновид виділені: написи, монети, медалі, печатки (штемплі). До графічних документів П. Отле відніс і «манускрипти» – рукописні книги й інкунабули, а також «архівні документи» (управлінські), давні та сучасні.

Документи-замінники книги вченим об'єднано у третій клас. Це диски, фонограми, кінофільми, і поряд з цим – радіо мовлення (запис передача звуку), телебачення, у т. ч. телефотографія, радіотелефотографія. Особливе місце в цьому класифікаційному ряді зайняли «Документи трьох вимірів»: природні (мінерали, рослини, тварини) і штучні, створені людиною (матеріали, продукти, технічні об'єкти)[2, с. 3].

У такий спосіб П. Отле увів до наукового обігу власне розуміння значення терміну «документ». Ним він уважав будь-яке джерело інформації, передачі людської думки, знань, незалежно від того, чи втілений він у матеріально-фіксованій формі чи є провідником інформації в часі. Документами для дослідника були матеріальні об'єкти із зафіксованою інформацією, зібрані людиною для створення будь-яких колекцій. А також це матеріальні об'єкти, створені людиною спеціально для фіксації, зберігання і відтворення інформації з метою її передачі у просторі та часі, незалежно від способу фіксації[3, с. 63].

У «Трактаті про документацію» П. Отле зробив спробу розширення поняття «документ» Він писав, що не тільки графічні зображення та текстові записи можуть уважатися документами; документами можна вважати і об'єкти, які є носіями певної інформації. Документом є будь-яке джерело інформації, яке може використовуватися для вивчення або як доказ певного факту чи явища. Приклади документів: рукописи, друковані матеріали, ілюстрації, діаграми, музейні експонати.

Вивчення праць П. Отле робить цілком очевидним полісемантичне розуміння терміна «документація». Окрім його тлумачення щодо наукової дисципліни, трапляється дефініціювання в значенні сукупності документів та функції документування.

Учений прагнув застосовувати ключові поняття соціології, психології, філософії й інших загальних гуманітарних наук до яскраво виражених процесів у сфері розуміння терміна «документ». У цьому ж дослідженні документація розглядалася як частина бібліологічних наук, яка може бути створена в системі знань як наука і технологія[1, с. 202].

Отже, праця П. Отле «Трактат про документацію» є важливим дослідженням, в якому ґрунтовно розкрито зміст поняття «документ». Вченому вдалося суттєво розширити змістове поле цього поняття, показавши включеність до нього всіх матеріальних об'єктів, що є носіями певної інформації. Дослідник увійшов до світової історії документознавства як основоположник документації – науки і практики, вперше увівши до наукового обігу базове поняття «документ» і розклавши його найширший сенс.

1. Отле П. Трактат о документации / Рос. гос. б-ка; пер. с англ. и фр. Р. С. Гиляревского и др.; предисл., сост., коммент. Р. С. Гиляревского. Библиотека, библиография, документация: Избранные труды пионера информатики. Москва: ФАИР-ПРЕСС, Пашков дом, 2004. 348 с.

2. Кулешов С. Г. Про визначення поняття «документ». Бібл. вісн. 1995. № 1. С. 4–5.

3. Кулешов С. Г. Документознавство: Історія. Теоретичні основи. Київ: Знання, 2000. 167с.

Олійник В.М.,

студентка історичного факультету

Запорізького національного університету

РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В АНГЛІЇ ВІКТОРІАНСЬКОГО ПЕРІОДУ

Період правління королеви Вікторії (1837-1901) збігається із часами становлення та унормування системи освіти медичних працівників Великобританії. Низка реформ завдяки яким було покращено матеріальну базу для навчання студентів закладів вищої освіти пов'язана із діяльністю Університетського коледжу Лондона (УМЦ), заснованого у 1826 році. [1]

На початку вікторіанських часів лікарі були представлені категоріями аптекарів, хірургів та власне лікарів. Представники перших двох категорій не мали ніяких медичних ступенів, але вони вивчали свої

професії через стажування та стажування у визнаних лікарів. На відміну від аптекярів і хірургів, лікарі були єдиними докторами, які отримали медичні ступеня. Вони отримали класичну освіту, навчалися в Оксфорді та Кембриджі, однак їхні дослідження не передбачали практичний досвід, у якому полягало стажування багатьох аптекярів і хірургів. Задля кваліфікації лікарів усіх рангів та перевірки їхньої професійної кваліфікації у 1856 році було засновано Британську медичну асоціацію (БМА), а з 1858 року цими ж функціями було наділено Генеральну медичну раду (GMC). [3]

Міждисциплінарний факультет УМС 1840-х і початку 1850-х років, діяльність якого описана нижче, включав таких визначних лікарів як Джон Ліндлі (1799-1865), Джордж Вінер Елліс (1812-1900), Томас Грем (1805-1869), Вільям Шарпі (1802-1880) та Джеймс Сайм (1799-1870).

Джеймс Сайм ще на початку 1820-х років, перебуваючи в Единбурзі, організував регулярний курс лекцій з анатомії, але в 1825 році додав до навчальної програми хірургію. Сайм, який виступав за єдиний підхід до медицини, потім відкрив приватну хірургічну клініку в Minto House, де він брав безснадійні випадки і почав систему клінічного навчання, за період з 1837 по 1852 роки більше 11 000 стаціонарних пацієнтів обслуговувалися в палатах; і було майже 60 000 амбулаторних пацієнтів. У виданні «Основ хірургії» від 1856 року Доктор Сайм скаржився на тривожну тенденцію ігнорування важливості медичної практики в стандартних хірургічних підручниках. [2]

Учнем Сайма був Джозеф Лістер – майбутній реформатор основ медичної освіти. Перш ніж отримати ступінь доктора, Лістер був інтерном і домашнім лікарем у доктора Вільяма Хейла Уолша (1812-1892), професора патологічної анатомії і автора дослідження 1846 року «Природа і лікування раку»; а в 1851 році він працював сімейним хірургом у доктора Джона Еріксена (1818-1896). [4]

На думку Лістера, структурна реформа навчальної програми була необхідна, особливо він робив акцент на трьох проблемних питаннях: багатовікова опора британського медичної освіти в якості кваліфікаційного стандарту на заучування напам'ять окремих фактів; вузька і стисла навчальна програма, яка становить всього два академічних роки; і нелогічне відділення анатомії, хімії та фізіології. Центральна заповідь навчального плану Лістера (хвороби повинні бути класифіковані, щоб їх можна було легко діагностувати і лікувати), вказала на те, що він практикував нозологію (вчення про хвороби, поширене Томасом Сіденхемом (1624-1689) і доктором Вільямом Калленом (1710-1790)).

Черговим кроком на шляху реформування медичної освіти став статут Единбурзького університету щодо набуття ступеня доктора медицини від 1885 року. Перший розділ документа роз'яснює, що для допуску до іспитів студент повинен пройти чотирирічну, а не дворічну програму навчання, при цьому шість місяців в році відводяться виключно на медичинську практику. Альтернативний шлях - це три роки медичного навчання в акредитованому університеті, курс практичної анатомії і мінімум шість зимових місяців, присвячених медичної або хірургічній практиці в лікарні на 80 місць. У другому розділі перераховані фактичні курси і їх тривалість. Обов'язковими курсами визнавалися: анатомія, фармакологія, вузькі медичні дисципліни, практика медицини, хірургія, акушерство, гінекологія та педіатрія, загальна патологія і клінічна практика під керівництвом лектора-медика. Кінцевою метою була медична дисертація латиною або англійською мовою (знання латини було обов'язковим). [5]

Можливість здійснення практики студентами медичного факультету збільшувалася через процес пришивдшеного у роки правління королеви Вікторії будівництва медичних закладів. Навіть на прикладі лише дитячих лікарень можна прослідкувати динаміку змін: лікарня на Грейт-Ормонд-стріт, заснована в 1852 році, була першим дитячим закладом, а до 1888 року їх було збудовано та введено в експлуатацію ще 37 по всій Великобританії. [4]

Отже, наукові дослідження XIX століття мали великий вплив на розуміння здоров'я і хвороб, оскільки експериментальні дослідження призвели до отримання та поширення нових знань в гістології, патології та мікробіології. Практика інтерактивної медицини була впроваджена на багатьох рівнях, було визнано міждисциплінарне дослідження; практичний досвід в лікарнях, клініках і в приватній практиці вважався невід'ємною частиною професійного навчання.

Література:

1. Victoria and Albert Museum Health & Medicine in the 19th Century [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/h/health-and-medicine-in-the-19th-century/>
2. Боннер, Томас Невилл. Стать врачом: медицинское образование в Великобритании, Франции, Германии и США, 1750-1945. Балтимор и Лондон: The Johns Hopkins UP, 1995.
3. Гатри, Дуглас. Заочное медицинское образование в Единбурге и Медицинский факультет Королевских колледжей. Единбург и Лондон: Э. и С. Ливингстон, 1965.

4. Петерсон, Жанна М. Медицинская профессия в викторианском Лондоне. Беркли, Лос-Анджелес, Лондон: Univ. Калифорнийской прессы, 1978.

5. "Эдинбургский университет, Устав университета относительно степени доктора медицины" Лондонский медицинский вестник, вып. 2. Лондон: JA Churchill, 1885. 356-8;

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гавриленко І.О.,

бакалавр 2 года обучения,

Научный руководитель: профессор кафедры философии,

доктор филос. наук, доцент Коробкина Т.В.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

СОВРЕМЕННЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ВОЗРАСТНЫХ КРИЗИСАХ

Переходу от одной возрастной стадии к другой обязательно сопутствуют возрастные кризисы, обусловленные структурно-личностными изменениями. Онтогенетическое развитие индивида определяет непрерывный и неравномерный процесс изменений, который в свою очередь затрагивает структуры психики человека. Таким образом, мы наблюдаем у индивида циклический процесс разрушения устаревших систем отношения с окружающим миром и формирование новых систем, что в свою очередь приводит к психическим сложностям и переживаниям. Целью нашей работы является изучение закономерностей развития человека и возникновения возрастных кризисов.

На протяжении многих столетий метафоры диалектического развитие занимали центральное место в мировоззрениях различных народов, а принципы диалектического развития и по сей день представляют собой ряд методологических оснований в естественных и социальных науках. Идея такого вида развития состоит в закономерности, поступательности и повышении уровня сложности организации индивида. Таким образом, в настоящее время уже сложилось устойчивое представление о развитии человека, которое осуществляется на протяжении всей его жизни и состоит из различных этапов, обусловленных возрастом. Переходы между этими этапами и кризисы, вызванные ими, являются весьма интересной и актуальной темой для изучения в психологии личности. [1]

Итак, возрастные кризисы определяются необходимостью развития, когда индивид переходит от одного возрастного этапа к другому. Такой переход связан непосредственно с новой системой отношений и его позицией в этой системе, которая может трансформироваться в характерологическое новообразование при завершении возрастного этапа. Такие кризисные состояния также могут представлять собой возможность перехода на новый уровень организации личности в силу диалектической природы эмоционально-поведенческого реагирования в кризисных ситуациях. [2]

Одним из важнейших этапов развития личности с недавних пор считается также пренатальный этап, то есть внутриутробный. Такому утверждению способствует активное развитие пренатальной и перинатальной психологии и медицины на протяжении последних 30 лет, а также ряд представленных исследований эмоционального восприятия ребенка в утробе матери, его пренатальной памяти и влияния впечатлений, полученных в ходе беременности и родов, на эмоциональные проявления, образ мышления и поведение индивида. Впечатления, которые возникают у ребенка в предсознательный период, играют важную роль в дальнейшем развитии личности, определяя фокус направленности личности, по причине своей первичности. Такой период развития традиционно выделяется как кризисный, так как до 1 недели после рождения является совершенно открытым бессознательным. Впечатления ребенка непосредственно влияют на формирование психической организации, что происходит в силу надличностной природы эмоциональной впечатлительности и единства ребенка и среды. Таким образом, на пренатальном этапе развития начинают формироваться базовые направленности личности и predispositions к будущему восприятию индивида. [3]

Возрастные кризисы зачастую обусловлены такими характеристиками индивида, как: физиологические (например, гормональные сдвиги), социальные условия (например, смена ожиданий со стороны общества), психологический возраст. Тем не менее, переходы от одного этапа развития к

другому в первую очередь определяются непосредственно осознанными и рефлекслируемыми изменениями индивида.

Возрастной кризис определяется следующими фазами: предкритическая фаза - открытие идеальной формы следующего возраста; собственно критическая фаза - мифологизация новой идеальной формы, конфликт между желаемым и возможным, рефлексия внутренних ограничителей искомой взрослости; посткритическая фаза - дифференциация отношения к себе, формирование мотивации дальнейшего возрастного развития [4].

В заключение хотелось бы подчеркнуть следующее. Несмотря на то, что базовые направленности личности начинают формироваться еще на пренатальной стадии развития, традиционные представления о возрастных нормах и задачах детерминируются культурой, происходит классификация принадлежности внутри общества к возрастному классу, несоответствие которому часто становится причиной возникновения трудностей в функционировании психики индивида. Понимание таких возрастных стадий и их принципов позволяет индивиду определять качественные различия на разных этапах взрослости. Возрастные кризисы представляют собой экзистенциальные кризисы, которые способствуют становлению личности посредством их преодоления.

Список литературы:

1. Солдатова Е.Л. Структура и динамика нормативного кризиса перехода к взрослости: монография // Е.Л. Солдатова. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2007. С. 7
2. Петросьян С.Н. Кризисное состояние личности как психологический феномен // «Вестник АГУ». Выпуск 2 (178) 2016, С.92-93.
3. Петросьян С.Н. Пренатальный и перинатальный периоды развития ребенка как кризисный этап становления личности // «Вестник АГУ». Выпуск 3 (183) 2016, С. 118
4. Поливанова К.Н. Психология возрастных кризисов // М. : Издат. центр, 2000, С. 8

Гончарова О.В.,

бакалавр 2 года обучения

Харьковского национального университета радиоэлектроники,

научный руководитель: Коробкина Т.В.,

проф. каф. философии, доктор филос. наук, доцент

РОЛЬ ЖЕНЩИНЫ В НАУКЕ. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ.

На протяжении тысячелетий людям отводились различные роли в зависимости от гендерной принадлежности. Термин «гендер» указывает на социально-психологический статус, который формируется под влиянием различных социокультурных факторов. Таким образом, рассуждая о гендере мы затрагиваем своего рода социальный пол [1]. Целью данной работы является анализ влияния гендерных стереотипов на положение женщины в области образования и науки.

На протяжении многих столетий факт телесного несходства полов имел социокультурный контекст, определяющий ожидаемую гендерную модель поведения человека [2]. Были сформированы и укреплены гендерные стереотипы, которые сохраняются и по сей день. Стереотипная модель восприятия женских ролей приводила к дискриминации и отсутствию возможности самореализации женщин. Ряд негативных последствий такого стереотипного восприятия проявляется в доминирующих мифах о возможностях женщин в различных сферах деятельности, в том числе образовании и науке. На законодательном уровне во многих странах мира женщины-ученые имеют равные права с мужчинами. Однако в этой сфере присутствует как скрытая, так и явная дискриминация женщин. В области естественных, технических, инженерных и математических наук женщины публикуют меньше научных работ, получают меньше выплаты за свои исследования и не продвигаются по карьерной лестнице так, как мужчины. По данным Института статистики ЮНЕСКО, лишь 29% ученых в мире - женщины. Исследования Аналитического центра CEDOS показали тенденцию уменьшения количества женщин на каждой следующей ступени академической карьерной лестницы. Среди выпускников и выпускниц вузов, имеющих степень бакалавра, женщины составляют 76%, магистра - 69%, женщин-кандидатов наук 43%, а докторанток -

33% [3]. По даним Укринформ, більше всего женщин-ученых в области общественных (65,8%), медицинских (65,2%), гуманитарных (60,3%) наук. В области технических наук их всего - 34,1% [4].

Хорошо известно, что женщины на протяжении всей истории человечества способствовали развитию науки, особенно в области техники и медицины. Примером может служить Гипатия Александрийская (исследовательница в области математики, механики, астрономии) (370-415 гг.)

Однако, зачастую, участие женщин в научных исследованиях и их достижения оставалось незамеченными. Пример тому, известный, изученный ещё Матильдой Джослин Гейдж и введенный в научный дискурс Маргарет Росситер (1993г.), эффект Матильды. Это эффект умаления значимости работ женщин и приписывание их трудов коллегам мужского пола.

Многие женщины получили возможность проявить себя в науке лишь относительно недавно, представив миру целый ряд изобретений, исследований и открытий. Явная демонстрация женщиной устремлений, считающихся классически мужскими внутри социума, часто рассматривается обществом, как вызов и нарушение этических норм и культурных ценностей. Такие гендерные и полоролевые стереотипы создают следующую систему взглядов: мужчина считается хорошим работником, пока не докажет обратного, в то время, как женщина, наоборот, должна доказать, что не является работником второсортным, посредственным [5]. Кроме того, женщины зачастую получают зарплату меньше, нежели мужчины. В Украине разрыв в оплате труда между мужчинами и женщинами на апрель 2019 года составил 26%. В области образования и науки разрыв был примерно таким же [6].

Вопрос недооцененности вклада женщин в науку, по сей день является значительной проблемой, что, в свою очередь, поддерживает и даже укрепляет гендерные стереотипы. Выдающаяся исследовательница в области физиологии Ф. Робштейн-Роббинс является соавтором всех публикаций Дж. Х. Уипломом, однако так и не была удостоена Нобелевской премии вместе с ним. Схожая ситуация с Лизой Мейтнер, которая работала над расщеплением атомного ядра вместе с Отто Ганном. Еще одним примером можно назвать пару Пьера и Марии Кюри, когда первым традиционно называется именно мужское имя.

А.С. Костина в своей работе приводит ряд открытий, которые были совершены женщинами, однако остались недооценены или же присвоены мужчинами. Например, Вера Рубин в своих работах доказала соответствие орбитальной скорости звезд в центре галактики и на отдельных частях галактик, а также заполненность вселенной темной материей на 90%. Её магистерская и докторская диссертация были признаны лишь спустя несколько десятилетий. Сесилия Пейн защитила докторскую диссертацию, в которой раскрыла загадку состава звезд. Её руководитель Генри Норрис Рассел порекомендовал девушке не публиковать результаты исследования, однако спустя четыре года представил общественности научные результаты, которые полностью совпадали с результатами Пейн, как собственные. Цзяньсон Ву, которая помогла Чен Нин Яну и Цзун Дао Ли опровергнуть закон сохранения четности, не была даже упомянута, в то время как её коллеги получили Нобелевскую премию. Астрофизики Харлоу Шэпли и Эдвард Хубблом получили Нобелевскую премию за интерпретацию результатов исследования Литвитт. Таким образом, очевидно, что роль женщины в науке значительно выше, чем традиционно принято считать, а стереотип о несостоятельности женщин в данной сфере деятельности является мифом [7].

Выводом из вышесказанного может стать утверждение, что гендерные и полоролевые стереотипы, которые индивид усваивает с момента рождения, часто препятствуют реализации и продуктивному развитию личности и могут быть весьма деструктивными. Всестороннее, полное вовлечение женского потенциала во все сферы общественного развития является необходимым условием улучшения благосостояния общества в целом.

Список литературы:

1. Дусказиева Ж.Г. Гендерная психология: учебное пособие // Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2010. С. 108.
2. Воронцов Д.В. Что такое гендер (Глава 1) // Гендерная психология. Практикум. 2-е изд. / Под ред. И.С. Клединой. – СПб.: Питер, 2009. С. 16.
3. Электронный ресурс: URL: <https://povaha.org.ua/zhinka-v-ukrajinskij-nautsi-neprohana-hostya> (дата обращения 01.12.2020)
4. Электронный ресурс: URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2887956-top10-uspisnih-ukrainskih-vchenihzinok-infografika.html (дата обращения 04.12.2020)
5. Пушкарева Н.Л. Общая линия жизни и репрезентация успешности в автобиографиях и автобиографических интервью женщин-ученых // Институт этнологии и антропологии РАН. – 2014. С. 21.
6. Электронный ресурс: URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1795675-rozriv-v-oplati-pratsi-mizh-cholovikami-ta-zhinkami-standovit-26-yurist> (дата обращения 11.12.2020)
7. Костина А.С. Женщина в науке и философии: доминирующие мифы и действительность // Философия и современность. №1. 2017. С.66-78.

Гриценюк Денис Васильович,
здобувач вищої освіти факультету «Комп'ютерна інженерія та управління»,
Митцева Ольга Сергіївна
старший викладач кафедри філософії.

Харківський національний університет радіоелектроніки

РЕЗЮМЕ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ІТ-СПЕЦІАЛІСТА

Інформаційні технології є невід'ємною складовою розвитку суспільства. Ця сфера розвивається не лише за кордоном, а й в Україні. Щороку кількість ІТ-спеціалістів стрімко зростає, що призводить до більш ретельного відбору персоналу компаніями. Саме тому кожен спеціаліст повинен дбати про власний професійний імідж. Перед тим як потрапити на інтерв'ю, первинний відбір проходить саме резюме, у якому описана основна інформація про кандидата: його стаж роботи, навички, технології, якими він володіє та інше. Необхідно відзначити, що професійний імідж ІТ-спеціаліста є частиною його професійної культури і відображає моральні цінності, особистісну етику, певні іміджеві характеристики.[2]

Мета наукової роботи полягає в аналізі структури написання резюме для ІТ-спеціалістів. Розгляд основних недоліків, міфів для збільшення якості документу. У якості матеріалів для написання тезисів використовуються: власний практичний досвід, дослідження різноманітних наукових центрів, а також наявна інформація з сайтів ІТ-компаній.

Резюме – це ефективний засіб самопрезентації спеціаліста на ринку праці. Коротка позитивна інформація про себе як фахівця, із зазначенням освіти, кваліфікації, професійних переваг та своїх цілей у пошуку роботи. Метою резюме є самохарактеристика спеціаліста.

Провівши ретельний аналіз, можна виділити наступні основні розділи, які обов'язково повинні бути наявні в резюме [1]: вказана посада, на яку претендує кандидат; контактна інформація; досвід роботи; професійні навички; освіта; знання мов. Важливу роль відіграють *soft skills* (навички менеджменту, ефективного креативного мислення, комунікативні та управлінські навички), вказані у резюме. Усі сучасні компанії звернуть чималу увагу на психологічний аспект особистості кандидата. Для покращення професійного іміджу рекомендується надавати посилання на власні готові роботи чи проекти. Зазвичай, це надає змогу зрозуміти, що вміє кандидат, із якими технологіями він працював, як він пише власний код та чи дотримувється встановлених шаблонів та патернів програмування. Наповнювати резюме контентом слід обережно, уникаючи використання зайвої інформації. Більшість експертів ІТ галузі рекомендують залишати контактну інформацію у вигляді номеру телефону, адреси електронної пошти та посилання на соціальну мережу LinkedIn за бажанням автора. HR менеджери наполягають на використанні лише правдивої інформації про власні професійні здібності, зазначаючи, що попереду на кандидата чекає технічне інтерв'ю, де буде змога перевірити вміння використання тих чи інших технологій. За відгуками більшості ІТ-компаній світу, розмір резюме не повинен перевищувати 2 сторінок, так як на його прочитання в середньому витрачається не більше 1-2 хвилин [3]. При створенні резюме потрібно враховувати, що воно має стати першою візитною картою спеціаліста і одним із засобів його самопрезентації.

Таким чином, наведена теоретична та практична інформація надають змогу позбутися основних помилок при складанні резюме ІТ-спеціалістом. Була описана основна структура документа. Надана інформація може бути використана для створення ефективного професійного іміджу ІТ-спеціаліста шляхом написання правильного та якісного резюме, що буде сприяти побудові успішної кар'єри.

Література:

1. Как должно выглядеть резюме ИТ-специалиста: типичные ошибки глазами HR // proglib. URL: <https://proglib.io/p/it-cv/>.
2. Митцева О.С. Особливості формування професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій. // International Scientific Journal “Internauka” <http://www.inter-nauka.com/>.
3. Резюме ИТ-специалиста: советы технических интервьюеров // dou.ua. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/resume-for-tech-interviewer/>.

Капелюш А.В.,
студентка 4 курсу

Запорізького національного університету

ФЕНОМЕН ХАРАССМЕНТУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

В останні роки проблема психологічної безпеки на робочому місці набуває по-справжньому важливого значення. Керівники та HR-спеціалісти особливу увагу приділяють проблемі покращення умов роботи, досліджуючи причини, що перешкоджають підвищенню ефективності спільної діяльності працівників в організації. Одним із найбільш важливих таких факторів є агресія в службових відносинах, зокрема, харассмент. Ця тема широко обговорюється в зарубіжних виданнях, але у вітчизняних авторів публікацій на цю тему критично мало. З огляду на це, ми вважаємо актуальним дослідження проблеми харассменту в Україні, його психологічних аспектів та наслідків.

Термін «харассмент» не має точного перекладу українською, але загалом це означає «образу, утиск, агресія». У багатьох джерелах під цим поняттям розуміють агресивну поведінку в міжособистісних стосунках з метою заподіяння психічної шкоди, приниження, створення ситуації загрози. Харассмент зазвичай співвідноситься з діями сексуального характеру. Відповідно до цього виділяють сексуальний харассмент, під яким розуміють небажану для жертви увагу, чіпляння, натяки, переслідування, дотики, домагання.

Вперше проблема сексуальних домагань на робочому місці була позначена в 60-х роках XX століття в США, в 90-х - у Європі. Харассмент входить до переліку кримінально караних явищ на Заході (США). Закон про сексуальне домагання на робочому місці прийнятий Парламентом ЄС в квітні 2002 року.

Дослідники даної проблеми виділяють три типи сексуального харассменту: вербальний, невербальний, фізичний. До вербального типу харассменту відносять жарти сексуального характеру, висловлювання з приводу фігури, домагання в письмовій формі або по телефону, запрошення до сексуальних відносин. До невербального типу харассменту відносять розглядання, непристойні вигуки, грубі жести, а також порнографічні фотографії та фільми. Тут найбільш поширеним типом є розглядання і непристойні вигуки. До фізичного типу харассменту відносять несподіваний фізичний контакт, небажані дотики до інтимних частин тіла, примусові поцілунки і обійми, а також зґвалтування. Найбільш поширеними є дотики і несподіваний фізичний контакт.

Сексуальні домагання, в юридичному сенсі, являють собою не тільки секс, тому, цілком агресора може бути контроль іншої людини, або ж з'ясування, як швидко жертва «зламається». Частіше за все, більш високе положення дає можливість агресору безкарно здійснювати такі дії. В більш широкому сенсі, нападаючий впирається почуттям власної переваги.

Як і способи впливу на жертву, цілі харассменту різняться. Часто харассер намагається домогтися сексу або романтичних відносин з жертвою, але це далеко не завжди так. Частково агресор просто насолоджується тим, що може спокійно порушувати чужі кордони і повністю контролює ситуацію. Харассмент дає агресору відчуття влади над іншою людиною, почуття власної переваги і безкарності - особливо з огляду на, як важко буває жертві довести факт харассменту. Домагання можливі не тільки у відносинах, де є певна ієрархія, - вони часто відбуваються, коли одна людина прагне встановити над іншим контроль. Як показує реакція на випадки харассменту в школах і університетах, в суспільстві досі немає консенсусу з цього питання, і навіть викладацький харассмент багато хто вважає чимось буденним.

Поняття «харассмент» не передбачено українським законодавством. У загальному вигляді дискримінація заборонена різними законами (Конституція, Трудовий і Кримінальний кодекси, Кодекс про адміністративні правопорушення і т.д.). Разом з тим термін «харассмент» вже давно присутній в різних внутрішніх корпоративних документах. Як правило, це кодекси етики або окремі керівництва і правила. Найчастіше такі документи є в дочірніх організаціях західних компаній, але багато великих компаній теж починають формувати подібні правила, спрямовані на недопущення дискримінації і харассменту.

Для дослідження статистики прояву харассменту в Україні та особливостей цього явища, нами було проведено онлайн-опитування серед сотні жінок Запоріжжя та Запорізької області віком від 16 до 49 років. Важливо відзначити, що жертвами харассменту можуть стати і жінки, і чоловіки, але нашою метою було дослідити саме його розповсюдження серед жінок.

Місця роботи респондентів дуже різноманітні, тому дослідження охоплює велику кількість галузей, що дозволяє встановити прояв харасменту детальніше. Так, в дослідженні прийняли участь студенти, соціальні педагоги, психологи, міжнародна аналітикиня, начальниця відділу кадрів, бариста, офіціантка, журналістка, репетиторка, кладовщиця, бровістка, слюсарка, адміністраторка, дизайнерка, фрілансерка, логопедина, юристка і багато інших.

Кривдниками у майже рівній кількості були як колеги, так і керівники постраждалих. Респондентки розповіли, що зіштовхнулися з різноманітними проявами харасменту: непристойними натяками, образами, зауваженнями та коментарями. Крім того, більшість з них зазнав переслідування та шантажу, а також небажаних дотиків та домагань.

За результатами досліджень були визначені 4 стратегії відповіді жертви на харасмент. Стратегія невторчання - «ігнорування»: близько 40% переслідуваних жінок відповіли, що ніяк не відреагували на прояви харасменту. Причини цього різноманітні: страх негативних наслідків; того, що їх слова не будуть сприйняті серйозно; надія, що, якщо не звертати увагу, домагання припиняться. Частіше за все така стратегія неефективна, і не допоможе змінити ситуацію. Особиста стратегія - «сказала зупинитися, відштовхнула, попросила піти»: близько 50% жертв використовували таку відповідь на харасмент. Тут також виділяють деякі стратегії реагування на харасмент: чуйна, напориста і агресивна. Відповідно до першої, жертва намагається уникати самого переслідувача і місць, де може з ним зустрітись. Наполеглива стратегія, в якій постраждала дає ясно зрозуміти, що домагання небажані, є найбільш ефективною. Агресивна стратегія використовується проти серйозного сексуального домагання. Однак дана стратегія є небезпечною у зв'язку з тим, що може привести до подальшої ескалації переслідування. Неформальна стратегія - «розповіла колегам/друзям/батькам/партнеру». Таку поведінку демонстрували 36%. Ця стратегія може мати як позитивні, так і негативні наслідки, ситуація може погіршитися, якщо людина, якій розкаже постраждала, відреагує з осудом. Офіційна стратегія - подача скарги, бесіда з керівництвом, звернення до поліції. Офіційні відповіді не надто поширені: тільки від 5% до 9% співробітників подали скаргу. Нажаль, лише 4% респондентом звернулися до психолога за професійною допомогою, але були і жертви, які не розповіли нікому.

Харасмент ніколи не має позитивних наслідків. Це завжди стресова ситуація, що певним чином відображається на емоційному чи фізіологічному стані людини. Учасники нашого дослідження скаржаться на появу тривоги, панічні атаки, замкнутість та проблеми з серцем. Наслідками харасменту є помітний економічний збиток конкретному підприємству у вигляді різкого падіння продуктивності і ряду соматичних і психічних захворювань у співробітників – жертв домагань. Важливим аспектом в порушенні нормальної роботи підприємництва є «текучка» кадрів.

Таким чином, дуже важливим для оптимізації роботи колективу є спільна робота HR-менеджерів та керівництва з виявлення та попередження випадків харасменту. З результатів нашого дослідження можна зробити висновок, що харасмент є дуже поширеною проблемою серед населення Запорізької області. І на даному етапі все ще потребує більшої уваги від правоохоронних органів, а також висвітлення теми серед населення для того, щоб знизити відсоток людей, які все ще засуджують жертв харасменту.

Література

1. Дмитриева, Н.В. Сексуальный харасмент / Н.В. Дмитриева, Ц.П. Короленко // Развитие человека в современном мире : материалы 2й всеросс.науч.–практич. конф. с междунар. участием, Новосибирск, 20–21 апреля 2011 г. / Новосибирский гос. пед. ун-т. – Новосибирск, 2011. – С. 215–220.
2. Прохоренко С. Т., Гладченко С. В., Гладченко С. В. Рішення проблеми харасменту в сучасному українському суспільстві. – 2019.
3. Компанець А. С. Проблема харасменту в організації //Наукові здобутки студентів Інституту людини. – 2017. – Т. 1. – №. 7.
4. Serantes, N.P. Myths about workplace violence, harassment and bullying / N.P. Serantes, M.A. Soares // International Journal of the Sociology of Law. – 2006. –№ 34. – P. 229–238.

Тарасяни А.А.,
здобувач вищої освіти факультету «Комп'ютерної інженерії та управління»,
Митцева О.С.,
старший викладач кафедри філософії.

Харківський національний університет радіоелектроніки

ІМІДЖ КЕРІВНИКА ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖУ ІТ- КОМПАНІЇ

Поняття "імідж" можна трактувати різнобічно. Особистий імідж - уявлення кожної людини про інших. Кадровий імідж компанії - це бачення її потенційними співробітниками та клієнтами. І саме це є важливою складовою усього іміджу, оскільки в компанію з поганого репутацією навряд чи захоче йти працювати фахівець. У сучасному світі, компаній різних сфер діяльності досить велика кількість, як і фахівців, які хочуть добре влаштуватися. Тому, ми вважаємо, що важливістю корпоративного іміджу ІТ-компанії, а також керівника, є актуальним. Британський підприємець, Річард Брэнсон говорив: "Прагнути стати найбільшим брендом - безглуздо. Набагато важливіше стати самим шанованим брендом". Адже і правда, не має значення наскільки велика компанія, набагато дорожче - думка про неї, який у неї імідж, іншими словами "образ".[2]

Мета публікації – теоретично дослідити та обґрунтувати роль іміджу керівника та взагалі корпоративного іміджу ІТ-компанії.

У сучасній науковій літературі існують різні визначення корпоративного іміджу. Так, В. Шарков визначає, що одним з аспектів загального сприйняття організації і її оцінки є враження, яке вона справляє на оточуючих, тобто її імідж.[4] Імідж керівника як складова іміджу компанії — це деяка оболонка, що створює у людей уявлення про компанію, її товари або послуги. Це ті враження і асоціації, які виникають при згадці організації. На формування іміджу впливають два основні чинники: внутрішні і зовнішні прояви. Першими є ті, де співробітники задоволені умовами роботи в певній організації. І залежить це виключно від кадрової політики компанії: наскільки співробітники залишаються задоволені від роботи в цій організації, наскільки їх задовольняють умови роботи. Тобто, стосунки співробітників з керівником і навпаки. [1, с.28] Експерти стверджують, що зовнішні прояви є не менш важливим. Тобто думка про компанію фахівців з боку, які не є співробітниками. Усі дії, які компанія робить по відношенню до зовнішнього світу, формують репутацію самої організації. Звичайно зовнішній імідж досить важко оцінити усвідомлено, оскільки що інформацію можна довідатися тільки від потенційних співробітників, які йдуть влаштовуватися в певну компанію з явно гарним іміджем. [1, с.70] Організаціям з негативним образом дуже важко здобути таку інформацію, адже на її пропозиції просто не стануть звертати увагу. Також фахівці підкреслюють, що у сучасному світі формування іміджу компанії в інтернеті — важлива умова її розвитку, оскільки соціальні мережі стали мало не головним джерелом інформації про діяльність підприємств, їх продукти і послуги. Саме там формується громадська думка. Позитивний імідж — корисний і цінний інструмент для позиціонування, розвитку і просування бізнесу. Керівник — є обличчям компанії, тому імідж такої людини поза сумнівом є важливою складовою іміджу компанії в цілому. Особливо значимою при реалізації комунікацій у сфері професійної діяльності з іншими компаніями, на рекрутинге (підбір співробітників). Формування іміджу керівника тісно пов'язан з виконанням ним функцій організатора, адміністратора, фахівця і громадського діяча. Компонентами усього іміджу керівника, які нестинуть за собою позитивну сторону, є:

- 1) персональні: характер людини, фізичні особливості;
- 2) соціальні: освіта, стиль життя, громадський статус;
- 3) професійні: статус в колективі, управління командою, наявність навичок планування, організації робочого процесу, здібностей до об'єктивної незалежної оцінки.

Отже, можна зробити висновок, що корпоративний імідж ІТ-компанії — це образ, який вимагає постійної участі керівника та співробітників у формуванні для отримання найкращого результату. Безперечно, добрий образ буде відмінним прагненням для роботи кожного співробітника, керівника і компанії в цілому.

Таким чином, перспектива дослідження на нашу думку, полягає у подальшому вивченні особливостей корпоративного іміджу ІТ-компанії та професійного іміджу ІТ-фахівця.

Література:

1. Джи Б. Имидж фирмы: планирование, формирование, продвижение. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – С. 224.
2. Шалагина Е.В. Имиджология: создание корпоративного имиджа. Учебное пособие Уральского государственного педагогического университета. 2015. – С.109.
3. Бренсон Р. Шлях до успіху Річарда Бренсона [електронний ресурс]. 2020. — URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/rschard-brenson/5005589.html>
4. Шарков Ф.И. Имидж фирмы: технологии управления: Учебное пособие для вузов. – М.: Академ.Проект, 2006. – С.272.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Розуваєва А.В.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

«КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ У ФАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА»

«Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова — це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова — це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова — це ще й музика, мелодика, фарби буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнєва діяльність народу!» - сказав Олесь Гончар. З цією думкою не можна не погодитися, тому що мова відіграє роль в житті кожної людини і є основним засобом комунікації один з одним, душою кожної нації!

Як відомо, наша мова наймелодійніша з багатьох інших, тому, окрім простого способу взаємодії, вона володіє окремим даром – зачаровувати красою кожного слова. Нею приємно розмовляти, писати вірші, співати. Саме це змушує націю цінувати і пишатися цією особливістю.

Мова дзеркалом душі і тому дуже важливо не тільки розуміти співрозмовника, а й вміти чітко формувати свої думки, висловлювати їх чітко і правильно.

Незважаючи на діяльності якими займається суспільство, мова завжди і усюди супроводжуватиме. Ти можеш буди лікарем, психологом, журналістом, менеджером, юристом, адвокатом, суддею або правоохоронцем, та саме мова – найважливіший скарб спілкування, допоможе досягти успіху у своїй сфері.

Якщо розглядати питання щодо юриспруденції, то можна зауважити, що, юрист є посередником між державою, системою законодавств та суспільством; юрист повинен правильно складати акти, заяви, позови, запити та багато іншого. Тому, крім знання своєї справи, він зобов'язаний вільно володіти не тільки своєю мовою, а ще, принаймні, двома мовами.

Юрист повинен пам'ятати, що він має користуватися тільки офіційно-діловим стилем мовлення. В своїй робочій сфері юриспрудент зобов'язаний не застосовувати пестливі та лайливі слова, літературні фразеологізми. Його мовлення повинно бути змістовним, точним, виразним, доречним, правильним, логічним і збагаченим мовними засобами та термінологією.

Кожен юрист виступає і як оратор, як пропагандист правових знань. Читаючи лекції, прокурор і адвокат щодня виголошують публічні промови в судових процесах, тому їм необхідно володіти навичками публічного мовлення. А. Ф. Коні писав: «Нехай не думка ваша шукає слова... нехай, навпаки, слова покійно і послужливо чекають перед вашою думкою в повному її розпорядженні».

Про культуру усної судової мови слід говорити і тому, що на суді кожне слово має великий психологічний вплив. Прикладом цього є: покарання – це не тільки кара, це можливість спокутувати провини, виправитися, перевиховатися. Допущена судовим оратором мовна помилка дискредитує представника органів правосуддя.

Спираючись на вищенаведене можна зробити висновок, що культура мови є дуже важливою ланкою у фховій діяльності юриста. Юриспрудент має з величезною відповідальністю ставитись до всього, що він робить та говорить, має розбиратися у нововведеннях та постійно вдосконалювати себе та свої знання. «Боротьба за чистоту мови - це боротьба за повагу до наших законів» (А. Ф. Коні).

Література:

1. https://otherreferats.allbest.ru/law/00025165_0.html
2. Стаття «Кони - эпоха русской культуры». Опубликовано в юридической газете "Право" Санкт-Петербургской объединенной коллегии адвокатов № 7 (59) 1999 год.
3. Избранные труды и речи А.Ф. Кони. - Тула, 2000. (Юридическое наследие

УДК 13.159.9:27

Синий С.П.,
orcid.org/0000-0002-1440-5053
преподаватель истории,
пастор церкви Христа Спасителя г. Херсон, Украина
Шевелёва-Гаркуша Н.В.,
orcid.org/0000-0002-1440-5098
кандидат фил. наук, доцент кафедры АПМС
Херсонской государственной морской академии,
магистрант Таврийского христианского института г. Херсон, Украина

ТИПОЛОГИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЙ: «ИСТИНА» И «ЛОЖЬ» С ХРИСТИАНСКОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ

Постановка проблемы. Каждый человек, живущий на земле, строит свою жизнь на определённом мировоззрении. Всей совокупности мировоззрений в мире может быть огромное множество, ведь сколько на земле живёт людей, столько существует мировоззрений. Но главным гносеологическим философским вопросом является то, какое мнение и виденье мира может считаться истинным, а какое ложным, и в чём заключается суть истины как категории познания.

Цель исследования – рассмотреть типологию общечеловеческих мировоззрений, дать определение понятию «истина» с христианской точки зрения, выявить критерии и характеристики истинности суждений.

Анализ исследований. Понятие «*мировоззрение*» рассматривается учёными как система взглядов, оценок, образных представлений о мире и месте человека в нём, общее отношение человека к окружающей действительности и самому себе, а также обусловленные этими взглядами основные жизненные позиции людей, их убеждения, идеалы, ценности, принципы познания и деятельности [1, с. 31; 2, с. 15].

Все люди на планете формируют своё мировоззрение на основании сложившихся убеждений и взглядов на жизнь. Эти устоявшиеся убеждения и мнения людей по поводу разных нравственных, этических, социальных и других вопросов формируют определённую веру человека.

Вера, таким образом, является неотъемлемым элементом в духовной жизни человека, на основании которой строится вся его жизнь. Писание говорит: «*Ибо мы ходим верою, а не видимем*» (2 Кор. 5:7). «*Вера же есть осуществление ожидаемого и уверенность в невидимом*» (Евр. 11:1).

Главной особенностью веры каждого человека заключается в том, что она строится на одном из учений, определённом мировоззрении или взгляде на жизнь, который человек принимает за истину. Но далеко не каждое мировоззрение является истинным [3, с. 239; 7].

Вся **сложность современного мира** состоит в том, что любому человеку, живущему в нынешнем веке информационных и сверхскоростных технологий, невероятно трудно отыскать истину и извлечь из несметного потока неправдивой информации и мировоззренческих взглядов то, что действительно является истинным и единственно верным. Для современного человека, который имеет достаточно неопределённую позицию, размытую систему ценностей и представлений о мире и бытие, невероятно сложным является разобраться в **противоречивой мирской информации** [9, с. 62].

С научно-философской точки зрения природа человека не сводится только к телесности и физическому бытию. По своей природе человек является не только телесным, но и мыслящим существом, которое обладает **разумом** как высшей формой сознания. Будучи духовными и разумными по своей

внутренней природе, все люди на земле отличаются тем, что имеют сознание. *Сознание* – это особое качество, благодаря которому люди способны познавать себя и весь окружающий мир [3, с. 7].

Вопросами об особенностях познания людей начали интересоваться ещё древнегреческие философы. Теорией познания в современном мире занимается такой раздел философии, как *гносеология*. *Познание*, таким образом, является процессом, происходящим в сознании человека, которое, в свою очередь, наполняется содержанием в результате процесса восприятия и познания мира [3, с. 5; 4, с. 13].

Так, человек как существо мыслящее и познающее находится в постоянном поиске той *абсолютной истины*, которая способна стать *чётким ориентиром*, необходимым для того, чтобы руководствоваться им и двигаться по жизни в правильно заданном направлении [2, с. 16; 8, с. 122].

Основное изложение сути проблемы. В научно-философском понимании *истиной* называется объективное и достоверное знание, соответствующее реальности и адекватно описывающее окружающую действительность [3, с. 239].

Характерными признаками истины являются *объективность, безусловность и непогрешимость*, благодаря чему истина как некий абсолют не зависит ни от отдельного человека, ни от всего общества в целом [4, с. 129].

В противовес истине в мире существует другое понятие, такое как «ложь». *Ложью* называется любое искажённое понимание и виденье окружающей действительности, которое отличается от истины своей неправдивостью и неверным представлением о мире. Любое учение, которое несёт в себе хоть один процент искажённой истины, называется *ложным*.

Но для того, чтобы научиться отличать истину от лжи, любое человеческое суждение или убеждение необходимо сверять с неким абсолютным мерилом или критерием (от греч. *kriterion* – мерило) [4, с. 129].

Таким мерилом и критерием, отражающим действительность, в христианском понимании является Божье Слово [7]. Именно Священное Писание в христианской парадигме несёт в себе объективную истину как некий абсолют и является своего рода «зеркалом», которое даёт людям правдивое представление о мире и о нас самих:

«Мы же все... видим, как в зеркале, сияние Славы Господней» (2 Кор. 3:18 Пер. РБО). *«Слово Твое есть истина. Откровения Твои, которые Ты заповедал, – правда и совершенная истина... Все заповеди Твои – истина»* (Ин. 17:17; Пс. 118:138, 86).

Так, Божье Слово и Сам Христос есть *«истина»*, которую Он записал в Библии и на *«скрижалях наших сердец»* (Ин. 14:6) [8, с. 121, 176].

Согласно основным принципам текстуального критицизма, а также ряда научных исследований, результатов археологических раскопок древних рукописей (более 24 000 ранних копий) и исторических фактов, учёные-археологи и богословы пришли к выводу о достоверности и истинности текста Священного Писания [8, с. 176].

Учёные подтверждают, что послания в текстах, датированные, к примеру, 200 г. от Р.Х. соответствуют в точности текстам более поздних рукописей от 1200 г. Р.Х. При этом ни католическая церковь, ни император Константин не вносили изменений в Библию, как зачастую бесосновательно предполагают простые обыватели. Это не просто религиозное утверждение, оно основано исключительно на научных фактах [5, с. 62].

Многие другие выдающиеся учёные также подтверждают факт истинности Библии. Так, к примеру, итальянский философ, математик, физик, механик и астроном *Галилео Галилей* (1564-1642) говорил: «Священное Писание не может ни в коем случае говорить ложь или ошибаться; изречения его абсолютны и неприкосновенно истинны» [10].

Исследовав все данные, Дон Ландис, основатель и президент христианского колледжа, пастор церкви в городе Джексон, штат Вайоминг, США, сделал вывод о том, что не люди, а именно *Бог определяет, что есть истина*. Сам же Бог через своих пророков заявил в Писании о том, что именно Библия как Слово Божье является непогрешимой истиной: *«Я есмь путь и истина и жизнь»* (Иоанна 14:6). *«Я на то родился и на то пришёл в мир, чтобы свидетельствовать об истине; всякий, кто от истины, слушает гласа Моего»* (Иоанна 18:38) [10].

Каждое слово и каждая мысль в Библии написаны под вдохновением Бога. Так говорит Писание: *«Все Писание богодухновенно и полезно для научения, для обличения, для исправления, для наставления в праведности»* (2 Тим. 3:16) [7; 8, с. 176].

В теологии явление *богодухновенности* (боговдохновенности) обусловлено тем, что Священное Писание было составлено избранными Богом людьми при особом содействии и вдохновении Святого Духа, в соавторстве Бога и человека. Таким образом, каждое слово в Библии *«вдохновенно»*, потому что

было продиктовано и вложено в человеческое сознание Богом, Который есть источник духовных мыслей и откровений. В результате божественного вдохновения Слова Библии есть безошибочная и непогрешимая истина. Она содержит в себе абсолютную истину относительно всего, чему она учит [10].

Именно потому, что сердце, разум и эмоции человека испорчены и ошибочны, Бог оставил людям Библию со всеми её постулатами, принципами и законами нравственности и морали как главный критерий определения истины на все века.

Выводы. Так, основным *критерием истинности* любого человеческого мнения или суждения является его соответствие или несоответствие библейским принципам морали и нравственности. Если суждение и мировоззрение человека выстраивается на библейских принципах, тогда оно является *истинным*. Если же мнение человека расходится с библейскими принципами морали, тогда такое мнение является *неистинным и ложным*.

Перспективы дальнейшего исследования проблемы. Проблема поиска истины в рамках христианского учения требует более детального и глубокого анализа, что и является перспективой дальнейшего исследования данного вопроса.

Література:

1. **Беляев И.В.** Человек, его мироотношение и мировоззрение // Научный журнал КубГАУ, №73(09). – Краснодар: КубГАУ, 2011. С. 29-39.
2. **Гудинг Д., Леннокс Дж.** Мировоззрение: Для чего мы живем и каково наше место в мире: Пер. с англ. – Минск: Принткорп, 2004. – 448 с.
3. **Кононюк А.Е.** Обобщенная теория познания и созидания. К.2. Ч.1 – К.: «Освіта України», 2013. – 544 с.
4. **Книгин А.Н.** Теория познания. – Томск: ТГУ, 2009. – 248 с.
5. **Реймер И.** Как возникла Библия...: Пер. с нем. Реймера И. – Б.: Христианская литература, 2003. – 218 с.
6. **Сайр Дж.** Парад миров. Типология мировоззрений. – СПб.: Мирт, 1997. – 248 с.
7. **Синий С.П.** Проповедь о тайнах Царствия Небесного [Электронный ресурс] // Запись служения от 11.10.20. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cT6AIyciJpE&t=4848s> (дата обращения: 17.12.2020).
8. **Синий С.П., Шевелёва-Гаркуша Н.В.** Размышления о вечном. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков: СП «Озёр», 2020. – 354 с.
9. **Скотт Дж.** Новые проблемы современных христиан: Пер. с англ. – Черкассы: Смирна, 2004. – 610 с.
10. **Вся ли Библия истина или только содержит истину?** [Электронный ресурс] // Статья по теологии. URL: <https://www.invictory.org/articles/theology/6816-vsya-li-bibliya-istina-ili-tolko-soderzhit-istinu> (дата обращения: 18.12.2020).

Смирнова А.С.,

доцент Сабош Г.П., ПГАСА

ВПЛИВ АРХІТЕКТУРИ НА ЕМОЦІЙНУ СКЛАДОВУ ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

Текст є закликом звернути увагу на якість навколишнього і проектованої архітектури з метою збереження ментального здоров'я людей.

Ключові слова: *психічне здоров'я, комфорт, безпека.*

Навколишнє середовище сьогодення вимагає більш прискіпливого підходу до якості життя. Стрес великого міста, екологічні проблеми та швидкий ритм одноманітного повсякдення тиснуть на кожного, принижуючи його особистість та емоції. виправити це може звернення до естетичної філософії – архітектура є важливою частиною сприйняття людиною світу навколо себе, а тому створення архітектурної середовища, яка стане комфортною та дружньою для своїх мешканців – це важливий крок до здорового та якісного життя. Характеристики, що здаються непомітними – як-то колір та кількість зелені – мають потужний вплив на гармонію між людиною та архітектурою.

Останнім часом люди почали все більше уваги приділяти своєму психічному здоров'ю і духовного стану. Архітектура є безпосередньою частиною повсякденного життя в будь-якому оточенні: і у жвавому Нью-Йорку, і у віддаленій альпійському селі. Я хочу розглянути фактори, що впливають на гармонійність співжиття людини з архітектурою навколо нього не тільки з точки зору естетики, а й філософії.

З точки зору філософів і нейробіологів, ідеальна архітектура повинна створювати достатньо світла, вселяти почуття безпеки, розташовувати до роздумів, не провокувати нудьгу і спонукати до спілкування. Існування архітектури й простору можливо лише в повній взаємодії один з одним. Як простір може виражатися за допомогою архітектури, так і існування архітектури відбувається за рахунок простору.

Джерелом же розвитку як, архітектури, так і філософії виступає зміна «духовного стану суспільства», в основі якого лежить формування певного способу мислити. В результаті відбувається поширення певної ідеї, що охоплює багато сфер духовного життя суспільства. Як зазначає Е. Панофський, так виникає причинно-слідче відношення між філософією і архітектурою, а не тільки їх паралелізм розвитку.

Трансформація архітектурного світогляду лежить в основі руху архітектури, яке видається не простою зміною архітектурних стилів і інженерних конструкцій, але «втільненням духу епохи», її культурної парадигми, в чому і полягає опосередкований вплив філософського світогляду на створення архітектурного простору. Архітектурним простором можна назвати середовище проживання людини, сформовану в результаті діяльності товариства, т. е. Сукупність архітектурних об'єктів, що знаходяться у взаємодії між собою (поняття включає всі сфери та рівні організації територій та будівельних об'єктів, системи розселення, міста з їх численними підсистемами).

Архітектурний простір в цілому і його окремі об'єкти мають функціональність, яка повинна відповідати соціальним процесам, їх змістом і динаміці, ритму соціального життя, соціальної спрямованості діяльності споживача і його естетичним ідеалам. Так, слід зазначити, що особливості сприйняття архітектурного простору на рівні буденної свідомості продиктовані специфікою соціокультурного простору, в рамках якого воно формується.

На думку сучасної соціальної філософії, в структуру суспільної свідомості входять наступні елементи: обиденна і теоретична свідомість.

Розглянемо форми суспільної свідомості. Буденна свідомість притаманне всім людям. Воно формується в повсякденному житті. Це багато в чому стихійне (спонтанне, тобто мимовільне) зображення людьми всього потоку соціального життя без будь-якої систематизації суспільних явищ і виявлення їх глибинної суті.

У тих випадках, коли люди позбавлені наукового розуміння якихось явищ суспільного життя, вони міркують про ці явища на рівні свого буденної свідомості.

Суспільна філософія, як і буденна свідомість, є прояв свідомості великих мас людей, в тому числі класів, націй і цілих народів. У цьому сенсі вона виступає як масову свідомість, їй притаманні всі його властивості.

Можна вказати на деякі основні функції громадської, або соціальної, філософії. Одну з них назвемо ціннісно-орієнтовної. Вона полягає в тому, що сформована соціальна філософія класів, націй, народів формує ціннісні орієнтації людей, а також установки їх поведінки, виходячи з оцінки соціальними групами тих чи інших явищ суспільного життя.

Іншу функцію суспільної (соціальної) філософії можна схарактеризувати як мотиваційно-спонукальну, оскільки вона спонукає маси людей, окремі соціальні групи діяти в певному напрямку, тобто породжує відповідну мотивацію їх діяльності. У цьому сенсі впливати на суспільну філософію - значить сприяти появі певних мотивів діяльності і поведінки людей, їх вольових зусиль, спрямованих на реалізацію їх соціальних інтересів. Багато з цих мотивів виникають стихійно в процесі постійного впливу на свідомість людей об'єктивних умов їх життя.

Обидві функції є важливими в громадській архітектурі, і, особливо, містобудуванні. Завдяки ціннісно-орієнтовної, люди здатні оцінювати необхідність тих чи інших проєктів, висловлювати свою думку за чи проти планів на облаштування середовища навколо них. Що стосується мотиваційно-спонукальної, саме завдяки їй з'являються творчі групи архітекторів, урбаністів і інших активістів, що розвивають середу наших міст і дбають за розвиток гармонійного співіснування людини і архітектури.

Той факт, що ідеологія виступає у вигляді теоретичних концепцій, свідчить про те, що вона повинна науково висвітлювати процес суспільного розвитку, виявляти сутність політичних, правових та інших явищ і закономірностей їх розвитку.

Ідеологічна архітектура здатна не тільки волати до патріотичних почуттів мас, а й змушувати їх відчувати різні емоції – духовне піднесення, натхнення, і навіть пригніченість. Такий аспект важливий для розгляду при плануванні соціальних об'єктів.

Архітектурний світогляд, що породжує нові архітектурні форми, трансформувалося під впливом розвитку філософських систем, результатом чого виступає відповідність архітектурних стилів

філософським напрямкам: бароко - пантеїзму і сенсуалізму, класицизм - картезіанству, функціоналізм - прагматизму, постмодернізм - аналітичної філософії, психоаналізу, течіям «нового гуманізму».

Архітектура використовує філософські категорії, зводячи їх в певну систему, яка відображатиме особливості архітектурного світогляду. Невід'ємним інструментарієм архітектурного мислення виступають філософські категорії «простір», «зміст», «форма», «культурний код» та інші. Сучасний архітектурно-філософський дискурс активно порушує питання про архітектурному просторі і різних аспектах його існування.

Архітектура має наступні способи впливу на людей: колірне рішення; природне і штучне освітлення; будівельні матеріали; архітектурні форми.

Споглядання.

В ході дослідження професора Хуліо Бермудеса, було визначено, що заспокоїливий ефект виробляють на людей фото музеїв, храмів і бібліотек. Подібна архітектура викликала відчуття сконцентрованості, спокою і розслаблення. Вчені об'єднали такі споруди терміном «споглядальна архітектура». Завдяки сформованому протягом багатьох століть почутті височини і умиротворення, що досягається людиною в храмі, елементи святині стали використовуватися ширше. Форма ліній в архітектурі безпосередньо впливає на емоції людини: прямі лінії асоціюються зі спокоєм і умиротворенням (як у наведеному прикладі); вигнуті з легкістю і розкішно; ламані з агресією і різкістю.

Різноманітність.

Чим довше людина перебуває в сірим і нудним середовищі, тим більший стрес він відчуває — доведено Коліном Еллардом, нейробіологом з університету Ватерлоо. Це не означає, що варто пофарбувати весь місто в кольори веселки, проте забудова не повинна бути одноманітною.

Вулиці з великою різноманітністю ресторанів, крамниць, терас і відкритих дверей навпаки підвищують фізичне збудження, схиляють до залученості і товариськості. Ідеальне міське планування - це зміна пейзажу кожні кілька секунд.

Вдалий приклад - муніципальне житло в Лондоні від Allford Hall Monaghan Morris. За допомогою яскравих фарб виділені балкони, вони утворюють плавні градієнтні переходи. Це дозволяє кольором розбавити монотонну багатоповерхову забудову.

Захищеність.

Директор Британського центру міського дизайну та ментального здоров'я Лайі МакКей називає кілька факторів, що дозволяють людям комфортно почувати себе в місті громадські зони, які заохочують соціальні взаємодії і фізичну активність, житло і робочі місця в просторах, які дарують відчуття безпеки, і велика кількість зелені.

Головними страхами жителів великих міст є тероризм, економічна криза, шкідливі сусіди і бездомні. Все це виправляється відкритістю середовища, наявністю відеоспостереження і достатньою кількістю соціальних контактів.

Колір

Колір є одним з головних моментів в проектуванні споруд. Зараз архітектори широко застосовують цей прийом, щоб позитивно впливати на психологічний стан людини.

У процесі досліджень виявлено його вплив: оранжево-червоний надає збудливу дію; синій колір темних відтінків заспокоює, сприяє фізичному і ментальному розслабленню; сірий колір нейтральний, але сприяє меланхолії; жовтий піднімає настрій і активізує роботу мозку; зелений знімає нервову і зорову втому. Але найбільш використовані як і раніше залишаються приглушені відтінки, тому що велика кількість кольору також може втомлювати і змушувати відчувати тривогу.

Інсоляція

Недолік сонця призводить до нестачі вітаміну D, що призводить до втоми, нудьги та поганого емоційного стану. Тривогу і недолік сил часто відчувають в кінці зими через коротке світлового дня. Щоб уникнути цього, при виборі та облаштуванні власного житла варто подбати про розмір і частоті вікон, засклення тераси і оснащення даху світловими люками.

У закордонній практиці сьогодні заведено звертатися за допомогою до філософів в процесі проектування громадських будівель і споруд. Спеціальні методи і особистий досвід в дослідженні емоційного світу людей допомагають фахівцям уникати багатьох помилкових рішень в проектуванні, здійснювати більш тонку «настройку» будівлі під функціональні потреби кінцевих користувачів.

Архітектура виступає відображенням системи поглядів і установок, що теоретично транслиують соціально-політичний лад суспільства, його соціальну структуру, потреби й інтереси різних соціальних груп.

Джерела:

1. Тапалчінова Д. Н. Вплив архітектури будівель на психічний стан людини, «Молодой ученый» - 2019.
2. Коллин Эллард. Середя проживання. Як архітектура впливає на нашу поведінку та стан, «Альпина Паблішер» - 2018.
3. «Страх над городом: как архитектура помогает справиться с беспокойством?» Доступно на: <https://archspeech.com/article/strah-nad-gorodom-kak-arhitektura-pomogaet-spravljatsja-s-bespojajstvom>.
4. Чи потрібен колір у місті? Доступно на: <https://archspeech.com/article/nuzhen-li-cvet-v-gorode-vse-za-i-protiv-pestroy-arhitektury>.
5. Уледов А. К. Структура суспільної свідомості, «Мысль» 1968.

ХІМІЧНІ НАУКИ

Дитиненко В.О.,

*студентка кафедри технології жирів, хімічних технологій
харчових добавок та косметичних засобів
Національного університету харчових технологій*

ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ОТРИМАННЯ ТУШІ ДЛЯ ВІЙ

Туш для вій є виробом декоративної косметики, що застосовується для підфарбовування та потовщення вій, додавання їм об'єму і форми. Цей косметичний засіб являє собою емульгосуспензійну систему [1].

Утворення емульсії пояснюється законом Лапласа про явище поверхневого натягу у рідині при їх контакті (зіткненні). Для отримання емульсій та їх стабілізації користуються емульгаторами [2].

Одним із таких є гліцерил стеарат. Це харчова добавка Е-471, яка відноситься до категорії стабілізаторів. За останніми даними ця речовина належить до класу нешкідливих добавок [3].

Завдяки своїм властивостям гліцерил стеарат широко застосовується у якості емульгатора, який здатний з'єднувати різні інгредієнти. Покращує утворення суспензій і емульсій. Також до його переваг відносять можливість запобігання розшаруванню компонентів при зберіганні і збільшення терміну придатності.

На сьогоднішній день відновлювальну та збагачувальну функції у складі туші для вій виконують дуже різноманітні активні речовини – вітаміни, гідролізати, екстракти, цінні олії.

Для отримання туші з регенеруючими властивостями одним із таких компонентів було обрано гідролізат перлів з гіалуриновою кислотою, що є інноваційною розробкою.

Метою роботи є розроблення рецептури туші для вій з гліцерил стеаратом Е-471 та інноваційним компонентом.

Матеріали та методи. Проведено аналітичний огляд науково-технічної літератури стосовно різних методик розроблення рецептури туші для вій, на основі існуючих розроблено рецептуру туші, проведено сенсорний аналіз виготовлених зразків з різною концентрацією досліджуваного компоненту – гліцерил стеарату Е-471.

Результати. Туш для вій має вміщати в своєму складі компоненти жирової фази, водної фази, емульгатори, пігменти, консерванти та біологічно активні добавки.

Проаналізувавши можливості використання інгредієнтів для отримання туші для вій, було підібрано найбільш доцільні компоненти з точки зору безпеки, економічності та синергічної дії між собою.

За результатами обчислення ГЛБ жирової фази, що складає 13,8, було розраховано емульгатори, які забезпечують стабілізацію системи. Одним із них є гліцерил стеарат.

Розроблено рецептуру, яка має наступний склад: Aqua, Ricinus communis Seed Oil, Oxide Black, Glycerol monostearate, Hydrolyzed Cashmere Protein, Hydrolyzed Keratin, Pearl Hydrolizate (and) Hyaluronic Acid, Bees Wax, Carnauba Wax, Vitamin E (a-Tocopherol), Xanthan Gum, Phenoxethanol (and) Ethylhexylglycerin.

Було отримано 3 зразки туші для вій, в які гліцерил стеарат вносили у різних кількостях. кількостях. В контрольний зразок емульгатор не додавали.

Після отримання готового косметичного засобу, провели органолептичний (зовнішній вигляд, колір, запах) та фізико-хімічний (стійкість до води, рН, покривна здатність) аналіз зразків відповідно до вимог ДСТУ 4774:2007 [4].

Контрольний зразок мав рідку консистенцію та був нестабільним, через певний проміжок часу розшаровувався на дві фази.

Зразок №1 – це однорідна маса рідкої консистенції, без крупинок, стійка до води.

Зразок №2 – це однорідна блискуча маса характерної для туші консистенції, без крупинок, є стабільною та стійкою до води системою.

Зразок №3 – це дуже густа маса однорідної консистенції, без крупинок, стійка до води.

Вимірювання показали, що рН усіх проб знаходиться у межах норми (7,3 – 7,5) та відповідає рН слюзової рідини.

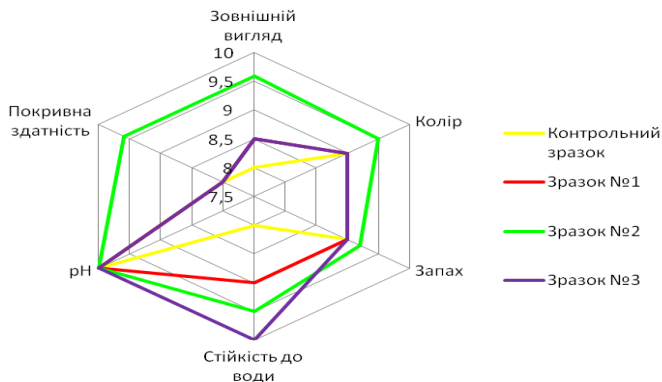

Рис 1. Сенсорний профіль якості туші для вій

Висновки.

1. Розроблено рецептуру туші для вій з гліцерил стеаратом Е-471, оптимальний вміст якого 8 %.
2. Аналіз туші для вій за розробленою рецептурою показав, що за органолептичними та фізико-хімічними показниками цей косметичний засіб відповідає усім нормам та стандартам якості.

Література:

1. Паронян В. Х. Технология производства парфюмерно-косметических продуктов: учеб. / В. Х. Паронян, А. Ю. Кривова. – М. : ДеЛи принт, 2009. – 668 с.
2. Фридман Р. А. Технология косметики: учеб. / Р. А. Фридман. – М. : Пищевая промышленность, 1964. – 487 с.
3. Е471 – Моно- и диглицериды жирных кислот: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dobavkam.net/additives/e471>.
4. Вироби косметичні для макіяжу на жировосковій основі. Загальні технічні умови: ДСТУ 4774:2007. – [Чинний від 2009-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 14 с. – (Національний стандарт України).

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Береженна Ольга Юрійвна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Дяченко Сергій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Університет державної фіскальної служби України*

СУДОЧИНСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

За останні роки спостерігається тенденція розвитку інформаційних технологій, які набули глобальних масштабів та швидкими темпами проникли у різні сфери життєдіяльності. Тому, на сьогоднішній день без них важко уявити життя не лише окремої сучасної людини, а й усього суспільства. Не винятком є і цивільного правосуддя, за допомогою якого забезпечується реалізація одного з основоположних прав людини – права на судовий захист. Тому, завдання держави має полягати не лише в охороні такого права, а й запровадженні таких засобів, які б спростили доступ до правосуддя. Таким чином, на допомогу і приходять сучасні інформаційні технології.

Останнім часом, даному питанню почали приділяти значну увагу відомі українські правники, а саме: А. Каламайко, А. Лозова, Б. Дрозда, В. Комаров, В. Фурашев, І. Солончук, І. Ізарова, М. Бондаренко, Н. Іванюта, Н. Кушакова-Костицька, Н. Логінова, О. Бринцев та інші.

Окрім того, запровадженням інформаційних технологій в судах зацікавилися не лише українські науковці, а й європейське співтовариство загалом. Так, 7 – 9 листопада 2011 року на міжнародному рівні було акцентовано увагу на необхідності використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в судах. Тому, в Страсбурзі Консультативною радою європейських суддів (далі – КРЕС) було схвалено Висновок № 14 (2011) «Судочинство та інформаційні технології» [1].

КРЕС здійснила великий крок у розвитку нового правосуддя, адже запровадження нових технологій у судах стане досконалішим, якіснішим і буде не лише спрощувати доступ особи до правосуддя, а й роботу самих суддів.

Тому, в 2012 році в Україні Державним Підприємством «Інформаційні судові системи» була розроблена концепція «електронного суду». Варто зауважити, що у вузькому розумінні електронний суд – це підсистема в системі Єдиної судової інформаційної системи України, призначена для забезпечення своєчасного отримання учасниками судового процесу повісток та повідомлень про розгляд судових справ та процесуальних документів, ухвалених під час розгляду справ. В широкому розумінні – це самостійна унікальна форма судового процесу, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, що забезпечують повний цикл розгляду судової справи в електронному форматі [2].

Слід підкреслити, що із запровадженням електронного правосуддя на працівників апарату судової системи покладено декілька нових обов'язків, серед яких: своєчасне внесення до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи повних та достовірних даних щодо діяльності суду або органу суддівського самоврядування та забезпечення: інформації про рух документів, наявність або відсутність на роботі посадових осіб та суддів, інших даних, необхідних для проведення автоматизованого розподілу справ між суддями; внесення електронних судових рішень; своєчасне інформування адміністратора про проблеми технічного характеру, що виникають під час використання інформаційної системи [3, с. 118].

Але, тим не менш, використання інформаційних технологій в цивільному правосудді є досить позитивною практикою, адже, як зазначають В. М. Фурашев та І. В. Солончук: «зважаючи на триваючу судову реформу, одним із завдань якої є підвищення якості правосуддя, доцільне використання новітніх інформаційних технологій надає змогу вирішити питання перевантаження судів справами незначної складності, зокрема і малозначними спорами в цивільному судочинстві» [4, с. 58].

Система «Електронного суду» зараз вдало впроваджена в національну систему судочинства і має велике значення у вирішенні цивільних справ.

Прикладом може бути те, що 2 квітня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [5].

Так, відповідно до ч. 4 ст. 212 ЦПК України: «під час дії карантину учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, а підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України» [6].

Виходячи з вище зазначеного, ми вважає, що запровадження на період загальнонаціонального карантину в Україні дистанційної форми участі осіб в судовому засіданні є більш простим. Тому, доцільно було б залишити її і після зняття карантинних заходів для того, аби спростити доступу до правосуддя, та роботу працівників суду загалом.

Адже, у пункті 5 Висновку КРЕС передбачено: «інформаційні технології повинні бути інструментом або засобом покращення адміністрування судочинства, полегшувати доступ користувачів до судів та укріплювати таких гарантії, як: доступ до правосуддя, неупередженість, незалежність судді, справедливості та розумні строки розгляду справи» [1].

Окрім того, слід підкреслити, що перші кроки до впровадження інформаційних технологій в цивільне судочинство України уже зроблено, адже в законодавстві передбачено: трансляція перебігу судового засідання в мережі Інтернет (ч. 5 ст. 7 ЦПК України); здійснення запису судового засідання технічними пристроями (ч. 15 ст. 7 ЦПК України); запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ст. 14 ЦПК України), за допомогою якої здійснюється реєстрація процесуальних документів, забезпечується обмін документами, визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи; подання електронних доказів до суду (Глава 5 § 5 ст. 100-101 ЦПК України) [6].

Також, існують офіційні веб-сайти всіх судових органів, які забезпечують вільний доступ громадян до судової інформації; діє Єдиний державний реєстр судових рішень; можна отримувати інформацію щодо стадій розгляду судових справ; існують сервіси онлайн-сплати судового збору; а також за допомогою електронної пошти можна надсилати учасникам судового процесу процесуальних документів.

Тому, не дивлячись навіть на те, що із запровадженням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи збільшилися повноваження працівників суду, можна дійти висновку, що така практика усе ж таки є досить позитивною, адже: здійснюється швидке опрацювання документів; забезпечується колективна робота, оскільки з одним процесуальним документом може працювати одночасно кілька працівників; створення і редагування документів в електронному вигляді є більш зручним ніж у паперовому вигляді; здійснюється рівномірний розподіл справ між суддями, що унеможливає перенавантаження когось із суддів; швидкий розгляд малозначних спорів; забезпечується обмін документами в електронній формі між усіма учасниками судових процесів і судом; здійснюється суттєве заощадження ресурсів на матеріали, що супроводжують паперовий документообіг; здійснюється заощадження часу, як громадян, так і працівників суду, оскільки громадяни зможуть надіслати позовну заяву разом з пакетом супутніх документів за допомогою мережі «Інтернет», а працівники суду зможуть відправити стороні процесу електронної копії процесуального документу або повістки засобами електронного або мобільного зв'язку тощо.

Отже, можна дійти висновку, що в Україні є усі передумови для розвитку електронного суду як форми судового процесу, який сприятиме забезпеченню принципу доступності та відкритості правосуддя. Окрім того, використання сучасних інформаційних технологій у судочинстві дасть змогу підвищити ефективність використання фінансових і людських ресурсів, збільшення кількості розглянутих справ та скорочення строків їх розгляду.

Література:

1. Судочинство та інформаційні технології: Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів, прийнятий КРЕС на 12-ому пленарному засіданні (Страсбург, 7 – 9 листопада 2011 року). Міжнародний стандарт судочинства. URL: <http://court.gov.ua/inshe/mss> (дата звернення: 03.12.2020).
2. Дрозда Б. О., Лозова А. А. Запровадження електронного правосуддя в цивільному судочинстві. Наука онлайн. № 12. Грудень 2019. URL: <https://nauka-online.com/wp-content/uploads/2019/12/Drozda-Lozova.pdf> (дата звернення: 03.12.2020).
3. Лопушанська К.С., Дяченко С.В. Нормативно-правове забезпечення електронного правосуддя в цивільному процесі. Актуальні проблеми приватного права: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ірпінь, 11 жовтня 2019 року. – Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України. 2019.С. 117-120.

4. Фурашев В. М., Солончук І. В. Інформаційні правовідносини в судочинстві України. Інформація і право. № 3 (30). 2019. С. 55-64.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 № 540-ІХ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2020. № 18. Ст. 123.

6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-ІV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.

*Габунія М.Г.,
студентка 5 курсу, 10 групи, ІПКЮ,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
науковий керівник - к.ю.н., доц. Мусієнко О.Л.*

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОНТРАБАНДИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Розслідування злочинів неможливо ефективно здійснювати без застосування спеціальних знань різних наук. Необхідність застосування у розслідуванні злочинів спеціальних знань пов'язана з тим, що пізнання події злочину є складним процесом об'єктивної дійсності.

Відповідно до кримінального процесуального законодавства України спеціальні знання можуть використовуватись у двох формах: при залученні спеціалістів для надання безпосередньої технічної допомоги під час досудового розслідування чи консультацій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань, та в межах проведення відповідної експертизи

Для огляду місця події та предметів контрабанди залучаються спеціалісти-криміналісти та інші фахівці, залежно від виду контрабанди і способів її здійснення. Зокрема, у справах про контрабанду залучають ювелірів — при огляді ювелірних виробів, коштовних каменів і дорогоцінних металів; мистецтвознавців — при огляді предметів антикваріату, ікон, картин, інших культурних та історичних цінностей. Пости митного контролю повинні включати фахівця-мистецтвознавця або співробітника митних органів, що має спеціалізовану професійну підготовку, який в необхідних випадках зобов'язаний провести попередній огляд предмета і вирішити питання про доцільність призначення мистецтвознавчої експертизи.

Призначаючи судову експертизу в кримінальній справі, у якій об'єктом посягання є культурні цінності, перед слідчим постають труднощі, що пов'язані з вибором виду експертизи, формулюванням запитань експертові, визначенням установи, яка буде проводити дослідження.

При розслідуванні контрабанди культурних цінностей найбільш поширеними є: техніко-криміналістичні експертизи документів, судово-почеркознавчі, трасологічні експертизи (дактилоскопічні, ідентифікація цілого за частинами), різноманітні технічні дослідження.

Як правило, у цій категорії кримінальних справ призначається мистецтвознавча експертиза. Метою мистецтвознавчої експертизи є: встановлення культурно-історичної цінності об'єкта мистецтва; класифікація об'єкта — до якого виду мистецтва або ремесла він відноситься, в котру може входити визначення жанру, епохи, місця виготовлення, належності до певної або іншої мистецької школи тощо; визначення матеріалів, з яких виготовлено об'єкт мистецтва; визначення стану об'єкта, наявності або відсутності дефектів, пошкоджень; визначення часу виготовлення об'єкта — від епохи до конкретного року; встановлення авторства; визначення оригінальності об'єкта — чи є він оригіналом або копією; встановлення наявності переробок або виконаних реставраційних робіт; визначення вартості об'єкта на певний час; встановлення справжності об'єкта.

Матеріальними об'єктами судової мистецтвознавчої експертизи виступають: твори образотворчого (живопис, скульптура, графіка) та декоративно-прикладного професійного й народного мистецтва, предмети антикваріату, стародруки, музичні інструменти, предмети нумізматики, фалеристики, геральдика та вексилologia (герби, прапори); друкована продукція тощо. У більшості випадків при дослідженні цих об'єктів виникає необхідність проведення комплексних судово-мистецтвознавчих експертиз. Це обумовлено інтегративним характером поставлених перед експертом завдань. При

проведенні судово-мистецтвознавчої експертизи вирішення експертних задач потребує спеціальних знань, які відносяться до різних експертних компетенцій.

Доволі часто перед експертами ставлять питання стосовно ринкової вартості виробів різноманітного призначення, що мають історичну або культурну цінність. Це завдання судово-товарознавчої експертизи, така експертиза проводиться здебільшого на підставі результатів історико-мистецтвознавчої експертизи, які проводять експерти у спеціалізованих установах культури.

Авторський підпис та ймовірні надписи на зворотному боці твору є особливими об'єктами дослідження комплексної судово-мистецтвознавчої та почеркознавчої експертизи. Експерт-мистецтвознавець, досліджуючи витвір зображувального мистецтва – картину з авторським підписом, з'ясовує відповідність з манерою письма художника, чий підпис стоїть на об'єкті дослідження. Технологічне дослідження підпису дає можливість встановити відповідність або невідповідність його за часом написання картини. Якщо є зразки підпису ймовірного художника, то підпис досліджує експерт-почеркознавець.

При розслідуванні контрабанди культурних цінностей окрім загальновідомих знань, якими повинні володіти співробітники митних органів, необхідно також застосовувати і спеціальні знання, саме тому при проведенні слідчих дій залучаються спеціалісти. Успіх у розслідуванні кримінальних проваджень, предметом яких є культурні цінності, твори мистецтва та предмети антикваріату, багато в чому залежить від експертних досліджень. Призначення та проведення судових експертиз при розслідуванні контрабанди культурних цінностей є ефективним і важливим засобом встановлення складу злочину, способу його вчинення та інших обставин, які можуть бути з'ясовані тільки шляхом використання спеціальних знань експерта.

Список літератури:

1. Фурман Я.В. Основи методики розслідування контрабанди культурних цінностей: автореф. дис... канд. юрид. наук: / Я.В. Фурман ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2009. — 20 с. — укр.
2. Гора І. Актуальні проблеми сучасної практики комісійної й комплексної судової мистецтвознавчої експертизи. Вісник Академії адвокатури України. 2019. Том 16. Число 2(43). С. 13–21.
3. Проблеми судово-мистецтвознавчої експертизи в судочинстві України / І. В. Гора // Часопис Академії адвокатури України. - 2015. - Т. 8, № 4. - С. 42-49.

Габунія Н.Г.,
студентка 5 курсу, 10 групи, ПКЮ,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
науковий керівник - к.ю.н., доц. Мусієнко О.Л.

«ОСОБА-ЗЛОЧИНЦЯ» ЯК ОДИН ІЗ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ

Велику небезпеку для всього людства представляє таке негативне явище, як тероризм. При плануванні розслідування злочинів терористичної спрямованості та вибору тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій ефективним є використання такого елемента криміналістичної характеристики як особа злочинця.

Особливою частиною характеристики особистості будь-якого злочинця, в тому числі терориста є певні дані, такі як: стать, вік, соціальне положення, освіта, місце проживання та інші ознаки. Статистичні данні показують, що у більшості випадків терористичні акти вчиняють саме особи чоловічої статі. Але на жаль, останнім часом кількість жінок-терористів починає зростати, вони часто залучаються до терористичної діяльності родичами та чоловіками й вчиняють злочини у співучасті з чоловіками [1, с.203]. Однією з основних причин їх використання, на мою думку, є те, що жінки легше піддаються впливу та менше всього привертають увагу поліції та співробітників служб безпеки. Характер злочинів значною мірою обумовлюється віковими особливостями осіб. Розподіл терористів за віком свідчить, що вони більш молоді, ніж інші злочинці. Частіше за все виконавцями є молоді особи, а ось, наприклад, організаторами та керівниками терористичних груп є особи старшого віку.

Основну масу всіх терористів складають особи, які походять з так званих «Ісламських держав» та характеризуються надмірною прихильністю до ісламської релігії. Але це в жодному разі не вказує, на те що саме ця релігія схильна до виховання терористів, адже суть справи полягає не в нації чи релігії, а в першу чергу, у свідомості самих людей. Трамбування релігійних постулатів в угоду власним політичним і економічним інтересам — ось як раз один з напрямків діяльності ідеологів терористів, лідерів терористичних організацій [2, с. 43].

Кажучи про особисті якості особи-терориста, слід зазначити, що їм присутній високий ступінь агресії та депресивності. Це може проявлятися в його поведінці з потерпілими та оточенням, нерідко в край жорстокої формі. В межах терористичних груп є надзвичайно мало патологічно хворих осіб, оскільки вони потенційно небезпечні для групи, і маючи непередбачувану та безконтрольну поведінку, можуть легко видати і зрадити [3, с. 213]. Тобто, можна сказати, що з юридичної точки зору, такі особи у більшості випадків є осудними та визнаються суб'єктом злочину, але в той самий час мають специфічні психологічні особливості.

Для всіх терористів важливим є питання про мотиви здійснення терористичної діяльності, тобто про те, як він сам собі пояснює свої дії. Вони можуть бути різними, а саме корисливі, ідеологічні або мотиви зміни світу. Але в глибині психіки терориста зберігається мотив владарювання над людьми, коли насильство застосовується для утвердження власної сили над іншою особою. Чим би він не прикривався, які б інші мотиви або тим більше мотивування він ні приводив, даний мотив тою чи іншою мірою завжди має місце [4, с. 101].

Отже, особистість злочинця-терориста є досить таки різноманітною. Дослідження цього питання допомагає знаходити шляхи розв'язання проблем пов'язаних з тероризмом, пояснити вчинки й мотивацію терориста, а також своєчасно виявляти таких злочинців та упереджувати скоєння терактів.

Література

1. Боротьба з тероризмом : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. В. Коваленка // Джужа О. М., Никифорчук Д. Й., Комарницький В. М. та ін. Київ: Видавничий дім "Скіф", 2013. – 584 с
2. Магомедов А.А., Макарян Т.А. Кримінологічна характеристика особистості злочинця-терориста. // Вісник академії економічної безпеки. - 2011. - №2. - С. 42-46.
3. Кравчук І. А. Особа злочинця-терориста як елемент криміналістичної характеристики терористичного акту / І. А. Кравчук // Форум права. - 2010. - № 2. - С. 210-216. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
4. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія: монографія / В. В. Середя, І. Р. Серкевич; за заг. ред. В. С. Канціра. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 188 с.

Гайдо О.В.,

*студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ ТА МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ В СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», систему центральних органів виконавчої влади утворюють міністерства та інші органи виконавчої влади. Міністерства беруть участь у формуванні та здійсненні державної політики в різних сферах суспільного життя – економічній, соціальній, культурній тощо. Сфера їх здійснення визначається Кабінетом Міністрів України (частина перша статті 6 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»). Відповідно до своєї компетенції, міністерство може реалізовувати державну політику як в одній так і в декількох сферах одночасно. Проте, це не означає, що, маючи чітко визначене коло повноважень, міністерства не вдаються до співпраці з іншими органами державної влади чи місцевого самоврядування, зокрема, центральними органами виконавчої влади, що мають такий же статус міністерства, визначений Кабінетом Міністрів.

Співробітництво між декількома міністерствами може бути пов'язане зі здійсненням реформування, модернізації реалізації державної політики у відповідній суспільній сфері. Для цього міністерствами розробляються відповідні стратегічні плани поступової зміни певних суспільних відносин, що в подальшому закріплюються на законодавчому рівні або на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Проте для того, щоб дані зміни в майбутньому могли найти втілення у відповідному правовому акті і мали позитивні результати після офіційного впровадження, міністерства, які здійснюють співпрацю з цього питання, мають детально дослідити всі аспекти, що цього стосуються – причини впровадження змін в певну сферу життя, їх доцільність, можливі негативні наслідки та їх співвідношення з позитивними результатами і інше. Для того, щоб така робота була перспективною, не малу роль відіграє сам факт сумісної роботи органів влади для здійснення поставлених цілей, те, наскільки вони здатні разом знаходити оптимальне вирішення проблем, пов'язаних з об'єктом їх співробітництва. Узгодженість дій та рішень здатна суттєво впливати на розробку дієвих стратегій та подальше досягнення позитивних результатів.

Прикладом роботи двох міністерств може слугувати співпраця Міністерства юстиції та Міністерства освіти і науки України щодо реформування юридичної освіти в нашій державі. Робота над даними змінами триває вже декілька років і кінцевим результатом може стати суттєве перетворення правової освіти України. Перспективи подібних змін відіграють важливу роль для юридичної спільноти, а саме в аспекті нової системи підготовки фахівців з права. Саме цим зумовлена актуальність обраної теми.

Початок спільної роботи Міністерства юстиції та Міністерства освіти і науки стосовно реформування юридичної освіти був зумовлений тим, що з плином часу у системі правової освіти нашої держави була виявлена суттєва проблема, яка полягає в невідповідності змісту юридичної освіти і якості підготовки фахівців вимогам ринку праці, а також іншим змінам, що відбуваються в суспільстві, зокрема, завданням професійної діяльності. Вона знайшла свої відображення в недостатньому рівні загальної підготовки з теорії та практики юриспруденції у великій кількості молодих юристів; непрозорому формуванню державного замовлення на їх підготовку; в занадто великій кількості закладів вищої освіти, які готують правників; низькому рівні працевлаштування випускників вищих навчальних закладів з юридичною освітою; неякісному та невисокому рівню наукових досліджень, що проводяться в сфері права тощо. У проявів проблем правової освіти було багато причин – наприклад, відсутність ефективних механізмів гарантування якості освіти на національному рівні та на рівні вищих навчальних закладів; неспроможність багатьох із них самим провести модернізацію змісту освіти та організації навчального процесу. Наявність усього цього вказує на те, що при отриманні неякісної освіти, в подальшому на ринку праці України з'являлась велика кількість правників, некомпетентних у тій сфері права, в якій вони працюють. Це призводить до неякісного, низького рівня виконання професійних обов'язків, наслідком чого стає підірив довіри до професії юриста в цілому.

Для подолання всіх цих негативних явищ, підвищення рівня якості юридичної освіти українців, Міністерством юстиції та Міністерством освіти і науки було розроблено концепцію розвитку юридичної освіти, яку планують реалізувати протягом п'яти років, до її обговорення були залучені представники громадських організацій, закладів вищої освіти. Концепція визначає своєю метою реформування змісту юридичної освіти, що має бути спрямована на підвищення рівня конкурентоспроможності осіб, що отримали правничу освіту, підвищення загального рівня знань як з юридичної теорії, так і практики. Згідно з Концепцією, це стане можливо зробити шляхом впровадження систем зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості підготовки юристів. До зовнішнього забезпечення можна віднести залучення юристів-практиків для акредитації освітніх програм та закладів вищої освіти, організацію та проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту, а також єдиного фахового вступного випробування і єдиного вступного іспиту з іноземних мов для вступу на магістерський рівень вищої освіти за юридичними спеціальностями та інше. Якщо говорити про внутрішнє забезпечення якісної юридичної підготовки, то воно передбачає підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників, використання інформаційних систем для дієвого управління процесом освіти, залучення до викладання певних курсів юристів-практиків, поєднання навчання студентів з проходженням практичної підготовки, стажування тощо.

Взагалі, від реалізації Концепції розвитку юридичної освіти очікують підвищення якості юридичної освіти, зростання професіоналізму правників, здійснення науково-правових досліджень так, як це має відбуватись, орієнтуючись на сучасні виклики та проблеми, конкурентоспроможності правничих шкіл України на міжнародному рівні, а також випускників на ринку правових послуг. Враховуючи положення Концепції, багато хто з правників та науковців досить позитивно відзиваються стосовно її поступового впровадження, що дає підстави зробити висновок, що реформування юридичної освіти в Україні не тільки потрібне, але й має певні перспективи, зокрема, в майбутньому це зможе допомогти знизити кількість

необізнаних у своїй справі юристів через підвищення якості освіти, що дасть загальний результат у вигляді зростання довіри до юристів та їх професійного професіоналізму.

Однак розробка плану змін в юридичній освіті є лише частиною майбутніх позитивних зрушень, бо в подальшому задля реформації потрібно буде провести велику роботу. В більший мірі успішність даного проекту залежить від того, наскільки правильно він буде реалізовуватись спільною діяльністю Міністерства юстиції та Міністерства освіти і науки України. Юридично правильне впровадження положень Концепції, співробітництво в реалізації плану внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості юридичної освіти залежить від погодженості дій цих двох державних органів влади.

Література:

1. Робоча група з реформування юридичної освіти звірила правильність орієнтирів. Публікації. Судебно-юридическая газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/139668-robocha-grupa-z-reformuvannya-yuridichnoyi-osviti-zvirila-pravilnist-orientiriv> (дата звернення - 11.12.2020р.);
2. Про центральні органи виконавчої влади. Закон України: від 17.03.2011р., № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17/ed20201206#Text> (дата звернення - 11.12.2020р.);
3. Як реформувати вищу юридичну освіту в Україні. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/09/17/238238/> (дата звернення - 11.12.2020р.);
4. Представлено нову Концепцію юридичної освіти. Приватне життя. Юрліга. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/186596_predstavleno-novu-kontseptsyu-yuridichno-osviti (дата звернення - 11.12.2020р.);
5. МОН і Мін'юст доопрацювали Концепцію юридичної освіти. Вища освіта в Україні. URL: <https://osvita.ua/vnz/64642/> (дата звернення - 11.12.2020р.);
6. Мін'юст та Міністерство освіти та науки розроблятимуть реформу системи юридичної освіти. Міністерство юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/minyust-ta-ministerstvo-osviti-ta-nauki-rozroblyatimut-reformu-sistemi-yuridichnoi-osviti-22712> (дата звернення - 11.12.2020р.);
7. Міністерство освіти і науки України. Програма «нове правосуддя». URL: <https://newjustice.org.ua/uk/partners/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini/> (дата звернення - 11.12.2020р.);
8. Про затвердження Положення Про Міністерство юстиції України. Кабінет Міністрів України. Постанова: від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF/ed20200612#Text> (дата звернення - 11.12.2020р.);
9. Про затвердження Положення Про Міністерство освіти і науки України. Кабінет Міністрів України. Постанова: від 16 жовтня 2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF/ed20200708#Text> (дата звернення - 11.12.2020р.);
10. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> (дата звернення - 11.12.2020р.).

Галицька А.І.,

*студентка 2-КМ-2А курсу з підготовки здобувачів
ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю «Право»
навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Небагато українців знають, що крім успадкування за заповітом або за законом, майно може перейти до іншої особи після смерті власника на підставі договору, який називається спадковим, що вдає із себе договір спадщини.

Спадковий договір отримав своє визнання з часів рецепції римського права у європейській правовій системі. Але, саме римське приватне право визнавало виключно дві підстави для відкриття спадщини: за заповітом або за законом. Спадкового договору римське право не допускало у спадщині, воно оголошувало недійсними будь-які договори, які обмежували волю заповідача, і навіть договори про відмову від спадщини, що повинна була відкритися. Разом з тим, Римський закон допускав, як особливий вид договору, дарування

на випадок смерті, який не вважався обов'язковим для дарувальника і останній, у будь-який час до відкриття спадщини, міг його скасувати. У Стародавньому Римі, як свідчать джерела, іноді зустрічалися договори щодо спадкування – *pacta de secessione futura*, але вони не мали юридичної сили [2].

Спадковий договір з такою назвою був відомий і застосовувався на території України задовго до його законодавчого врегулювання в сучасному розумінні. З поширенням у 1811 році дії положень Цивільного кодексу Австрії на території західноукраїнських земель, які перебували у складі Австрійської монархії, аж до 1933 року, коли почав діяти Польський кодекс зобов'язань. Згідно з чинним на той час законодавством, спадковий договір був однією з підстав спадкування, поряд із заповітом та законом, і вважався чинним лише за умови укладення його між подружжям. Сучасне правове регулювання інституту спадкового договору в Україні кардинально відрізняється від його правового регулювання за часів перебування західноукраїнських земель у складі Австрійської монархії.

Законодавством України включено спадковий договір до Книги шостої Цивільного кодексу України, що в свою чергу, зумовлює необхідність визначення правової природи спадкового договору, встановлення його специфічних ознак.

Так, статтею 1302 Цивільного кодексу України визначено, що за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Варто відразу зазначити, що спадковий договір має більше спільного з договірним правом, ніж з спадковим. З успадкуванням цей вид договорів пов'язує по суті тільки ключова підстава виникнення права власності на майно у набувача - смерть того, кому це майно належало раніше.

На відміну від спадкування за законом чи за заповітом, право власності на майно за спадковим договором переходить до набувача безпосередньо після смерті відчужувача, для цього від набувача не потрібно вчинення будь-яких додаткових дій, пов'язаних з прийняттям спадщини.

На відносини зі спадкового договору не розповсюджується правило про обов'язкову частку в спадщині, тому заінтересованість в укладенні спадкового договору може бути обумовлена тим, що саме спадковий договір надає можливість відчужувачеві вирішити долю права власності на майно на випадок смерті так, що на це майно не зможуть претендувати ті спадкоємці, за якими закон передбачає право на обов'язкову частку в спадщині.

Відповідно до ч. 1 ст. 1303 ЦК України відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа, з чого можна зробити висновок, що відчужувачем у спадковому договорі може бути виключно фізична особа, оскільки тільки з моменту смерті відчужувача до набувача переходить право власності на майно відчужувача. У цьому аспекті Р.А. Майданик слушно наголошує, що спадковий договір, незважаючи на закріплення в книзі шостій ЦК України «Спадкове право» і «...тійсний зв'язок з відносинами з приводу посмертного переходу майна...», є договором на випадок смерті, а не договором про спадкування [3, с. 96]. Саме цей чинник виділяє спадковий договір серед інших правочинів. Зокрема, за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність, проте згідно з ч. 1 ст. 722 ЦК України право власності обдаровуваного на дарунок виникає з моменту його прийняття. Отже, втрата права власності до смерті особи не завжди є прийнятною для відчужувача, у цьому сенсі спадковий договір представляє більший інтерес для відчужувача. Так само й щодо договору довічного утримання (догляду). Згідно зі ст. 748 ЦК України набувач стає власником майна, переданого йому за договором довічного утримання (догляду), відповідно до ст. 334 ЦК України, а ч. 3, 4 ст. 334 ЦК України передбачають, що право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним; права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до закону. Отже, спадковий договір надає можливість відчужувачеві – фізичній особі передати право власності на майно іншій особі – набувачеві в разі смерті. При цьому відчужувач зберігає за собою до смерті право власності на це майно, чого, зазвичай, й бажає пересічний громадянин, щоб усунути можливі ризики, які можуть бути створені недобросовісною поведінкою набувача.

Укладення спадкового договору не створює додаткових перешкод й для призначення відчужувачеві субсидії на відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Враховуючи, що найчастіше на стороні відчужувача у спадковому договорі виступає особа похилого віку, то укладення спадкового договору й збереження за такою особою права звернутися за призначенням субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива є важливим в умовах зuboжіння значних верств населення.

На майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору. У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва органу державної реєстрації актів цивільного стану про смерть нотаріус знімає заборону відчуження (підпункти 8.7, 8.8 п. 8 глави 2 розділу II наказу Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»). Як зазначають Ю. М. Козьяков та В.М. Марченко, уклавши спадковий договір, відчужувач втрачає лише право розпорядження майном в силу накладеної заборони відчуження, водночас продовжує володіти та користуватися ним, тобто експлуатувати відповідно до призначення, а також здобувати корисні властивості та доходи (наприклад, передати його в найм (оренду)) [4, с. 220].

Якщо майно, що передається за спадковим договором, належить подружжю на праві спільної сумісної власності, то правова конструкція спадкового договору надає можливість подружжю укласти один спадковий договір, в якому на стороні відчужувача виступає такий суб'єкт як подружжя. Відповідно до ст. 1306 ЦК України предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя. Спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором.

Розірвання спадкового договору можливе з ініціативи однієї зі сторін в судовому порядку. Так, спадковий договір може бути розірваний відчужувачем, якщо набувач не виконує належним чином покладених на нього обов'язків. Набувач же може вимагати розірвання договору в тому випадку, якщо належне виконання обов'язків за договором з його боку неможливо (наприклад, з причин погіршення стану здоров'я). Крім розірвання, в договорі можуть бути передбачені й інші наслідки порушення сторонами зобов'язань. Наприклад, відшкодування збитків, компенсація моральної шкоди і т. п.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Елеутронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>
2. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.02.2013 р. за №0001323-13//Відомості Верховної Ради України – 2013
3. Майданик Р. А. Спадковий договір у цивільному праві України. Університетські наукові записки. Хмельницький, 2007. № 2. С. 90–105.
4. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України/ за заг. ред. В. М. Марченка. Харків: Страйд, 2012. 736 с.
5. Цивільне право України. Особлива частина: підручник/ Мін-во освіти і науки України, КНУ ім. Тараса Шевченка; ред.: О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, Р. А. Майданик. - 3-тє вид., переробл. і допов.. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 1176 с.

Артем Зосімов,
курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування,
Гіденко Євген Сергійович
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА НЕОБХІДНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ В УКРАЇНІ: СВІТОВА ПРАКТИКА

Одним з центральних органів, головним завданням якого є служіння українському суспільству шляхом охорони прав і свобод людини і громадянина, протидії злочинності та підтримання публічного порядку та публічної безпеки, є Національна поліція України. [1]

На нашу думку, досить актуальним є процес підготовки курсантів (майбутніх офіцерів), які навчаються у ЗВО зі специфічними умовами навчання. У зв'язку з тим, що у майбутньому їх очікує досить складна робота у підрозділах поліції, у них повинна бути відповідна професійна підготовка, яку перш за все повинен забезпечити навчальний заклад.

Слід зауважити, що підготовка майбутніх правоохоронців включає в себе низку спеціальних предметів, які розвивають та тренують курсантів задля подальшої служби. Вміння правильно реагувати в різних ситуаціях, не піддаватися провокаціям і ефективно будувати взаємовідносини з населенням є необхідним елементом задля успішного формування навичок, які повинні бути у кожного поліцейського.

До таких спеціальних дисциплін належать: тактико-спеціальна підготовка, вогнева підготовка, спеціальна фізична підготовка. Дані дисципліни мають на меті не лише фізичний аспект у вигляді тренувань, а й психологічний, який полягає в психологічній підготовці курсантів до ситуацій з ризиком.[2].

На нашу думку вищезазначені дисципліни повинні проводитися в спеціально обладнаних приміщеннях та з відповідних технічних обладнанням, адже зараз відбувається активний процес розвитку інформаційних технологій, та українська держава орієнтована на міжнародні стандарти.

З огляду на вищезазначене, необхідним є виокремлення закордонного досвіду щодо проведення спеціальної підготовки фахівців за кордоном.

Досить цікавим є досвід США, там в школах поліції майбутніх правоохоронців готують за спеціальними секретними програмами, які розробляє кожен заклад. Дані програми мають позитивні відгуки на практиці, адже дисципліна поєднує в собі використання інформаційних технологій, фізичних вправ та психологічного тренінгу, які в собі поєднують комплексне тренування поліцейських. [3,с.140].

Інша ж підготовка наявна в Словаччині. Школи поліції в цій країні проводять онлайн тренінги з іншими країнами з приводу використання позитивного досвіду підготовки майбутніх офіцерів. [3,с.145].

Щодо України, то слід зауважити, що в закладах освіти, які готують майбутніх поліцейських є також свої особливості, які полягають в спеціальних методиках викладання вогневої підготовки, тактико-спеціальної підготовки та спеціальної фізичної підготовки. Також, активно запроваджується співпраця з іншими країнами, що надає можливість виокремлення дієвих методик у підготовці фахівців. Крім того, запроваджується використання інформаційних технологій у навчанні, але дана методика не досі розвинена адже на закупівлю та установку необхідних технічних засобів необхідні кошти, які держава, на жаль, не завжди спроможна виділяти.

У підсумку, варто сказати, що підготовка майбутніх поліцейських є запорукою успішної діяльності всієї структури Міністерства внутрішніх справ України, адже кваліфікована та ефективна підготовка курсантів є показником їх подальшої професійної діяльності. Лише за умови залучення закордонного досвіду та відповідних інвестицій вдасться підвищити рівень професійної підготовки майбутніх правоохоронців.

Список використаної літератури:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року №580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 16.12.2020р.)
2. Лопасєва О. М. Сучасний підхід до навчання поліцейських діячів в екстремальних умовах. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 1. С. 110–112. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/31.pdf (дата звернення: 16.12.2020).
3. Бандурка О.М. Юридична деонтологія : навч. посіб. Харків : Вид-во НУВС, 2002. 336 с.

Криклицевець Д.О.,
Здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного Університету внутрішніх справ,
науковий керівник: викладач кафедри Кримінально-правових дисциплін Шило І.В.

СТАТЕВА НЕДОТОРКАНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ОСНОВНИЙ ОБ'ЄКТ СТАТЕВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Соціально-правовий захист дітей є одним із основних показників рівня розвитку суспільства, його цивілізованості й перспективності [1, с. 35].

Над цією темою працювали такі науковці, як : Ю.В. Александров, М.І. Бажанов, Б.А. Бліндер, В.І. Борисов, О.О. Дудоров, Л.В. Дорош, А.П. Дьяченко та інші.

Під статевою свободою слід розуміти право особи самостійно обирати собі партнера для сексуального спілкування, форму такого спілкування і не допускати у цій сфері будь-якого примусу. Якщо статева свобода пов'язується зі спроможністю особи розпоряджатись собою у сфері сексуального спілкування, то статева недоторканість означає охоронюваний законом стан, за якого забороняється вступати в сексуальні контакти з особою, яка з певних причин (наприклад, через недосягнення відповідного віку або наявність психічної хвороби) не є носієм статевої свободи [2].

Неповнолітні – це особи, віком від 14 до 18 років, які мають ще не до кінця сформовану психіку. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи й недоторканості особистості щодо неповнолітніх посягають на нормальний психічний та фізичний розвиток, що в майбутньому може призвести до психічних травм та шкоди фізичному здоров'ю. Вік сексуальної згоди в Україні – 16 років. Вважається, що саме з цього віку особа може свідомо дати згоду на сексуальну взаємодію, отже це не буде вважатися за розбещення неповнолітніх.

У 2019 році, за даними офісу генпрокурора, зареєстровано понад 550 кримінальних правопорушень проти статевої свободи й недоторканості дітей, з яких кількість потерпілих неповнолітніх – 148 осіб, що більше ніж у 2 рази порівняно з 2018 роком.

У Особливій частині Кримінального кодексу України присвячено IV Розділ, який так і називається – кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Кримінально-правові норми, що спрямовані на охорону статевої недоторканості неповнолітніх, є норми, передбачені ч. 3 ст. 152, ч. 3 ст. 153, ст. 155, ст. 156 КК України. Перераховані кримінальні правопорушення об'єднує один об'єкт – статева недоторканість неповнолітніх, а в ст. ст. 155, 156 – також нормальний моральний і фізичний розвиток неповнолітніх. У більшості випадків правопорушник задовольняє свої потреби за допомогою фізичного та психологічного насильства. Не менш ніж скоєне насилля, на особу впливає саме психологічний тиск.

Як приклад зґвалтування, гучна справа 2017 року з Львівщини, де чоловік зґвалтував 17-річну дівчину неприродним способом. Він затягнув її шляхом обману до недобудови, де почав споювати пивом та чіплатися до неї, після чого декілька раз зґвалтував, далі почав залякувати аби та нікому не розповіла про це. Чоловік своєї провини не визнавав. З його слів, він був у стані алкогольного сп'яніння та нічого не пам'ятає. Колегією суддів було вирішено засудити чоловіка до 7 років позбавлення волі. Після зґвалтування потерпіла перебувала у депресії, через що часто відвідувала лікарів та психолога.

З цього прикладу та всього вищевикладеного, можна зробити висновок, що подолати таке явище, як насилля щодо дітей, за допомогою лише покарання не можливо. Такі кримінальні правопорушення часто призводять до глибоких душевних травм у потерпілих осіб, та можуть штовхати їх до аморального способу життя в подальшому.

Список використаних джерел

1. Косенко С. Захист неповнолітніх потерпілих від статеви́х злочинів (на прикладі кримінального законодавства зарубіжних країн) / С. Косенко // Право України. – 2003. – № 2. – С. 35–38.
2. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. пора́дник / О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Сєвєродоне́цьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. – 92 с.

*Лагута В.О.,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
та правового забезпечення підприємницької діяльності
Харківського університету*

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЧАСОМ З АКЦЕНТОМ НА КЕРІВНИЦТВІ СУДУ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ

Виконання завдань цивільного судочинства (ст. 2 ЦПК) залежить, передусім, від ефективності цивільної процесуальної діяльності, головне місце в якій має посідати активна роль суду, яка знаходить свій прояв, перш за все, у керівництві судовим процесом.

Цивільне процесуальне законодавство України не містить окремо такого принципу як принцип судового керівництва. Однак, в оновленому ЦПК є ряд статей, які покликані забезпечити дотримання основних завдань цивільного судочинства через уточнення повноважень суду на стадіях підготовчого провадження та судового розгляду.

Слід відзначити, що однією із причин низької оперативності та якості цивільного судочинства є те, що справи не готуються належним чином до їх безпосереднього розгляду, оскільки процесуальні норми права не зобов'язують до цього суддів.

Це призводить до того, що справи розглядаються похапцем, і з цих підстав постійно відкладаються та переносяться, чим втрачається не лише оперативність судового розгляду, а і доказова інформація, яка надійшла до суддів із засобів доказування, оскільки суддя не в змозі довгий час тримати в собі всі найдрібніші подробиці кожної справи, а тому часто важливі факти при ухваленні судових рішень залишаються поза межами їх уваги, а це призводить до скасування та змін судових рішень.

Більшість суддів, на жаль, не мають вродженої природної самоорганізації, яку вони повинні привносити в судовий процес з метою його оперативності. Відсутність самоорганізації породжує безвідповідальність. Судові процеси дуже часто починаються із великими запізненнями, що призводить до того, що учасники процесу годинами чекають на суддю. Часто судові засідання «зривають» самі працівники судів, оскільки секретарі судових засідань забувають направити судові виклики, або сторонам, або свідкам, а при неможливості розгляду справ забувають повідомити сторони про відкладення справ. Всі ці моменти призводять до напруги між працівниками суду і учасниками процесу. Такі негаразди мають місце тому, що підбір працівників суду, на різні здавалося б технічні, але дуже важливі посади, на підставі родинних, дружніх чи корпоративних принципів заважає стабільності роботи суду.

Необхідно зауважити, що в умовах розширення процесуального статусу сторін та принципу змагальності, а також відносної пасивності суду виникає можливість для неабиякого зловживання процесуальними правами. Тому законний судовий процес потребує вдосконалення та належної реалізації судового керівництва.

На сучасному етапі розвитку судової системи, слід використовувати такі механізми задля вирішення проблеми тривалого розгляду справ, які функціонують та визнані дієвими в більшості європейських країн. Особливо шляхом вдосконалення інституту судового керівництва.

Європейська комісія з ефективності правосуддя ще в 2006 році розробила керівні принципи тайм-менеджменту в судових системах, які в 2018 році були переглянуті та вдосконалені. У довіднику описані заходи, які можуть бути корисними для правильного використання часу в європейських країнах та функціонування судових систем в межах "розумного строку".

Особлива увага приділяється стратегії управління часом з акцентом на керівництві суду і рекомендаціях для суддів.

Зокрема, пропонується планувати тривалість судового розгляду як на загальному рівні (планування середньої тривалості розгляду справи, планування середньої тривалості окремих категорій справ, або середню тривалість процесу в залежності від інстанції), так і на рівні конкретних процедур.

Всі справи слід класифікувати на пріоритетні, звичайні та складні. «Пріоритетні справи» мають бути розглянуті якомога швидше. «Звичайні справи», звичай, складають більшу частину справ, розглянутих судом. Само собою зрозуміло, що кожна держава або суд можуть встановити свої конкретні тимчасові рамки для цих справ. Для розгляду «складних справ» може знадобитися додатковий час, який має бути передбачений.

Так, наприклад, у Фінляндії було вирішено, що всі «звичайні справи» повинні бути розглянуті протягом року. В Італії - національний стандарт 2 роки, але цей показник не відповідає дійсності: основна частина справ вимагає часу, який перевищує 2 роки (за винятком сімейних справ).

Ще однією пропозицією є співпраця зі сторонами процесу. Зокрема, сторони мають право проводити консультації в розподілі часу судового процесу, і у встановленні дати або строків всіх майбутніх процедурних кроків. Основним завданням суду є спостереження за дотриманням строків та вчасним виконанням процесуальних дій.

Слід звернути увагу на досвід Фінляндії. Існує спеціальна програма для розгляду кожної справи із повідомленням сторін про передбачувані строки на досудовому етапі, досудових слуханнях і на стадії судового розгляду. Докладний розклад слухання відправляється заздалегідь сторонам.

Протягом усього процесу на суддю покладається обов'язок здійснювати моніторинг, який полягає у виявленні періодів бездіяльності в судовому провадженні і подальшому прискоренні розгляду, і компенсації за затримку.

Наприклад, в Австрії, якщо у справі не було здійснено жодних дій, без нового запису в електронному реєстрі більш ніж три місяці, то така справа автоматично з'являється в контрольному списку. Цей список передається щомісяця керівнику суду і суддям та їх співробітникам для контролю.

У Чехії, в разі якщо суддя не здійснював жодних процесуальних дій у справі більше ніж 2 місяці, то за допомогою спеціальної програми, до відома суддів доводяться всі ризикові справи, які потребують особливої уваги. Вони позначені видимим кольором і коли суддя відкриває комп'ютер - з'являються у першу чергу.

Сигнальна система була розроблена на основі ідеї світлофорів, що складається з двох рівнів:

- нижній аварійний сигнал рівня (коли справа починає наближатися до встановлених строків для фази);
- верхній аварійний сигнал рівня (коли справа перевищує встановлені строки для фази). Рівні з іншими строками окремо розроблені для пріоритетних справ.

За допомогою тривожних сигналів системи символів і списків, людина може легко контролювати її та планувати свою роботу відповідно. Система даних також дозволяє відстежувати загальну ситуацію з відкладених справ онлайн. Якщо час справи перевищив встановлені часові межі, то в системі з'явиться знак оклику, який відразу повідомить про необхідність відновлення справи. У разі критичного перевищення допустимої межі з'являється три знаки оклику, які супроводжуються звуковими сигналами. Весь період часу, всі незавершені справи оновлюються щодня в лістинг. За допомогою такої системи можна легко контролювати загальну кількість неврегульованих справ, кількість пріоритетних справ, строки у справах, складні випадки і т. д..

Слід заохочувати використання нових технологій в судах з метою скорочення строків розгляду, зменшення навантаження на суди та спрощення роботи суду, зокрема, для кращого управління справами і в ході судового розгляду:

- телефонні конференції та відео-конференції на різних етапах судового розгляду;
- електронний зв'язок між судом і сторонами, і у більш загальному плані для всіх відносин між учасниками процесу;
- консультації на відстані.

На жаль, практика Європейського суду з прав людини засвідчує, що в Україні чинне законодавство ще далеке від європейських стандартів правосуддя. Тому, на сьогодні, нагальною потребою є ефективне збалансування активної ролі суду та змагальних інтересів сторін, що має стати процесуальною гарантією ефективності процесу, створюючи основу виконання завдань цивільного судочинства.

Література:

1. У ВССУ обговорили шляхи забезпечення розумної тривалості цивільного та кримінального проваджень в Україні у контексті практики ЄСПЛ [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://sc.gov.ua/ua/golovna_storinka/u_vssu_obgovorili_shljahi_zabezpechennja_rozumnoji_trivalosti_civilnogo_ta_kriminalnogo_provadzhen_v.html.
2. Time management of justice systems: a Northern Europe study [Електронний ресурс]. // Strasbourg. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-time-management/16807882bb>.
3. Revised Saturn Guidelines for Judicial Time Management [Електронний ресурс] // Strasbourg. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/User/Downloads/CEPEJ_2008_Revised%20SATURN%20Guidelines.pdf

Липко І.В.,
Полтавський юридичний інститут, II курс,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ХАРАКТЕР РІШЕНЬ ЄСПЛ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Історично склалося так, що основним джерелом права романо-германської правової сім'ї, до якої відноситься і Україна, виступає нормативно-правовий акт. Унаслідок зближення правових систем, що має місце упродовж останнього часу, серед джерел права романо-германської правової системи зростає роль судового прецеденту. При цьому, якщо питання застосування практики національних судів на законодавчому рівні не врегульовано, то з ухваленням Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року [1, Ст. 260], рішення Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) стали обов'язковими для застосування національними судами при розгляді справ (ст. 17).

Незважаючи на те, що проблематика правової природи рішень Європейського Суду з прав людини та їх місця в романо-германській правовій системі неодноразово піднімалася в наукових працях дослідників, у тому числі: С.В. Васильєва, О.К. Вишняков, С.В. Шевчука та інших, її актуальність продовжує зберігатися.

Унікальність даного явища полягає в тому, що практика ЄСПЛ визнається джерелом права як на законодавчому рівні, шляхом ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року (надалі – Конвенція) [2, Ст. 270], так і на науковому, через виникнення особливого прецедентного права Європейського суду з прав людини. Визнання практики ЄСПЛ джерелом права є новим для України правовим явищем, оскільки судовий прецедент в Україні, як країні романо-германської правової сім'ї, традиційно не визнавався джерелом права.

Загалом, у юридичній науці виокремлюють три підходи до місця та ролі судової практики в романо-германській правовій системі: 1) судова практика вважається джерелом права лише тією мірою, якою вона знаходить відображення в керівних вказівках вищих судових органів; 2) судова практика визнається джерелом права в повному обсязі, включаючи результати діяльності нижчестоящих судів; 3) судова практика незалежно від форм її вираження джерелом права не є [3, с. 192].

Відповідно до ст.2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1, Ст. 260] рішення ЄСПЛ є обов'язковими для України. Прецедентно-зобов'язуюча сила таких рішень випливає з тієї обставини, що тлумачення міжнародного договору органом, юрисдикція якого визнана державами-учасниками, є невід'ємним елементом юридичного змісту договірних норм, які не можуть застосовуватися у відриві, а тим більше всупереч даному тлумаченню. З цього випливає, що при застосуванні норм Конвенції Україна повинна брати до уваги всю практику ЄСПЛ: практику щодо України, практику, сформовану в ході розгляду скарг поданих проти інших держав, практику, яка була сформована у справах, розглянутих за призначення України до ЄКПЛ. Окреслений підхід позбавить Україну від визнання нових порушень Конвенції.

На думку С. Шевчука, обов'язковість рішень ЄСПЛ для України випливає з принципу ієрархії юрисдикцій – Європейському суду з прав людини належить найвища юрисдикція у галузі судового захисту прав та свобод людини, що безпосередньо випливає з частини четвертої статті 55 Конституції України, незважаючи на те, що діяльність Європейського суду є додатковою, тому що основний «тягар» щодо цього захисту мають узяти на себе національні юрисдикційні органи [4, с.173].

Аналіз національної судової практики свідчить про те, що суди досить часто застосовують практику ЄСПЛ та цитують відповідні рішення. Так, Вищий адміністративний суд України в постанові від 07.11.2013 року використав рішення ЄСПЛ в справі *Yvonne van Duyn v. Home Office* з метою формулювання принципу юридичної визначеності, який згідно положень Конвенції означає, що зацікавлені особи повинні мати змогу покладатися на зобов'язання, взяті державою [5]. Верховний Суд неодноразово також посилався на рішення ЄСПЛ під час розгляду конкретних справ. Зокрема, в постанові від 05.12.2018 року, Верховний Суд застосував рішення в справах «Беллет проти Франції», «Мірагаль Есколано та інші проти Іспанії», «Перес де Рада Каваніллес проти Іспанії», для визнання порушення права

на доступ до суду попередніми інстанціями [6]. Поширеним є використання рішень ЄСПЛ у кримінальному судочинстві. Зокрема, Верховний Суд в постанові від 26.06.2019 року, враховуючи рішення ЄСПЛ у справах «Карелін проти Росії» та «Озеров проти Росії», визнав обов'язковою участь прокурора під час судового розгляду кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення [7].

Таким чином, важливу роль у розвитку прецедентного права в країнах романо-германської правової сім'ї відіграють рішення ЄСПЛ, які є обов'язковими для виконання. Фактично з ратифікацією Конвенції в сфері регулювання відносин всередині держави з'явилося нове джерело права-міжнародний судовий прецедент. Судова система України повинна орієнтуватися на винесення рішень, які відповідають стандартам ЄСПЛ і не допускають в подальшому порушень, аналогічних встановленим. З огляду на особливості міжнародної прецедентної системи, яка склалася в правозастосовчій практиці ЄСПЛ, передбачається, що зміст цих зобов'язань можна точно встановити, тільки ретельно дослідивши практику ЄСПЛ з певного питання.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
2. Конвенція про захист прав та основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 року. Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 270.
3. Васильєв С. В. Судова практика: поняття, значення і види / С. В. Васильєв // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Серія «Право». – 2015. – № 16. – С. 191–195.
4. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. К.: Реферат. 2017. 640 с.
5. Постанова Вищого адміністративного суду України від 07.11.2013 року в справі К/9991/12447/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/35090876>.
6. Постанова Верховного Суду від 26.06.2019 року в справі № 404/6160/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82885531>.
7. Постанова Верховного Суду від 05.12.2018 року в справі П/9901/736/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78378934>.

*Линник Ю.А.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня групи ПБі-18-1
ННІ права Університету ДФС України,
науковий керівник: Обриківна О.М., к.пед.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Університету державної фіскальної служби України*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ВНУТРІШНІМИ ВОДНИМИ ШЛЯХАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Транспортні правові відносини, що мають на меті надавати послуги щодо переміщення вантажів внутрішніми водними шляхами виражаються у формі договору перевезення вантажів. Слід зазначити, що договір є передумовою, підставою виникнення транспортних правових відносин, є їх змістом та формою вираження.

Чітке визначення правової природи перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами має велике значення, тому що від цього залежить застосування тих чи інших спеціальних норм цивільного права. «Чітка кваліфікація дозволяє визначити роль і місце договору перевезення вантажів у системі договорів» [1]. Відповідно до ч.1 ст.909 Цивільного кодексу України зазначено, що «за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірєній їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату» [2]. Даний договір перевезення вантажів укладається в письмовій формі. Необхідно вказати, що на

внутрішньому водному транспорті вантажовідправник повинен одночасно з подачею вантажу надати перевізнику накладну. Дана накладна підписується вантажовідправником, супроводжує вантаж протягом всього шляху та разом із вантажем видається вантажоодержувачу у пункті призначення. Прийняття вантажу до перевезення обов'язково засвідчується видачею квитанції вантажовідправнику. А накладні та квитанції складаються на ім'я вантажоодержувачів. Слід зазначити, що «накладною оформлюється договір перевезення вантажів у прямому водному і прямому змішаному сполученнях. Не дозволяється складати одну накладну на різні види вантажів, наприклад, з різними допустимими строками зберігання, якщо їх навантажують – розвантажують на причалах загального користування, тих, що швидко псуються, властивості яких не дозволяють їх зберігання з іншими вантажами» [3].

Перевізник повинен перевезти вантаж у визначені строки та здати його у місці здачі вантажоодержувачу обов'язково у тому самому стані, в якому вантаж ним був одержаний. Також, відповідно до ч.3 ст.3 Будапештської конвенції про договір перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами, де зазначено, що «перевізник визначає, яке судно він буде використовувати. Він зобов'язаний до й на початку рейса виявити належну обачливість, для того, щоб забезпечити, з огляду на характер вантажу, який підлягає перевезенню, здатність судна прийняти вантаж, його придатність для плавання, оснащеність й укомплектованість екіпажем, як це приписано чинними правилами, а також наявність на ньому національних і міжнародних дозволів, необхідних для перевезення відповідного вантажу» [4].

Варто зазначити, що згідно із ст.914 Цивільного кодексу України сказано, що «1. Перевізник і власник (володілець) вантажу в разі необхідності здійснення систематичних перевезень можуть укласти довгостроковий договір. 2. За довгостроковим договором перевізник зобов'язується у встановлені строки приймати, а власник (володілець) вантажу – передавати для перевезення вантаж у встановленому обсязі. У довгостроковому договорі перевезення вантажу встановлюється обсяг, строки та інші умови надання транспортних засобів і передання вантажу для перевезення, порядок розрахунків, а також інші умови перевезення» [2].

Відповідно до вищесказаного договір перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами є самостійним двостороннім, реальним та оплатним договором, який є відмінним від договору перевезення пасажирів та багажу, останній – це договір, за яким одна сторона в особі перевізника повинна перевезти другу сторону, тобто пасажирів, до пункту призначення, а у разі здачі багажу – також доставити цей багаж в пункт призначення і видати його особі, що має право на одержання даного багажу, а пасажир у свою чергу має сплатити плату за проїзд, а, якщо він здавав багаж, то і за його провезення.

Отже, правове регулювання перевезення вантажів внутрішнім водним транспортом має здійснюватися договірним шляхом. Також правове регулювання перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами має здійснюватися, виходячи із принципів свободи сторін та свободи укладення договору і формування його умов. Договір перевезення вантажів є самостійним, відмінним від теж самостійного договору перевезення багажу та пасажирів.

Література:

1. Договір перевезення вантажів у внутрішньому водному сполученні. URL: <http://www.disslib.org/dohovir-perevezennja-vantazhiv-u-vnutrishnomu-vodnomu-spoluchenni.html> (дата звернення: 14.12.2020).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2019. №6. Ст. 448.
3. Формалізація й доктрина договору перевезення вантажу у внутрішньому водному сполученні. URL: http://bookwu.net/book_dogovir-perevezennja-vantazhiv-u-vnutrishnomu-vodnomu-spoluchenni_687/5_2.3.-formalizaciya-j-doktrina-dogovoru-perevezennja-vantazhu-u-vnutrishnomu-vodnomu-spoluchenni (дата звернення: 14.12.2020).
4. Про ратифікацію Будапештської конвенції про договір перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами (КПВВ) : Закон України від 17.04.2014 р. № 1229-VI. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 26. Ст. 899.

*Ліхитченко І.Г.,
студентка Національного авіаційного університету.
Науковий керівник: Падун Р.В., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного права і процесу*

ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Здійснення правосуддя в цивільних справах неможливе без наукового дослідження та теоретичного аналізу основоположних засад, керівних ідей цивільного процесуального права — принципів цивільного судочинства. З наукової точки зору доцільність теоретичного дослідження принципу диспозитивності полягає у тому, що останній слугує своєрідним інструментом наукового аналізу функціонування цивільних процесуальних правовідносин взагалі та здійснення цивільного судочинства зокрема.

Диспозитивність (латинське *dispono* — розпоряджаюся) полягає в наданій заінтересованим особам, які беруть участь у справі, можливості вільно здійснювати свої права (матеріальні і процесуальні), розпоряджатися ними, виконуючи процесуальні дії, спрямовані на порушення, розвиток і припинення справи в суді, а також використовувати інші процесуальні засоби з метою захисту суб'єктивних майнових і особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів, державних і громадських інтересів [1, с. 51].

Принцип диспозитивності в системі цивільного процесуального права визначає механізм виникнення, руху та закінчення судового процесу. Під цим принципом також розуміють і нормативно-керівні положення цивільного судочинства, що визначають рушійною силою цивільного процесу ініціативу та волевиявлення заінтересованих у результатах справи осіб, які реалізуються у межах закону.

Принцип диспозитивності у цивільному процесі України нормативно закріплено в статті 13 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК). Ця стаття визначає основні положення даного принципу, а саме:

- суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до ЦПК, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених ЦПК випадках;

- збирання доказів у цивільних справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених ЦПК. Суд має право збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи лише у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом;

- учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд. Таке право мають також особи, в інтересах яких заявлено вимоги, за винятком тих осіб, які не мають процесуальної дієздатності;

- суд залучає відповідний орган чи особу, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє [2].

Однак, варто зазначити, що із змісту статті 13 ЦПК України вбачається, що до неї включені як ті положення, які розкривають зміст принципу диспозитивності цивільного судочинства, так і ті положення, які не мають до нього безпосереднього відношення. Так, зокрема, ч. 2 ст. 13 ЦПК України стосується процесу доказування та обов'язку доказування, вона відображає намагання законодавця звільнити суд від збирання доказів. Тому за своїм змістом ця норма близька до ч. 7 ст. 81 ЦПК та мала б бути закріплена саме у цій статті, яка має назву «Обов'язок доказування та подання доказів». Також до ч. 4 ст. 13 ЦПК включено норму, яка стосується, насамперед, представництва, а не диспозитивності, а тому її слід було б віднести до тієї статті ЦПК України, яка регулює питання представництва [3, с. 5].

Також стаття 13 ЦПК України не тільки не визначає поняття диспозитивності, а й неповністю розкриває його зміст. Враховуючи вищевикладене, статтю 13 ЦПК України необхідно доповнити нормою, в якій, перш за все, було б визначено поняття принципу диспозитивності цивільного судочинства як можливості вільно здійснювати свої процесуальні права, розпоряджатися своїми процесуальними правами на власний розсуд або відмовитися від їх здійснення на будь-якій стадії цивільного процесу.

Окрім цього, в ч. 1 ст. 9 КАС України закріплено один із елементів принципу диспозитивності, якого, на мою думку, не вистачає в ст. 13 ЦПК. Так, в ч. 1 ст. 9 КАС вказано: «розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду

своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості» [4]. Ця частина ст. 9 стосується одразу двох принципів змагальності сторін та диспозитивності. Одним з проявів диспозитивності є свобода в наданні сторонами суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Але в ЦПК цей аспект принципу диспозитивності судочинства не розкритий, він не закріплює такої норми, незважаючи на те, що така норма визначена п. 3 ч. 3 ст. 129 Конституції України як одна з основних засад судочинства. Саме тому вбачається, що дещо вирваним із загального контексту є закріплення у ст. 13 ЦПК норми, яка передбачає, що збирання доказів у цивільних справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених цим кодексом. Враховуючи вищевикладене, доцільно закріпити у ст. 13 ЦПК аналогічну норму, яка закріплена у ч. 1 ст. 9 КАС України. Тоді й зміст цієї статті буде сприйматися більш логічно та цілісно.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що принцип диспозитивності є надзвичайно важливим для функціонування цивільних процесуальних правовідносин взагалі та ефективного здійснення цивільного судочинства зокрема, оскільки він визначає механізм виникнення, руху та закінчення судового процесу. Однак, закріплення цього принципу в Цивільному процесуальному кодексі України можна значно поліпшити. Зокрема, вважаю за необхідне, безпосередньо розкрити поняття принципу диспозитивності та закріпити в Цивільному процесуальному кодексі України аналогічну норму, яка закріплена у ч. 1 ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України, а також виключити з ст. 13 ЦПК положення, які не мають безпосереднього відношення до даного принципу.

Література:

1. Штефан М. Й. Цивільний процес : підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. К. : Ін Юре, 2005. 608 с.
2. Цивільно-процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
4. Гентош Р. Є. Процесуальний зміст принципу диспозитивності. Право і суспільство. 2018. № 5. С. 3-7.
5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.

Макогін Н.О.,

студентка юридичного факультету.

*Науковий керівник: Коломієць Н.В., д.ю.н., професор,
завідувачка кафедри кримінального права та правосуддя*

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ: ПОНЯТТЯ І ВИДИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Однією із цілей виконання кримінального покарання є трансформація правопорушника до такого стану, коли він більше не становитиме загрози для охоронюваних законом інтересів, тобто виправиться, набуде необхідних позитивних особистісних властивостей і дотримуватиметься вимог закону про кримінальну відповідальність. Після цього він повинен буде пройти стадію ресоціалізації, що спрямована на відновлення та розвиток його соціальних зв'язків, формування гармонійної особистості, яка з повагою відноситься до загальноприйнятих цінностей та ідеалів, і знову стати повноцінним членом суспільства. Зважаючи на те, що вказані процеси є важливою суспільною проблемою сьогодні, актуальним постає детальний аналіз виправлення й ресоціалізації засуджених та їх основних засобів.

Метою наукової роботи є дослідження змісту категорій «виправлення» і «ресоціалізація», їх правового оформлення, а також основних засобів досягнення поставленої для них мети.

Виправлення та ресоціалізація – це соціальні міжгалузеві категорії, що є багатоаспектними у плані їх розуміння. Позитивним є те, що зміст цих понять із 01.01.2004 року виписано у Кримінально-виконавчому кодексі України (далі – КВК України). Так, за ст. 6 КВК України виправлення – процес

позитивних змін, які відбуваються в особистості засудженого та створюють у нього готовність до самокерованої правислухняної поведінки; ресоціалізація - свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві [1].

Визначення, які знайшли місце в Кодексі продиктовані баченням процесу виправлення і ресоціалізації вітчизняними науковцями в області пенітенціарної педагогіки та психології, як єдиного процесу відновлення та розвитку соціально корисних зв'язків та відносин, як у період відбування покарання, так і після звільнення, та подальшої адаптації засудженого до самостійного життя на волі [2, с. 112]. Водночас зазначена вище стаття викладена дещо невдало, оскільки дефініції розкривають лише загальний характер досліджуваних понять і не містять конкретизації практичних цілей та критеріїв рівня виправлення й ресоціалізації особи. Оцінка ступеня виправлення засуджених є відображенням аксіологічних поглядів у кримінально-виконавчому праві, на основі яких пізнання спрямованості особистості засудженого можна вважати таким, що будується на системі соціально значимих цінностей [3, с. 129]. Незважаючи на значний ступінь наукової розробки даного питання, правниками до сьогодні не вироблено єдиного дієвого підходу до визначення ступеня виправлення засуджених, але часто до значимих підстав відносять сумлінну поведінку і ставлення до праці й навчання.

Окрім того, виходячи із трактування законодавця стає зрозумілим, що виправлення розглядається ним саме як процес відповідних змін, а ресоціалізація – як їх результат, що не є цілком правильним, адже обидва явища можуть розумітися і як процес, і як результат.

Вірною є позиція, вказана у ч. 2 ст. 6 КВК України: необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого [1]. Дійсно, дані поняття взаємозалежні і без виправлення неможливо досягнути ресоціалізації, тому доцільно було б закріпити це положення прямо у визначенні останньої.

Проте питання співвідношення досліджуваних понять не є настільки очевидним, бо у наукових джерелах наявна значна кількість варіантів інтерпретацій їх сутнісних характеристик. Так, цікавою є думка про те, що до засуджених, які відбувають покарання не пов'язані з позбавленням волі, варто застосувати лише категорію «виправлення», адже вони залишаються в суспільстві під час відбування покарання і після звільнення не мають потреби повертатися до життя в соціумі.

Відповідно ст. 50 Кримінального кодексу (далі – КК) України метою покарання є виправлення засудженого [4]. У зв'язку із цим, обгрунтованою є пропозиція включення до ст. 50 КК України як мети покарання, крім виправлення засудженого, ще й ресоціалізації.

У ч. 4 ст. 6 КВК України вказані основні засоби виправлення й ресоціалізації засуджених осіб [1]:

1) встановлений порядок виконання й відбування покарання (режим) – визначає ступінь ізоляції засудженого та розкривається через визначені правила поведінки учасників процесу виконання покарання, їхні права та обов'язки й забезпечує реалізацію відповідних правообмежень; серед науковців поширена думка про необхідність вилучення даного елемента із цього переліку, оскільки він виступає лише передумовою реалізації інших засобів;

2) пробація – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого; виділяють такі види пробачії як досудова, наглядова та пенітенціарна [5]

3) суспільно корисна праця – вагомий інструмент впливу на свідомість особи, що зумовлює позитивні зміни у її подальшому способі життя, розвиває самодисципліну та інтерес до заняття суспільно корисною діяльністю та дозволяє набутти корисних навичок, що можуть стати у нагоді засудженому після звільнення від відбування покарання;

4) соціально-виховна робота – діяльність суб'єктів органів і установ відбування покарань, заснована на психолого-педагогічних методах, яка сприяє коригуванню поведінки засуджених, формуванню у них сумлінного ставлення до праці, своїх обов'язків, дотримання норм закону та інших загальноприйнятих вимог, підвищення їх загальноосвітнього й культурного рівнів; до видів соціально-виховної роботи належить трудове, моральне, правове, фізичне, санітарно-гігієнічне та інше виховання;

5) загальноосвітнє і професійно-технічне навчання – освіта є правом засуджених, а не обов'язком, при цьому на установи відбування покарань покладається ряд обов'язків щодо забезпечення реалізації цього права:

так, за ч. 1 ст. 125 КВК України у колоніях відповідно до законів України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту» засудженим забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти [1];

б) громадський вплив – ст. 25 КВК України визначає можливість об'єднань громадян, ЗМІ, релігійних та благодійних організацій, окремих осіб надавати допомогу органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні соціально-виховної роботи, але Кодекс не містить ефективного механізму реалізації цього засобу виправлення й ресоціалізації, що свідчить про його недбалу правову регламентацію та нагальну потребу доопрацювання.

Недоліком вказаної норми є те, що вона не встановлює змісту поняття «основні засоби виправлення й ресоціалізації» та не визначає, чи є цей перелік вичерпним. Ткачова О.В. та Борох Є.С. вважають, що система цих категорій є надзвичайно складною і не може обмежуватися 6-ма пунктами, тому окрім них можливим є застосування й інших засобів, проте вони не матимуть кваліфікації основних [6, с. 348].

Вибір застосування конкретних засобів виправлення й ресоціалізації до засуджених залежить від багатьох чинників: їх психологічних, фізичних особливостей, причин, які спровокували осіб до протиправної поведінки, її ступеня суспільної небезпеки, виду покарання та поведінки засуджених під час його відбування. Виправлення та ресоціалізації засуджених осіб як мети відбування покарання є встановлений порядок виконання й відбування покарання (режим), пробация, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив.

Із вищевказаного слідує, що виправлення засудженого слід розглядати як процес і результат позитивних особистісних змін засудженого, який досягається внаслідок застосування заходів примусового впливу щодо нього з метою нейтралізації його протиправної поведінки. Відповідно ресоціалізація – процес повернення засудженого до суспільства у статусі його повноцінного члена і результат його адаптації до умов соціуму. Основними засобами виправлення й ресоціалізації засуджених осіб як мети відбування покарання є встановлений порядок виконання й відбування покарання (режим), пробация, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 1129-IV. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>. (Дата звернення: 12.12.2020).
2. Коломієць Н.В. Щодо співвідношення термінів «виправлення», «ресоціалізація» та «заохочення». Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 5. С. 111–115.
3. Козаченко О.В., Стрельцов Є.Л. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія. Миколаїв: Ліон, 2016. 768 с.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 14.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n223>. (Дата звернення: 12.12.2020).
5. Про пробацию: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>. (Дата звернення: 12.12.2020).
6. Ткачова О.В., Борох Є.С. Основні засоби виправлення та ресоціалізації осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк. Юридичний науковий електронний журнал – електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя 2020, № 3. с. 347–351.

Медведєв П.В.,

*магістр публічного управління та адміністрування
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАРОДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «РЕФЕРЕНДУМУ» В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Українські вчені В.Ф. Погорілко та В.Л. Федоренко виділяють такі основні етапи становлення і розвитку референдумів: I період (сер. IV ст. -1914 р.) — зародження інституту референдуму в Австралії, Північній Америці, Франції, Швейцарії та інших країнах світу; II період (1919-1939 рр.) — становлення референдумів як інституту безпосередньої демократії в країнах Європи та Північної Америки, розширення кола питань референдумів і вдосконалення їх процедури; III період (1945-1991 рр.) — поширення референдумів в усіх

країнах світу, в тому числі й в країнах Африки та Азії; IV період (1991 - до сьогодні) — визнання референдумів як вищої форми безпосередньої демократії в усіх країнах світу та застосування референдумів на наднаціональному рівні. Історія референдумів у світі переривалася світовими війнами - Першою світовою війною (1914-1918) та Другою світовою війною (1939-1945), що підтверджує демократичність референдумів і їх виключно мирний характер. На думку вченого М.В. Оніщука, референдна демократія як явище громадського самоврядування, виникає й утверджується у період раннього середньовіччя у Швейцарських кантонах, де власне вперше почали проводитися референдуми. [1, с. 26].

Перший у світі достовірно відомий референдум, який можна вважати відправною точкою відліку історії цієї форми безпосередньої демократії у сучасному розумінні, було проведено в 1439 р. у швейцарському кантоні Берн. Референдуми передбачали голосування населення кантону з питань, запропонованих місцевими урядами. На ньому вирішувалася проблема фінансового становища цього кантону. Надалі позитивний досвід Берна був запозичений більшістю інших швейцарських кантонів. Досвід проведення перших референдумів у Швейцарії на багато століть став зразком середньовічної безпосередньої демократії для тогочасних європейських держав, вони створили підґрунтя для теорії народного суверенітету та безпосередньої демократії загалом. Разом із тим першим законодавчим референдумом у його сучасному розумінні, на переконання М. Оніщука, необхідно вважати референдум 1875 р. у Швейцарії, на якому було відхилено поправку до виборчого законодавства про розширення виборчих прав, але прийнято законопроект про запровадження інституту цивільного шлюбу [2, с. 5-10]. На початку XVII ст. Франція, під політичним впливом якої знаходилися швейцарські кантони, суворо заборонила проведення референдумів у Швейцарії, а після поновлення практики проведення референдумів у цій країні їх домінуючою ідеологією стали саме ідеї громадської демократії і лише на початку XIX ст. — ідеї безпосередньої реалізації народного суверенітету. На переконання В. Шаповала, прийняття або затвердження конституції шляхом відповідного голосування являє собою реалізацію ідеї, за якою конституція є своєрідною правовою формою суспільного договору, що ґрунтується на «загальній волі» (волевиявленні народу) [3, с. 6]. Своєрідний розвиток референдної демократії відбувся у США. Як і у Швейцарії, у США референдуми виникли як форма громадського самоврядування. Самі ж референдуми проходилися як з ініціативи населення штату, так і з ініціативи місцевих легіслатур. Перший референдум тут було проведено в 1640 р. у колонії Массачусетської затоки, але широке застосування ця форма безпосередньої демократії знайшла лише два століття потому. Найчастіше референдуми у США проводилися з конституційних питань. Перший конституційний референдум у США було проведено в штаті Массачусетс у 1780 р. Після його проведення інші Північноамериканські штати почали проводити референдуми для прийняття та зміни своїх конституцій. Перед Першою світовою війною референдна демократія набула поширення в Скандинавських країнах. В 1905 р. у Норвегії було проведено референдум щодо подальшого перебування держави в реальній унії зі Швецією. Результати референдуму були надзвичайно переконливими — 368 392 особи проголосували за розірвання унії і лише 184 норвежці висловилися проти. У вересні того ж року Норвегія та Швеція домовилися про порядок розділення.

В XX ст. ідеї референдної демократії та конституційне закріплення отримали більшість країн Африки, Азії та Південної Америки та інші. Менш відомою і дослідженою, але досить прогресивною стала й модель референдної демократії, сформована в Іспанії та Португалії. За географічною та цивілізаційною приналежністю цю модель референдної демократії можна назвати «іберійською моделлю». В основу покладено позитивний досвід використання референдумів у період переходу від авторитарних до демократичних політико-правових режимів, який мав місце у новітній історії Португалії (1976 р.) та Іспанії (1976, 1978 рр.). Яскравим прикладом зародження оригінальної національної моделі референдної демократії є історичний досвід Іспанії. 10 грудня 1976 р. Рада міністрів Іспанії підготувала проект Закону про політичну реформу, який був винесений на референдум 15 грудня 1976 р. і підтриманий 94 % громадян. Після цього 4 січня 1977 р. цей Закон був оприлюднений і фактично створив умови для розробки конституційного проекту в 1977-1978 р., який втілювався в Конституції Іспанії, затвердженій на ще одному загальнонаціональному референдумі в 1978 р. Референдуми знайшли визнання і у Великій Британії, в 1975 р. відбувся єдиний за всю історію цієї країни загальнонаціональний референдум, на якому розглядалося питання про вступ до Європейського економічного співтовариства.

Отже, можна виділити такі основні етапи становлення і розвитку референдумів: I період (сер. IV ст. - 1914 р.) — зародження інституту референдуму в Австралії, Північній Америці, Франції, Швейцарії та інших країнах світу; II період (1919-1939 рр.) — становлення референдумів як інституту безпосередньої демократії

в країнах Європи та Північної Америки, розширення кола питань референдумів і вдосконалення їх процедури; III період (1945-1991 рр.) - поширення референдумів в усіх країнах світу, в тому числі й в країнах Африки та Азії; IV період (1991 - до сьогодні) — визнання референдумів як вищої форми безпосередньої демократії в усіх країнах світу та застосування референдумів на наднаціональному рівні.

Література:

1. Онішук М.В. Референдна демократія: проблеми конституційної теорії та практики: Монографія / М.В. Онішук. - К: Видавництво Європейського університету. 2009. - с. 26.
2. Онішук М. В. Законодавчі референдуми і законодавча референдна демократія: теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти / М. В. Онішук // Економіка та право. - 2009. - № 3 (25). - с. 5-10.
3. Шаповал В. Референдум як форма безпосередньої демократії / В. Шаповал // Вибори та демократія. - 2005. - № 3. - с. 6.

Овчаренко А.О.,

*студент 3 курсу, 11 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

БУЛІНГ (ЦЬКУВАННЯ) ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: ЮРИДИЧНИЙ СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТУПКУ

На сучасному етапі розвитку суспільства булінг є досить поширеним явищем соціальної дійсності. У світовій практиці булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) визнається як прояв дискримінації людини, що виражається у фізичних і психічних формах насильства [1].

Прояви булінгу (цькування) спостерігаються в дошкільних та позашкільних навчальних закладах, закладах вищої та середньої освіти, у дорослих колективах. За даними дослідження, проведеними ЮНІСЕФ Україна за 2017 рік, нині 67 % дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з булінгом (були жертвами чи свідками), 24 % дітей цькували, а 48 % з них навіть нікому не розповідали про ці випадки [2].

19 січня 2019 року з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», в українському законодавстві на юридичному рівні з'явилося визначення булінгу, але зараз реальних змін у протидії і попередженні булінгу як засобу захисту прав дитини дуже мало. Зміни, які внесені до статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, де визначено, що булінг (цькування) як діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Булінг – це адміністративний проступок, за вчинення якого передбачено притягнення до адміністративної відповідальності у вигляді накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин, залежно від тяжкості вчинення проступку. Також законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» терміном булінг доповнено пункт 3 статті 1 Закону України «Про освіту» [3].

Підставами притягнення до відповідальності за булінг є протиправність, винність, адміністративна караність та суспільна небезпечність. Протиправність проявляється у забороні вчинення дій учасників освітнього процесу, які передбачені у статті 173-4 КУпАП, а саме психологічного, фізичного, економічного, сексуального насильства. Винність у вчиненні цих дій чи бездіяльності полягає у вчиненні булінгу навмисно чи з необережності. Адміністративна караність полягає в тому, що наслідком булінгу є застосування до винної особи стягнення у вигляді накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин, залежно від тяжкості вчинення проступку. Суспільна небезпека булінгу проявляється у тому, що протиправні дії спричиняють істотну шкоду жертві, посягають на її фізичне і психологічне здоров'я, життя, честь та гідність.

Слід зазначити, що обов'язковому доказуванню в справах щодо булінгу підлягає наявність юридичного складу адміністративного правопорушення в діях особи, яка притягується до адміністративної відповідальності. До юридичного складу адміністративного проступку належать сукупність ознак, за наявності яких діяння чи бездіяльність можна кваліфікувати як проступок, зокрема: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Об'єктом вчиненого проступку є те, на що воно посягає (напр. здоров'я, воля, честь і гідність особи). Об'єктивна сторона проявляється: 1) у діяннях (дії чи бездіяльності), наприклад, приниження честі та гідності особи шляхом розповсюдження компроментуючих фото всупереч волі особи; 2) шкідливі наслідки діяння (напр. заподіяння морального страждання особі); 3) причинний зв'язок між діяннями і наслідками. Суб'єктом адміністративного проступку є деліктоздатна фізична та юридична особи, які вчинили дане правопорушення – кривдник (булер). Суб'єктивна сторона адміністративного проступку характеризується прямим умислом з метою дискредитувати, принизити честь і гідність особи.

Однак пункт 3 статті 1 Закону України «Про освіту» серед типових ознак булінгу (цькування) визначає систематичність, повторюваність діяння. Разом із тим у 173-4 КУпАП чітко визначено поняття булінгу та передбачено накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, якщо воно вчинене повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення. Тобто повторність передбачає суворіше покарання, і одноразова дія може вважатись булінгом. Виникає логічне запитання: чи може бути справедливим рішення суду та чи можна одноразову дію кваліфікувати як булінг.

Проблема кваліфікації даного проступку полягає у законодавчій колізії, адже Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» були внесені зміни до КУпАП, де повторюваність визначено як обтяжуючу ознаку проступку, яка передбачає суворіше покарання у вигляді накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин. А зміни, внесені вказаним законом до пункту 3 статті 1 Закону України «Про освіту», передбачають систематичність, повторюваність діяння як одну з типових ознак булінгу. Повторність або систематичність – це обтяжуюча ознака булінгу, яка передбачає суворіше покарання, а не типова ознака, як зазначено в Законі України «Про освіту».

Внаслідок проведеного дослідження можна визначити такі типові ознаки булінгу як способу вчинення адміністративного проступку: 1) наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); 2) умисел; 3) протиправність; 4) здійснюється всупереч волі жертви (потерпілого); 5) енергетичний (фізичний) або інформаційний (психічний) вплив на іншого учасника освітнього процесу; 6) наслідком є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, обмеження свободи волевиявлення або дій потерпілого, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.7) реалізується шляхом дії або через бездіяльність.

Отже, незважаючи на прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018, попередження та профілактика булінгу щодо дітей залишається на досить низькому рівні, а законодавство потребує подальшого вдосконалення.

Література:

1. Куртова С. Булінг у школі. Освіта. UA. URL: http://tu.osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42788/
2. Булінг – важлива проблема для дітей в Україні. ЮНІСЕФ розпочинає кампанію проти булінгу // Педагогічний портал : освітня преса. URL: <http://pedpresa.ua/185372-buling-vazhlyva-problema-dlya-ditej-v-ukrayini-yunisefrozpochynaye-kampaniyu-proti-bulingu.html>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018. Голос України. 2019. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>

Овчаренко Вікторія Вікторівна,
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.
Наук. кер.: викл. каф. кримінально-правових дисциплін Шило І.В.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Кримінальний кодекс України, у статті 22, закріплює вік з якого може наставати кримінальна відповідальність неповнолітніх, так кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років. Розділ XV Кримінального кодексу України "Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх" визначає види покарань, призначення покарання та умови звільнення від кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність є одним з важливих напрямків протидії злочинності серед неповнолітніх. Велику увагу даній проблематиці приділяє і міжнародне співтовариство, приймаючи відповідні заходи для її вирішення, в тому числі заходи законодавчого характеру. Так, затверджені Генеральною Асамблеєю ООН Мінімальні стандартні правила щодо здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») сформулювали певні стандарти поведінки з неповнолітніми [1]. Найбільш важливими положеннями «Пекінських правил» є положення про те, що необхідно створювати спеціальні органи правосуддя у справах неповнолітніх і уникати призначення покарання неповнолітнім шляхом його заміни заходам виправно-виховного характеру. При призначенні покарання неповнолітнім необхідно враховувати такі обставини, як тяжкість скоєного кримінального правопорушення, мотиви його здійснення, причини та умови.

Сімейний Кодекс України визначає, що малолітньою вважається дитина, яка не досягла чотирнадцяти років, неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [2]. При розробці Кримінального Кодексу України 2001 року враховувалися сучасні соціальні, фізіологічні, психолого-педагогічні характеристики неповнолітніх, що дозволило законодавцю продовжити лінію попередніх кримінальних законів на встановлення двох мінімальних вікових меж кримінальної відповідальності неповнолітніх: загальної - з 16 років, пониженої - з 14 років [3].

Головною підставою встановлення кримінальної відповідальності в 14 років, на думку В.Д. Філімонова, є сформованість у свідомості неповнолітнього особистісного ставлення до явищ суспільного життя і здатність віддавати звіт в суспільну значимість здійснюваних дій та керувати ними [4]. В даний час не всі вчені поділяють думку законодавця про понижений вік кримінальної відповідальності в 14 років. На їхню думку, нижню межу віку кримінальної відповідальності неповнолітніх слід знизити до 12 років.

Перелік загальних видів покарання, що призначаються до неповнолітніх, котрі вчинили кримінальне правопорушення, міститься в ч. 1 ст. 98 Кримінального Кодексу України і включає в себе: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк, також до неповнолітніх можуть бути також застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Отже, кримінальній відповідальності підлягають усі, котрим до вчинення кримінального правопорушення виповнилося 16 років, але й особи, що вчинили кримінальні правопорушення у віці від 14 до 16 років також підлягають кримінальній відповідальності за умисне вбивство(статті 115-117), умисне тяжке тілесне ушкодження(стаття 121, частина третя статей 345, 346, 350, 377, 398), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження(стаття 122, частина друга статей 345, 346, 350, 377, 398), терористичний акт(стаття 258), сексуальне насильство(стаття 153), хуліганство(стаття 296) та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила"). Відомості Верховної Ради України. 1985.
2. Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22.
3. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2001. №25.
4. В.Д. Філімонов. Суспільна небезпека особистості окремих категорій злочинців і її кримінально-правове значення. Видавництво Томського університету. 1970. С. 278.

Потапенко І.В.,
*студентка 3 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОБІНГУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

В продовж останніх років, гостро постає питання психологічного комфорту працівника на робочому місці. За наявності якого, особа не може належним чином виконувати свої трудові обов'язки, гальмується робочий процес та найголовніше, завдається шкода самому працівнику. Сприятливий психологічний клімат в колективі є запорукою відмінної, ефективної роботи працівника. Однак, беззаперечно є випадки, коли такий комфорт відсутній, і цьому передують ряд причин, одною з таких є мобінг. Дослідженням даної проблематики займалися вітчизняні науковці, зокрема, Д.О. Федорова, Н.О. Галушка, І.С. Сахарук, О.І. Сердюк, Н.А. Череднеченко, Т.А. Коляда, І.В. Лагутіна, та інші.

Мобінг – це явище, яке виникло відносно недавно, але набуло значного поширення у всьому світі. Науковці по-різному тлумачать дане поняття, але якщо дотримуватися загальновизнаного значення, його можна охарактеризувати як систематичний психологічний тиск працівника з боку трудового колективу, або ж роботодавця, що виявляється у цькуванні, знеціненні праці, негативних висловлюваннях на адресу працівника, необґрунтованій критиці тощо. За статистичними даними зарубіжних науковців, близько 20 мільйонів американських працівників, щодня стискаються з принизливим та жорстоким ставленням на робочому місці. Щодо України, то така інформація відсутня, незважаючи на наявність та глобальність даної проблеми [1].

Недоліком трудового законодавства України є відсутність механізму захисту від мобінгу, а саме прямої норми, яка б забороняла таке поводження, але в Основному Законі України та Кодексі законів про працю України окреслені певні законодавчі норми, які в певній мірі регулюють дане питання. Зокрема в ст. 67 Конституції України зазначено, що «кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відповідає обов'язок не поширювати про особу недостовірну інформацію та таку, що ганьбить її гідність, честь чи ділову репутацію». Право на здорові та безпечні умови праці, як одне з основоположних трудових прав працівників закріплено у ст.2 Кодексу законів про працю України. Позитивним в даному випадку є те, були спроби закріпити на законодавчому рівні механізм протидії мобінгу, проте наразі Законопроект № 10118 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу» знято з розгляду. Аналізуючи положення слід наголосити, що головним його недоліком є відсутність норм трудового права, які б закріплювали обов'язок роботодавця створити комфортну, та сприятливу психологічну атмосферу в трудовому колективі та на робочому місці.

В той час, як в зарубіжних країнах наявні правові інструменти для боротьби з психологічним тиском на робочих місцях. Однак кожна країна розуміє поняття мобінгу по-різному. Так, у Швеції мобінгом вважається знушення на роботі, в Італії – цькування на роботі, у Великій Британії – булінг на робочому місці. Міжнародний досвід подолання такого явища існує, у більшості європейських країн вже введені в дію закони, які захищають від мобінгу. Закон «Про захист від насильства, мобінгу та сексуального домагання на роботі» був прийнятий у Бельгії ще в 2002 році, який покладає на роботодавця обов'язок забезпечити ефективне розслідування та підтримку жертви психологічного тиску, забезпечити превентивні заходи для усунення стресових ситуацій. Особа, яка звинувачується має довести факт того, що відповідні дії з її боку не можна вважати мобінгом. В Італії ж навпаки, тягар доказування покладається на працівника. Окрім цивільного та конституційного регулювання захисту від мобінгу, в Італії в 1996 році з метою профілактики та обізнаності населення щодо такого явища було утворено асоціацію для боротьби з мобінгом. На відміну від європейських країн, у Норвегії не було прийнято спеціального нормативного акту, який би міг протидіяти мобінгу. Законодавство було удосконалено шляхом змін до Закону про захист робочого середовища, зокрема включено статтю, яка наголошує на тому, що будь-який негативний психологічний чи фізичний вплив на працівника не допустимий[2,3].

Отже, Україна має вивчати та використовувати досвід зарубіжних країн з метою покращення умов праці та забезпечення захисту гідності працівника. Необхідність прийняття закону про протидію мобінгу є очевидною, адже лише даний механізм забезпечить працівникам фізичний та психологічний спокій на

робочому місці, чим значно підвищить продуктивність праці робітника. Зокрема, на законодавчому рівні має бути закріплено поняття мобінгу; створені у межах підприємств та організацій відповідних комісій та органів, які б забезпечували ефективне розслідування такого явища; проведення роботодавцем превентивних заходів таких як, семінари, тренінги, для усунення проявів неналежної поведінки. Запровадження таких змін захистить працівника від стресу, психологічного тиску та підвищить продуктивність праці.

Список використаних джерел

1. Абашкина О. Моббинг по-немецки. Справочник по управлению персоналом. 2007. № 9. С. 120–124.
2. Мицкевич Н. Моббинг на рабочем месте. URL: http://www.mobbingu.net/articles/detail/160/?sphrase_id=550626.
3. Гаращенко Л. П. Правове регулювання заборони мобінгу в законодавстві зарубіжних країн. Юридичний вісник. 2016. № 3 (40). С. 95–98.

Псьота Т.В.,

*студентка 1-го курсу магістратури юридичного факультету
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ З БЕЗПЕКИ І СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ ЯК РЕГІОНАЛЬНОЇ КВАЗІМІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Будучи об'єднанням держав, створеним на основі міжнародного договору та покликаним на постійній основі координувати дії держав-членів відповідно до наданих їм повноважень, міжнародні міждержавні організації на сучасному етапі розвитку є впливовими суб'єктами міжнародних відносин. Правова природа міжнародних організацій як вторинних суб'єктів міжнародного права визначає особливості їхньої міжнародної відповідальності – конкретні негативні юридичні наслідки, що наступають для міжнародної організації в результаті порушення нею міжнародно-правового зобов'язання [4, с. 124].

Питання відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародно-правових зобов'язань є досить **актуальним**, адже воно не знайшло достатнього закріплення в чинних міжнародно-правових актах, а установчі документи міжнародних організацій, як правило, не містять у собі норм, які регулювали б цей аспект їхньої діяльності. **Метою написання** роботи є характеристика особливостей відповідальності міжнародних організацій згідно з Проектом статей про відповідальність міжнародних організацій (2011 р.), а також визначення меж та змісту відповідальності Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ) як регіональної квазіміжнародної організації відповідно до її особливої правової природи та коментарів стосовно Проекту статей.

Проект статей про відповідальність міжнародних організацій було прийнято на 63-й сесії Комісії міжнародного права ООН у 2011 році. Він складається із 67 статей та коментарів до них. Документ значною мірою застосовує формулювання, притаманні статтям про відповідальність держав, зважаючи на аналогічність застосування багатьох положень до міжнародних організацій [1, с. 93]. Тим не менш, зазначений Проект не є міжнародно-правовим актом із загальнообов'язковою силою, адже його кінцева форма представляє собою лише резолюцію Генеральної асамблеї ООН, що має рекомендаційний характер.

Слід зазначити, що Проект статей наголошує на двох обов'язкових елементах міжнародно-протиправного діяння міжнародної організації: суб'єктивному – існування поведінки (дії або бездіяльності) міжнародної організації, яка їй атрибутується; та об'єктивному – порушенні міжнародно-правового зобов'язання, прийнятого на себе міжнародною організацією (ст. 4 Проекту). Міжнародній організації атрибутується поведінка її органу чи уповноваженої особи, якщо вона перевищує повноваження чи порушує вказівки, діючи в офіційній якості та в рамках загальних функцій організації (ст. 6). Також міжнародна організація несе міжнародно-правову відповідальність, якщо сприяє або примушує державу чи іншу міжнародну організацію до здійснення міжнародно-протиправного діяння за умови, що володіє знаннями про обставини діяння та його протиправність (ст. 14–16).

До того ж, відповідальність має наступати у випадку, якщо міжнародна організація нівелює свої міжнародно-правові зобов'язання шляхом прийняття рішення, яке зобов'язує чи дозволяє її члену вчинити завідомо протиправне діяння; у такому випадку немає значення, чи вчинене за таких обставин членом організації діяння є міжнародно-протиправним (ст. 17).

Слід зазначити, що Проект статей містить перелік обставин, що виключають протиправність, який не відрізняється від норм міжнародної відповідальності держав та включає в себе згоду, самооборону, контрзаходи, форс-мажор, лихо та стан необхідності (ст. 20–25). Перелічені обставини не можуть вважатися такими, що виключають протиправність діяння, якщо вони суперечать імперативним нормам міжнародного права [3].

Таким чином, даний Проект статей став основою інституту відповідальності міжнародних організацій та оформленням норм і принципів відповідальності міжнародних організацій за порушення ними взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань.

Необхідно зазначити, що Проект статей про відповідальність міжнародних організацій значною мірою ґрунтується на коментарях самих міжнародних організацій. Зокрема, коментарі були отримані і від Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Перш за все, потрібно наголосити, що Організація з безпеки і співробітництва в Європі не є типовою міжнародною організацією в силу власної юридичної природи *sui generis*. Вона виступає квазіміжнародним об'єднанням, оскільки не відповідає деяким основним критеріям міжнародної організації, як-от: наявність міжнародної правосуб'єктності, привілеїв та імунітетів, єдиного установчого акта, але водночас має розгалужену постійно діючу систему органів, інститут членства та бюджет. Рішення ОБСЄ носять політично зобов'язальний характер, а факт їхнього прийняття на рівні вищих державних керівників надає їм особливого авторитету.

Тим не менш, ОБСЄ як вторинний суб'єкт міжнародного права може нести відповідальність за вчинені нею протиправні дії відповідно до базових норм міжнародного права. Хоча в низці установчих документів, що складають основу функціонування даної міжнародної організації, не містяться положення про міжнародно-правову відповідальність ОБСЄ, Проект статей про відповідальність міжнародних організацій як універсальний звід норм і принципів із цього питання може бути застосований при розгляді фактів порушення ОБСЄ її договірних зобов'язань, адже Комісія міжнародного права ООН під міжнародною організацією розуміє організацію, створену на основі міжнародного договору, членами якої є держави [5].

Згідно з коментарем ОБСЄ до Проекту статей, організація погодилася з «можливістю прийняття контрзаходів міжнародними організаціями та іншими суб'єктами проти міжнародних організацій» [6]. Така згода ОБСЄ стала підтвердженням необхідності затвердження інституту контрзаходів у сфері відповідальності міжнародних організацій, закріплюючи важливість їхнього застосування з метою спонукати міжнародну організацію до виконання зобов'язання, пов'язаних із серйозними порушеннями імперативних норм міжнародного права.

Що стосується закріплення можливості міжнародної відповідальності ОБСЄ згідно з угодами з її державами-членами, то в разі вчинення організацією будь-якого міжнародного протиправного діяння у формі дії або бездіяльності, вона нестиме відповідальність за атрибутовану їй поведінку навіть у випадку, коли такі наслідки прямо не передбачені нормами угоди. Так, відповідно до ст. 12 Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОБСЄ в Україні, факт зловживання привілеями уповноважених осіб організації може мати наслідком відповідальність організації [2].

Також ОБСЄ може нести цивільно-правову відповідальність, що виникає з порушення зобов'язань, які містяться в укладених нею цивільно-правових угодах з її пов'язаністю діяльності в країні перебування. При цьому необхідно підкреслити, що такий вид відповідальності не має міжнародно-правового характеру. У разі виникнення такого спору ОБСЄ виступатиме суб'єктом приватного права та нестиме відповідальність як юридична особа відповідно до законодавства країни укладення договору.

Таким чином, ОБСЄ наділена можливістю нести міжнародно-правову відповідальність за порушення нею міжнародно-правового зобов'язання у формі настання для неї негативних юридичних наслідків.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно наголосити, що наразі норми та принципи інституту відповідальності міжнародних організацій не зазнали широкого практичного застосування. Тим не менш, зі зростаючим впливом міжнародних організацій на розвиток відносин у світі питання їхньої відповідальності за міжнародно-протиправні дії набуває все більшої актуальності. Укладення Проекту

статей про відповідальність міжнародних організацій (2011 р.) заклало підвалини норм і принципів відповідальності вторинних суб'єктів міжнародного права.

Особлива правова природа Організації з безпеки і співробітництва в Європі зумовила її квазіміжнародний характер, який не позбавляє її необхідності нести міжнародно-правову відповідальність за порушення взятих нею на себе міжнародно-правових зобов'язань, що відображено в низці її угод з державами-членами та загальноправовій характеристиці її юридичної природи.

Література:

1. Вільчак Я. М. Особливості відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародних зобов'язань. *Юридична Україна*. Київ, 2008. № 4. С. 93–98.
2. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі від 15 червня 1999 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_309 (дата звернення: 10.12.2020).
3. Проект статей про відповідальність держав за міжнародно-правові діяння 2008 р.: док. ООН A/63/10. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/intorg_responsibility.pdf (дата звернення: 10.12.2020).
4. Пташенчук О. М. Кодифікація норм міжнародно-правової відповідальності держав та міжнародних організацій за міжнародно-протиправні діяння. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. Київ, 2014. № 5. С. 122–126.
5. Резолюція Генеральної асамблеї ООН A/RES/60/147 (21 березня 2006 року). <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/60/147> (дата звернення: 10.12.2020).
6. Report of the International Law Commission – 63rd session. URL: <https://legal.un.org/ilc/reports/2011/english/chp5.pdf> (last accessed: 10.10.2020).

Фіалковська К.О.,

*студентка VI курсу Інституту управління і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА НЕТЕРПИМІСТЬ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Відповідно до положень як міжнародного, так і національного права усі люди є рівними між собою, не залежно від раси, кольору шкіри, релігійних вподобань тощо. Проте доволі часто світова спільнота стикається з такими явищами як дискримінація та і нетерпимість у різних її формах та проявах, результатом чого є численні конфлікти між націями, меншинами, групами різних масштабів, результатом яких є людські жертви.

Дискримінація – є однією з найбільш розповсюджених форм насильства та порушення прав людини. Дискримінація дуже тісно пов'язано з таким поняттям як нетерпимість [1]. Нетерпимість – це відсутність поваги до дій, вчинків та переконань, що можуть відрізняти від своїх власних. Нетерпимість – це агресивне відторгнення людей, яких ми сприймаємо як інших (членів іншої соціальної чи етнічної групи, або людей з іншою політичною чи сексуальною орієнтацією). Вона може проявлятися у широкому діапазоні дій, починаючи з уникання таких людей, мовної, етнічної ненависті, і закінчуючи тілесними травмами або навіть вбивствами [3].

Принципи рівності і недискримінації закріплені у Загальній декларації прав людини: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» (стаття 1). Ця концепція рівності є основою сучасної демократії, обов'язок держави захищати різні меншини та вразливі групи від нерівного поводження. Стаття 2 Загальної декларації прав людини закріплює свободу від дискримінації: «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, викладені в цій Декларації, без будь-яких винятків» [2].

Держави-члени Ради Європи також затверджують неприпустимість дискримінації у Європейській конвенції з прав людини. Стаття 14 ЄКПЛ забороняє дискримінацію тільки в тому, що стосується користування правами, зазначеними у Конвенції. Протокол № 12 до ЄКПЛ був складений, щоб

забезпечити більш сильне, окреме право на рівність і загальну заборону дискримінації: «Користування будь-яким правом, визнаним законом, повинно бути забезпечено без дискримінації за будь-якою ознакою...» Даний Протокол розширює сферу ЄКПЛ, оскільки він охоплює дискримінацію будь-якого законного права, навіть якщо це право не прописане в Конвенції [5].

Хоча в Україні переважну більшість становлять українці, її можна назвати поліетнічною державою. Однак ставлення до різних національних меншин в нашій країні докорінно різняться. Державна політика з протидії дискримінації та нетерпимості носить в цілому декларативний характер, що проявляється у:

1) запереченні наявності або применшенні масштабів поширення та значущості відповідних негативних тенденцій у суспільстві;

2) невиконанні рекомендацій міжнародних інституцій та взятих Україною на себе зобов'язань з питань протидії проявів дискримінації, ксенофобії та інших форм нетерпимості.

20 листопада 1963 року Генеральна Асамблея прийняла Декларацію ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. У преамбулі Декларації було визнано, що, незважаючи на досягнутий прогрес, дискримінація, заснована на расу, колір шкіри або етнічне походження, продовжує викликати серйозну заклопотаність.

Перша Всесвітня конференція з боротьби проти расизму і расової дискримінації, проведена в Женеві у 1978 році, проголосила наступне::

1) будь-яка доктрина расової переваги є науково необґрунтованою, гідною морального осуду, соціально несправедливою і небезпечною і не має собі виправдання;

2) всі народи і всі групи людей внесли вклад в розвиток цивілізації і культур, які представляють собою спільну спадщину людства;

3) всі види дискримінації, засновані на теорії расової переваги, винятковості або ненависті, є порушенням основних прав людини і перешкодою дружнім відносинам між народами, співробітництву між націями, миру і міжнародної безпеки [4].

Задля забезпечення та реалізації боротьби з ненавистю та дискримінацією, була створена Європейська комісія проти расизму та нетерпимості. Це орган із захисту прав людини Ради Європи, що складається з незалежних експертів, який здійснює моніторинг проблем расизму, ксенофобії, антисемітизму, нетерпимості та дискримінації за такими ознаками, як расова належність, колір шкіри, національне або етнічне походження, громадянство, мова та релігія. Він складає відповідні звіти та видає рекомендації державам-членам.

Одні з найактуальніших рекомендацій :

1. Вжити заходів у галузях освіти та інформації з метою посилення боротьби з дискримінацією, ксенофобією, антисемітизмом і нетерпимістю;

2. Сприйняти політиці, яка підвищить обізнаність з тим, що культурне різноманіття збагачує суспільство;

3. Провести дослідження сутності, причин і проявів дискримінації, ксенофобії, антисемітизму та нетерпимості на місцевому, регіональному і національному рівнях;

4. Забезпечити, щоб шкільні програми, наприклад, з викладання історії, були складені таким чином, щоб це посилювало повагу до культурного різноманіття[4].

Міжкультурне навчання являє собою процес вивчення різноманітності, і є центральним підходом в європейській молодіжній роботі. У молодіжній сфері Ради Європи міжкультурне навчання представлено як «процес соціального виховання, спрямованого на заохочення позитивних відносин між людьми і групами з різними культурними традиціями», що сприяє взаємній повазі та солідарності.

Отже, для ефективної боротьби із дискримінацією та нетерпимістю потрібен зважений і всебічний підхід, що знаходить відображення в багатьох заходах, які доповнюють і підсилюють один одного та охоплюють всі аспекти життя. Міжнародне співробітництво між громадськими організаціями, державними органами іноземних країн необхідне для вивчення досвіду, обміну інформацією щодо практики організації роботи з молоддю з протидії поширення правового екстремізму, застосування зарубіжного досвіду у сфері протидії проявам, нетерпимості чи дискримінації.

Література

1. Расизм-глобальная проблема современности [Електронний ресурс] / О. В. Костюк // Перстуности. Нет. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.pn.ru/criminal/10641>. (дата звернення 29.03.2019).

2. Загальна декларація прав людини. Електронний ресурс [Режим доступу] URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

3. DISCRIMINATION AND INTOLERANCE [Електронний ресурс] // компас: посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.coe.int/uk/web/compass/discrimination-and-intolerance>. (дата звернення 29.03.2019).

4. Цимбал Т. Я. Роль Організації Об'єднаних Націй у координації міжнародного співробітництва у боротьбі з ксенофобією та расизмом [Електронний ресурс] / Т. Я. Цимбал, О. С. Калмикова // УДК 341.1/8. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/OK/Downloads/muvnudp_2015_1_37.pdf. (дата звернення 29.03.2019).

5. Протокол № 12 до Конвенції з питань захисту прав людини і основоположних свобод.

Шарко А.М.,

студентка юридичного факультету.

Науковий керівник: Гречанюк-Самойлова С.В., старший викладач кафедри кримінального права і процесу Юридичного факультету.

Національний авіаційний університет.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Значення та роль людини у праві виражаються через поняття правового статусу. Дослідження особливостей місця певної категорії суб'єктів права, зумовлює необхідність дослідження категорії «правовий статус». Як зазначає М. І. Матузов, багатоманітні зв'язки права й особи можуть бути охарактеризовані через поняття правового статусу, в якому відображаються всі основні сторони юридичного буття індивіда, його інтереси, потреби, відносини з державою, трудова та громадська діяльність, соціальні потреби та їх задоволення [1, с. 264]

Поняття «правовий статус» часто вживається в правовій літературі, коли мова йде про характеристику стану того чи іншого суб'єкта правовідносин. Правовий статус неповнолітніх підлягає законодавчому закріпленню державою в конституціях та інших нормативних юридичних актах (внутрішньодержавних і міжнародних). Права і обов'язки - основний вихідний елемент права.

Актуалізація проблем реалізації неповнолітніми їх прав, свобод і обов'язків у даний час обумовлена розвитком людської індивідуальності, зростанням особистісного фактора в економічних, соціальних, демографічних, політичних та ін. процесах, загальними демократичними змінами, що відбуваються в державі. Правовий статус неповнолітніх є найважливішим інститутом, за допомогою якого регулюються і визначаються способи, заходи впливу і межі втручання держави в особисту сферу сім'ї та дитинства, можливості участі неповнолітніх осіб у житті суспільства, встановлюються юридичні та інші гарантії захисту та реалізації їх прав і свобод.

Звертаючись до характеристики правового статусу неповнолітніх, ми в першу чергу стикаємося з тією обставиною, що відносини, в яких вони беруть участь, регулюються нормами різних галузей права. Дитина в будь-якому суспільстві і державі, і в Україні в тому числі, виступає суб'єктом права, має, безумовно, свій особливий правовий статус і потребує особливого, підвищеної уваги з боку держави та її органів. Як суб'єкт неповнолітні діти стають учасниками правовідносин. Об'єктом відносин за участю неповнолітніх виступають інтереси дитини, навколо яких формується поведінка суб'єктів цих відносин. З одного боку, ними є батьки або особи які їх замінюють, у виняткових випадках це можуть бути органи державної влади або місцевого самоврядування. З іншого боку, в них завжди беруть участь органи влади (державної або муніципальної), а також установи (школа, лікувальний заклад і т.д.), організації, підприємства.

Таким чином, правовий статус неповнолітніх може бути визначений як концептуально обумовлена система їх прав, свобод і обов'язків, що встановлюються з урахуванням вікових обмежень і типу юридичного зв'язку з державою і батьками або особами, що їх замінюють, структурованих і формалізованих за основними параметрами сфери дитинства, що реалізуються в особливому властиволевому режимі, що охороняються і гарантуються державою. Адже, частина 1 ст. 52 Конституції України передбачає рівність дітей у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Правовий статус дитини, окрім Конституції України, визначають ряд законів

і підзаконних нормативних актів, які забезпечують розвиток дітей, встановлення гарантій і пільг для “маленьких громадян” нашої держави [2].

Отже, дотримання прав неповнолітніх має свою специфіку та значно відрізняється від прав дорослої людини. Правовідносини неповнолітніх осіб, як учасників немайнових відносин, визначають їх правовий статус, складовими якого є не тільки права, а й обов'язки. Ними наділена кожна дитина і вони кваліфікуються незалежно від вікових та психологічних особливостей дитини. За сучасних умов держава безумовно зацікавлена у реалізації комплексних заходів покликаних системно забезпечувати права і свободи осіб, що не досягли 18 річного віку. Саме ефективна державна політика в цій царині є запорукою дотримання прав і свобод неповнолітніх осіб.

Література:

1. Матузов Н. И. Правовой статус личности: понятие, структура, виды // Теория государства и права: курс лекций/под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. 2-е изд, перераб. и доп. М.: Юрист, 2000. С. 263–269.
2. <http://www.nvk240.com/the-rights-of-parents-and-children/53-law-of-ukraine-on-rights-of-child>

Шевела В.О.,

магістрант міжнародно-правового факультету.

Науковий керівник: Іванов А.Г.,

асистент кафедри права Європейського Союзу.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДИСКУСІЙНІСТЬ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОБСЄ: ЧИ ІСНЮЮТЬ УСТАНОВЧІ ДОКУМЕНТИ?

Організацію з безпеки та співробітництва в Європі (далі-ОБСЄ) прийнято вважати основним міжнародним регіональним утворенням, головним завданням якого є підтримання довіри між державами-учасниками та зміцнення стабільності та безпеки в Європі [1]. І, як і кожна міжнародна організація, дане утворення має базуватися на установчих документах, які визначають характер, зміст діяльності, завдання та цілі міжнародної організації, головні органи тощо [2, с. 38]. Установчі документи міжнародної організації створюють певне підґрунтя для наділення її правосуб'єктністю, привілеями, імунітетами [4, с. 18]. Особливої актуальності дослідження правової основи діяльності цієї організації набуває виходячи з її фактичної діяльності в «гарячих точках», зокрема під час конфлікту на Сході України.

Однак, варто підкреслити, що ОБСЄ не була утворена із самого початку як класична міжнародна організація. Більш того, дане явище не мало такої назви. Умовно можна розділити хронологію розвитку ОБСЄ на декілька блоків. Історія цієї організації почалася в роки «Холодної війни» - в липні 1973 року в Гельсінкі відбулася нарада міністрів закордонних справ європейських держав та СРСР. Таку зустріч більш коректно було б назвати міжнародним форумом, основною метою якого було напрацювання заходів зменшення протистояння між системами в європейському регіоні. Результатом такої взаємодії стало підписання Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі в серпні 1975 року. Це перший блок (1975-1990), коли було сформульовано основні засади взаємодії західних держав та СРСР; в період 1990-1994 відбулася інституціоналізація СБСЄ та формування системи органів (другий блок); перетворення СБСЄ в ОБСЄ та сучасний етап розвитку (1995-наш час) [3]. Так, завдяки поділу хронології подій на такі блоки можна прослідкувати за еволюцією цієї міжнародної організації.

Крім того, до цього часу не прийнято статуту, конвенції чи іншого конкретного установчого документу, який би дозволив класично оформити ОБСЄ, як міжнародну організацію. В свою чергу це дозволило б посилити безпеку та правову захищеність співробітників ОБСЄ на місцях (особливо в «гарячих точках»), зменшити ризики, що супроводжують виконання складних технічних проектів з утилізації боєприпасів тощо [4, с. 21].

Чи можна вважати відсутність класичних установчих документів підставою визнання діяльності цієї організації нелегальною? Чи може відсутність статуту ускладнити реалізацію ОБСЄ своїх повноважень?

Під класичними установчими документами в наукових колах розуміють статут (напр. ООН, МАГАТЕ, МОП) та угоду (напр. МВФ, СОТ) При цьому статут вважається міжнародним договором *sui generis*, який не тільки встановлює взаємні права та обов'язки сторін, а й виступає наріжним каменем новоствореної міжнародної організації [2, с. 39]. Тобто організація вважається створеною з моменту підписання договору (якщо відсутні будь-які застереження тощо). У випадку з ОБСЄ єдиним таким документом (договором) можна правильно вважати лише Заключний акт НБСЄ 1975 року. Адже ОБСЄ є логічним втіленням цілей та завдань, сформульованих Заключним актом НБСЄ 1975 року, вираженим в якості організованої структури. На нашу думку, Заключний акт відповідає критеріям, закладеним у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, на предмет того, який документ можна вважати міжнародним договором. Так, «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом <...>, а також незалежно від її конкретного найменування» (п. а) ч.1 ст.2). В Заключному акті зазначено: «...вони будуть, крім того, враховувати належним чином та виконувати положення Заключного акту Наради по безпеці та співробітництву в Європі» (п.п і), п. б) ч. X) р.1 [1]. Таким чином, Заключний акт НБСЄ 1975 року можна вважати повноцінним міжнародним договором, який виступає підґрунтям існування структури під назвою «ОБСЄ».

Однак, визначившись із тим, що правова основа для існування ОБСЄ, ми не можемо автоматично зробити висновок, що існує й правова основа для її функціонування. Якби мова йшла про класичну міжнародну організацію, установчим документом якої є статут або конвенція, в яких чітко зазначена структура органів організації, повноваження конкретних посадових осіб, гарантії здійснення ними своїх повноважень на місцях (привілеї та імунітети) тощо, такого питання не виникло б. А виходячи з того, що вище було наголошено про те, що ОБСЄ не має установчих документів в класичному розумінні, ми не можемо вести мову про регламентацію діяльності її структур на рівні міжнародного договору. Адже жодної фрази, присвяченої цьому аспекту, не можливо знайти в Заключному акті НБСЄ 1975 року. Тому можна видати цілу антологію ускладнень при виконанні завдань, як-то: банк відмовив ОБСЄ у відкритті рахунку (поки не доведе, що є юридичною особою, яка здатна нести відповідальність за операції по дебітуванню та кредитуванню рахунку), звуження обсягу прав посадових осіб ОБСЄ в країнах перебування в галузі кримінального переслідування, відмова у застосуванні імунітетів та привілеїв до співробітників ОБСЄ тощо [4, с.38]. Із вищенаведеного слідує, що все ж такі є необхідність прийняття документу, який би чітко визначав правовий статус ОБСЄ, статус її персоналу (особливо на предмет наявності/відсутності у останнього дипломатичних привілеїв та імунітетів), обсяг повноважень її місій. Це дозволило б підвищити ефективність реалізації цим утворенням завдань і цілей, поставлених Заключним актом НБСЄ 1975 року.

Таким чином, ОБСЄ не має установчих документів в класичному розумінні цього словосполучення, що створює певні складності під час виконання нею завдань, закладених Заключним актом НБСЄ 1975 року, та виконанням відповідних повноважень. Слід акцентувати увагу, що спроби розробити статут або конвенцію, які б урегулювали основні складові існування та діяльності цієї організації, залишилися в якості напрацьованих проєктів. Тому єдиним дійсним на сьогодні є визначення та розуміння правової основи діяльності ОБСЄ: 1) ОБСЄ є правонаступником НБСЄ; 2) НБСЄ, в свою чергу, як координаційно-консолідує утворення європейських країн, США, Канади та деяких азійських країн-партнерів, зобов'язане реалізовувати положення Заключного акту НБСЄ 1975 року. Отже, виходячи із завдань, поставлених учасниками НБСЄ перед самими ж собою, ОБСЄ слід розуміти, як основний легальний канал реалізації положень Заключного акту НБСЄ 1975 року.

Література:

1. Заклучительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе 1975, Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XXXI.- М., 1977. С. 544 - 589. Цитується за https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text.
2. Шпакович О, Особливості установчих документів міжнародних організацій, Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 17...37-44.
3. Гарипов Р Ш, Правовые основы деятельности ОБСЕ по обеспечению европейской безопасности в рамках военно-политического измерения (автор. дис. канд. юр. наук), 2004.
4. Правосубъектность ОБСЕ: убедительные доводы “за” Журнал “ОБСЕ” Март-апрель 2009 года. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/8/36187.pdf>.

Шевела В.О.,

магістрант міжнародно-правового факультету.

Науковий керівник: Іванов А.Г.,

асистент кафедри права Європейського Союзу.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КОНЦЕПЦІЯ ПРАВА ВЕТО ЯК ГАЛЬМУЮЧИЙ ЧИННИК ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН

Відповідно до статті 1 Статуту ООН, для реалізації головної мети цієї організації – підтримки міжнародного миру та безпеки – ООН має право «вживати ефективні колективні заходи для запобігання та усунення загрози миру та придушення актів агресії або інших порушень миру...» [1]. Крім того, згідно із статтею 24 Статуту ООН, «для забезпечення швидких та ефективних дій Організація Об'єднаних Націй та її Члени покладають на Раду Безпеки головну відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки...» [1]. Таким чином, Рада Безпеки ООН (далі-РБ) є основним органом найважливішої міжнародної організації, на який покладається безпосередня підтримка миру в світі. Відповідно до положень Статуту ООН (Глава 5), Рада Безпеки складається з 15 членів: 5 постійних (Китай, Франція, Росія, Великобританія, США) та 10 непостійних [1]. При цьому, відповідно до статті 27 Статуту ООН, рішення РБ за всіма питаннями (окрім процедурних) вважаються ухваленими, якщо за них подані голоси 9 членів, включаючи співпадаючі голоси всіх постійних членів [1]. Фактично, можемо вести мову про імпліцитне існування механізму «права вето» в діяльності РБ. Варто наголосити, що прямо в Статуті ООН ніде не вживаються слова на кшталт «право вето».

Загалом, дослідженням аспектів, дотичних нашій темі, займалися такі науковці, як М.О. Баймуратов [6], М.В. Буроменський [7], В.І. Євінтов [8] та інші.

На сьогодні, для багатьох точок нашої планети, і для України зокрема, питання швидкого та ефективного встановлення миру є надзвичайно гострим та актуальним. Однак, під час вирішення життєво важливих питань, діяльність РБ фактично паралізується, і комплекс заходів, направлений для збереження миру або придушення актів агресії, залишається лише текстом проєкту резолюції. Такими прикладами можуть слугувати ветування Російською Федерацією наступних резолюцій: S/2014/189 [2] від 15.03.2014 (щодо недійсності Кримського референдуму 16.03.2014), S/2015/562 [3] від 29.07.2015 (створення міжнародного кримінального трибуналу по Malaysia Airlines MH-17) та інших [4]. Безумовно, інші постійні члени РБ також користуються своєї правом вето, хоча помітно стриманіше, ніж РФ. Так, відповідно до статистичних даних ООН, США з 2010 року використовували цей механізм тричі, Китай – 9 разів, Великобританія та Франція не використовували з 1989 року [5].

В контексті вищезазначеного слід констатувати, що механізм ветування резолюцій РБ на сьогодні перетворюється із засобу підтримання міжнародного миру в засіб ескалації міжнародних конфліктів. В наукових колах вже досить давно ведеться дискусія щодо можливого реформування діяльності РБ в частині переформатування або скасування механізму «права вето». Так, були висловлені позиції, які передбачають часткове збільшення держав, які володіють таким правом, виділити в окрему категорію низку питань, по яким застосування права вето не допускається тощо [10].

Таким чином, можна спостерігати неефективність механізму права вето, що періодично застосовують постійні члени РБ. Механізм, в зміст функціонування якого автори Статуту ООН вкладали завдання підтримання миру та безпеки в світі, баланс між найпотужнішими державами, в останні десятиліття фактично трансформувався в засіб просування власних інтересів, що підтверджується практикою діяльності РБ. Крім того, на сьогодні геополітична карта виглядає по-іншому, аніж в 1940-1960-х рр. В умовах сучасного поліполярного світу, як нам видається, концепція постійного членства втрачає свою ефективність, здатність підтримувати баланс між державами. Тому, на нашу думку, найдоцільнішим виходом із сьогоднішнього кризового стану має стати відмова щонайменше від права вето окремих держав. Однак практична реалізація цього плану може ускладнитися на практиці з огляду на те, що добровільно позбавляти себе таких привілеїв мало хто погодиться.

Література:

1. Устав ООН. URL: <https://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-i/index.html>.
2. Draft of SC Resolution S/2014/189 of 15 March 2014. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_189.pdf.
3. Draft of SC Resolution S/2015/562 of 29 July 2015. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_562.pdf.
4. Проекты резолюций, не принятые в результате голосования постоянных членов против них на открытых заседаниях Совета Безопасности. URL: https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/veto-ussr_russia.
5. Вето в Совете Безопасности. Проекты резолюций, не принятые в результате голосования постоянных членов против них на открытых заседаниях Совета Безопасности URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/veto>.
6. Баймуратов, М., Мелиншин В., Волошин Ю. (2008) Организация Объединённых Наций в условиях глобализации: вопросы модернизации и повышения эффективности деятельности, ТрансЛит, 241.
7. Буроменський М.В. (2014) Міжнародно-правові проблеми постійного членства Російської Федерації в Раді Безпеки ООН. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, 1, 208-221.
8. Євінтов, В.І. (1993) Міжнародне співтовариство і правопорядок (теоретико-правовий аналіз). дис... д-ра юрид. наук у формі наук. доповіді.
9. Грицина К, Реформа права вето в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9751/1/Gricina.pdf>.

Шебет У.Р.,

студентка юридичного факультету.

*Науковий керівник: Шило І. В., викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ КЕРІВНИХ ПРИНЦИПІВ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Реформування правової системи України відбувається з врахуванням імплементації міжнародних стандартів у національний правовий простір і їх реалізацію в правозастосовчій практиці. Приведення національного кримінального процесуального законодавства у відповідність до європейських стандартів зумовлює визначення їхньої сутності та виокремлення принципів здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. Усвідомлення значимості захисту прав та інтересів неповнолітніх учасників кримінального провадження є об'єктивною необхідністю, оскільки відіграє орієнтуючу роль у вдосконаленні правових механізмів їх здійснення. Фахівці це пов'язують з тим, що «через фізичну й розумову незрілість, а також притаманну їм вразливість неповнолітні учасники провадження не в змозі повною мірою використовувати всі можливі засоби захисту своїх прав» [1, с. 259].

Основними джерелами регулювання кримінального провадження щодо неповнолітніх в Україні є Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) і Кримінальний кодекс України (далі – КК). Більшість положень, які врегульовують специфіку участі неповнолітнього, згруповані в окремих частинах – главі 38 КПК [2] та розділі XV Загальної частини КК [3]. Перелік загальних принципів, які стосуються як повнолітніх, так і неповнолітніх учасників кримінального провадження, міститься у ст. 7 КПК [2], а зміст кожного принципу деталізується у главі 2 КПК [2].

Оскільки КПК не містить спеціальних принципів, якими слід керуватися у провадженнях щодо неповнолітніх слід звертатися до практики встановлення таких принципів, яка набула свого поширення у документах міжнародного характеру. До останніх належать Конвенція про права дитини та Конвенція

про захист прав людини і основоположних свобод. Крім того, важливим джерелом права у сфері кримінальних проваджень щодо неповнолітніх є судова практика ЄСПЛ (ч. 5 ст. 9 КПК [2]), який у своїх рішеннях у справах щодо неповнолітніх посилається на Пекінські правила під час визначення змісту та тлумачення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Незважаючи на те, що міжнародні акти рекомендаційного характеру не обов'язкові до застосування, вони активно використовуються з метою тлумачення та застосування положень міжнародних договорів, які є обов'язковими для виконання. Вони містять наступні міжнародні принципи юстиції щодо неповнолітніх: найкращі інтереси дитини; ефективна участь неповнолітнього у провадженні; верховенство права; реабілітація та перевиховання неповнолітнього; невідкладність здійснення кримінального провадження щодо неповнолітнього [4, с. 19].

До основоположного міжнародно-правового стандарту для усіх відносин дитини з державними органами належить принцип найкращих інтересів дитини (ст. 3 Конвенції про права дитини [5]). Запровадження цього стандарту означає реалізацію суб'єктивного права дитини. Як норма прямої дії, воно не потребує імплементації у національне законодавство та підлягає судовому захисту. Слід звертати увагу на наступне: в разі можливості різного тлумачення певної правової норми, слід застосовувати те тлумачення, яке найкращим чином відповідає інтересам дитини; оскільки процес прийняття рішення має включати оцінку можливого впливу на відповідну дитину або групу дітей, правозастосовним органам необхідно пояснити критерій відповідності найкращим інтересам дитини, покладений в основу прийнятого рішення, а також мотив надання пріоритету інтересам дитини порівняно з іншими міркуваннями (наприклад, мотивами загального порядку або обставинами конкретної справи).

Важливість принципу ефективної участі неповнолітнього у провадженні визначається необхідністю дотримання принципу верховенства права в судовому процесі та сприянням розкриттю істини у справі. Забезпечення цього принципу унеможливорює порушення права дитини на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6]).

Відповідно до принципу реабілітації та перевиховання неповнолітнього мета покарання за вчинене кримінальне правопорушення поступається меті реабілітації та відновного правосуддя у відносинах із неповнолітніми правопорушниками. Найважливішими факторами, які необхідно враховувати під час обрання найбільш оптимального підходу до неповнолітнього у кримінальному провадженні, визначаються такі: можливість звільнення від кримінальної відповідальності або покарання має бути розглянута та врахована судом у всіх випадках; надання можливості примирення з потерпілим сприятиме появі відчуття відповідальності та відшкодуванню шкоди, завданої потерпілому; надання уваги меті перевиховання та реінтеграції, а не покаранню [4, с. 22].

З огляду на українську систему кримінального права застосування вищезгаданого принципу вказує на зміну підходу до покарання, зазначеного в ч. 2 ст. 50 КК [3] (містить цілі покарання без вказівки на пріоритетність будь-якої з них) та в ч. 2 ст. 65 КК [3] (призначене покарання має бути необхідним і достатнім для виправлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та попереджати нові кримінальні правопорушення).

Визначаючи право кожної особи (незалежно від віку) на розгляд її справи протягом розумного строку (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6]), міжнародна практика застосування принципу невідкладності здійснення кримінального провадження щодо неповнолітнього вказує на необхідність скорочення періоду часу між вчиненням кримінального правопорушення й остаточним реагуванням на цей вчинок. Інакше, втрачається позитивність та виховний вплив заходу реагування, ускладнюється спроба встановлення з боку неповнолітньої особи логічного взаємозв'язку між процедурою судового розгляду та прийнятим рішенням.

Підсумовуючи наведене, можна зробити наступний висновок: поруч з універсальним принципом пріоритетного захисту прав та інтересів неповнолітніх, який сформульовано у відповідних міжнародних актах, особлива увага звертається на систематизоване закріплення та дотримання принципів поведінки з неповнолітніми, які потрапили під дію кримінального процесуального закону, з дотриманням їхніх прав, свобод та інтересів. Закріплення міжнародних спеціалізованих принципів здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх на національному законодавчому рівні потребує негайного здійснення з метою демократизації внутрішнього законодавства та приведення його у відповідність до міжнародних зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крукевич О. Міжнародні правові стандарти забезпечення прав неповнолітніх учасників кримінального провадження. Підприємництво, господарство і право. 2017. Вип. 3. С. 258-262.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами від 11 вересня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. (із визнанням неконституційними окремих положень від 27 жовтня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Особливості здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Щепоткіної В. В., Слуцької Т. І. Київ, 2017. 235 с.
5. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. № 995_021. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990 р. № 1, стор. 205.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. № 995_004. Урядовий кур'єр. 2010. № 215.

Шестак Л.В.,

*к.ю.н, доцент, доцент кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу НУ «Чернігівська політехніка»*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Більшість природних ресурсів є вичерпною, в силу чого людство розробляє шляхи їх раціонального використання у процесі виробництва й споживання. Та поряд з матеріальними ресурсами, все більше використовуються нематеріальні активи – інформацію. Активне використання інформації та інформаційних технологій у різних процесах життєдіяльності суспільства має не лише позитивні, але й ряд негативних наслідків, пов'язаних з несанкціонованим витоком інформації, її зміни, доступу до неї, а також порядку й умов використання. Відтак, перед законодавцем та науковцями постали проблеми, пов'язані з необхідністю захисту інформації як нематеріального ресурсу.

Одним із способів такого захисту є застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення так званих інформаційних адміністративних правопорушень. Попри те, що відповідальність за правопорушення, пов'язані з обігом інформації не є новелою вітчизняного законодавства, поняття інформаційного адміністративного правопорушення та його ознаки наразі не визначені. Власне й чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУАП) побудований так, що більшість складів таких правопорушень знаходяться в різних главах, що ускладнює захист інформаційних правовідносин. Це пов'язано з невизначеністю основ правового регулювання та захисту інформаційних відносин.

На наше переконання визначення інформаційного адміністративного правопорушення варто виокремлювати із загального поняття адміністративного проступку. Оскільки, відповідно до положень ст. 9 КУАП під ним розуміють протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1], то інформаційним адміністративним правопорушенням варто вважати об'єктивно протиправне діяння, яке посягає на встановлений законом порядок використання та обігу інформації і за яке законом передбачена адміністративна відповідальність.

Відзначимо, що серед науковців нема єдності щодо розглядуваного поняття. Так, Л.П. Коваленко вказує, що інформаційне правопорушення (проступок) – це протиправна, винна (умисна чи необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на урегульовані законом суспільні відносини, що виникають та існують під час здійснення інформаційної діяльності, а саме під час одержання, використання, поширення та зберігання учасниками інформаційних правовідносин інформації, за яку законом передбачено інформаційну відповідальність [2, 445]. З такою позицією автора погодитися досить важко з ряду причин.

По-перше, автор відзначає, що інформаційне правопорушення має місце у процесі здійснення інформаційної діяльності. Але це не завжди так, бо будь-яка діяльність може бути пов'язана з обігом інформації, проте вона не є сутю інформаційною. Це може бути банківська, комерційна, управлінська та інші види діяльності. Зокрема, КУАП передбачає застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат (ст. 164-1 КУАП), приховування інформації про діяльність емітента (ст. 163-5 КУАП), перекручення або приховування даних державного земельного кадастру (ст. 53-2 КУАП), – ненадання інформації для ведення колективних переговорів і здійснення контролю за виконанням колективних договорів, угод (ст. 41-3) та ряд інших протиправних діянь, які відбуваються не в інформаційній сфері, хоча й пов'язані з обігом інформації. По-друге, спірною можна вважати позицію автора щодо можливості застосування інформаційної відповідальності. Адже це суперечить положенням п. 22 ст. 92 Конституції України [3] та іде в розріз з положеннями адміністративного законодавства, адже КУАП передбачає застосування за відповідні протиправні діяння адміністративну, а не інформаційну відповідальність. Власне нормативного акта, який би передбачає застосування інформаційної відповідальності, в Україні немає.

Д. Б. Савчишин вважає, що під інформаційним правопорушенням варто розуміти діяння, за яке передбачена адміністративна відповідальність, адміністративне покарання, що виражається у майнових стягненнях, зокрема, адміністративному штрафі, так і немайнових обмеженнях правопорушника, наприклад, у попередженні [4, 10]. На нашу думку дане поняття не відображає сутності інформаційного адміністративного правопорушення, оскільки не вказує особливості об'єкта посягання, сутності діяння. Більше того, автор обмежується лише двома видами стягнень, що можуть застосовуватися за вчинення відповідних протиправних діянь, хоча їх реальний перелік є значно ширшим.

Більш повне визначення дають вітчизняні дослідники В.Я. Настюк та В.В. Белєвцева, які під інформаційним правопорушенням вважають розуміють протиправну, винну (умисну чи необережну) дію чи бездіяльність конкретного суб'єкта, що робить замах на встановлений інформаційний правопорядок і заподіює шкоду інформаційній сфері або створює реальну загрозу такого спричинення, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [5, 153]. Проте й назване поняття має певні недоліки. По-перше, адміністративне законодавство не передбачає можливості застосування заходів відповідальності за замах як незакінчену форму протиправного діяння, яка не була доведена до кінця з причин, що не залежали від волі правопорушника. Це прерогатива кримінальних правопорушень [6]. Не передбачена можливість застосування адміністративної відповідальності й за загрозу спричинення шкоди. В законодавстві мова йде про правопорушення з формальним складом. По-друге, інформаційними адміністративними правопорушеннями завдається або може бути завдана шкода не інформаційній сфері, а порядку здійснення визначених видів діяльності (банківської, комерційної, трудової тощо), бо будь-яка діяльність передбачає використання інформаційних ресурсів, які, однак, не вичерпують її змісту. По-третє, така шкода настає (матеріальний проступок) або не настає (формальний проступок) за порушення порядку реалізації суспільних відносин, що регулюються різними галузями права (трудоного, земельного, господарського тощо) та охороняються адміністративними санкціями.

Ю.С. Максименко вважає, що інформаційне правопорушення – це суспільно-шкідливе, винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, спрямоване проти інформаційних прав і свобод людини і громадянина, а також інформаційної інфраструктури, за вчинення якого передбачено юридичну відповідальність [7]. Як і решта дослідників, автор акцентує увагу на тому, що це протиправне суспільно-небезпечне діяння, тобто дія чи бездіяльність, яка суперечить приписам правових норм і завдає або може завдати шкоди охоронуванням правам та інтересам. Важливо також, що це діяння, яке вчинене деліктоздатним суб'єктом, тобто особою, яка може бути притягнена до адміністративної відповідальності та щодо особливого об'єкта - інформації. Проте варто відзначити, що інформаційне правопорушення може завдавати шкоди не лише правам та інтересам фізичних осіб, але й юридичним особам та державі, як особливому суб'єкту правовідносин. Заперечення викликає й позиція автора щодо того, що це діяння передбачає застосування юридичної відповідальності. На наше переконання, коли мова йде про правопорушення, яке проявляється як шкідливе діяння, то його вчинення передбачає застосування заходів адміністративної відповідальності. Доречно також відзначити, що інформаційне адміністративне правопорушення має особливий об'єкт посягання – інформацію, порядок її використання, збирання, обігу, передачі тощо. Натомість автор відзначає, що інформаційне адміністративне правопорушення

спрямоване проти інформаційних прав і свобод людини і громадянина, а також інформаційної інфраструктури. Тобто дане визначення потребує встановлення поняття «інформаційна інфраструктура», що вже ускладнює можливість його практичного застосування.

Аналіз правових позицій вчених та положень чинного адміністративного законодавства дозволяє сформулювати наступне поняття інформаційного адміністративного правопорушення – це протиправне, винне діяння, вчинене деліктоздатним суб'єктом, яке посягає на встановлений законом порядок збирання, використання, обігу, поширення та охорони інформації (у тому числі й інформації з обмеженим доступом) незалежно від її виду і форми та за вчинення якого передбачено застосування заходів адміністративної відповідальності та підставі норм КУАП або інших законодавчих актів.

Виходячи з того, що важливість інформації в сучасному світі набуває все більшого значення, питання адміністративно-правової охорони інформаційних відносин надалі буде зростати. Тому важливо на доктринальному рівні визначитися з поняттям інформаційного адміністративного правопорушення, особливостями його юридичного складу та заходів адміністративної відповідальності, що можуть бути застосовані за його вчинення. Відтак питання сутності інформаційних адміністративних інформаційних правопорушень залишається дискусійним та потребує нових досліджень.

Список літератури

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
2. Коваленко Л.П. Стан і перспективи розвитку інформаційно-правової відповідальності // Форум права. 2013. №1. С. 441-445.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.
4. Савчишкін Б.Д. Административная ответственность в области связи и информатизации: автореф. дис. канд. юрид. наук. Москва, 2011. 16 с.
5. Настюк В.Я., Белєвцева В.В. Загальноправова характеристика адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення // Інформація і право. 2013. №1 (7).С. 151-157.
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. т.131.
7. Максименко Ю.Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки // <https://goal-int.org/informacijni-pravoporushennya-ponyattya-ta-oznaki/>